حضرت عزيزان جي ٽوپي مبارڪ آهي؟ عرض ڪيم ته ها ٿو! حضرت عزيزان جي ٽوپي آهي
فرمايائون، انهيءَ معاملي ۾ اهڙا اشارا آهي جو ان کي بن پردن ۾ رک مون قبول
ڪيو. تنهن کان پوءِ حضرت سيد ڪلال قُدِّسَ سِرُّهٗ مون کي وات ۾ نفي اثبات ذڪر جهري
سان مشغول ڪيو. گهڻي مُدّت تائين خدمت ۾ رهيس پر موافق اشاري حضرت
خواجه عبدالخالق غجدواني جي جو عمل عزيمت لاءِ اشارو فرمايو هوائون ذڪر
ڏاڍيان نه ڪندو هوس بلڪ جنهن وقت حضرت سيد امير قدس سره جن ذڪر
ڏاڍيان شروع ڪندا هوا ان وقت حلقي ذڪر جي مان اٿي ويندو هوس هوءَ ڳالهه منهنجي
پير ڀائرن کي ڳري لڳي. جيئن انهن ڪيترا ڀيرا حضرت سيد امير قُدِّسَ سِرُّهٗ جي حضور
۾ شڪايت ڪئي ته حضرت خواجه بهاءالدين اوهان جي تابعداري ۽ پيروي
نٿو ڪري باوجود هنن جي شڪايت ڪرڻ هوندي به حضرت سيد امير قُدِّسَ سِرُّهٗ
جن جو تَوَجُّهُ ۽ التفات منهنجي حال تي هر روز زياده ٿيندو ويندو هو ۽ آئون به
ڪجهه ادب ۾ ذرو به گهٽتائي نه ڪندو هوس. هڪ ڏينهن پنجن سون آدمين جي ڏٺي
ماڻهون ڪٺا هوا جو حضرت سيد امير قُدِّسَ سِرُّهٗ فرمايو ته توهين منهنجي فرزند بهاءالدين
جي حق ۾ بدگماني ٿا ڪريو ۽ حقيقت توهان کي معلوم ناهي جو هميشه الله جَلّ جَلالُهٗ
جي نظر خاص ان تي آهي ۽ خدا جي ٻانهن جي تابع نظرِ حق سبحانه جي آهي. ان جي معاملي
۾ مون کي ڪو اختيار نه آهي پوءِ مون کي فرمايائون ته اي فرزند بهاءالدين تنهنجي تربيت
۽ نپائڻ لاءِ حضرت خواجه محمد بابا سماسي قُدِّسَ سِرُّهٗ مون کي وصيت فرمائي
هئي وصيت موافق تنهنجي تربيت ۾ ڪو ذرو به پنهنجي طاقت آهر نه گهٽايم، هاڻي اگرچه
تنهنجو پکي روحانيت جي بيضهٔ بشريت جي کان ٻاهر اچي ويو پر پکي همت جو بلند
پرواز آهي، هاڻي ترڪ ۽ تاجيڪ جهان جاءِ تنهنجي همت موافق اچي ان جي حاصل
ڪرڻ ۾ ڪوتاهي نه ڪر. حضرت خواجه صاحب قُدِّسَ سِرُّهٗ جن ٿا فرمائن ته
جڏهن حضرت جن مون کي مٿين اجازت ڏني تڏهن انهيءَ وچ ۾ هڪ خواب ڏٺم
ته حڪيم آتا (آتا ترڪي ۾ پيءُ مرشد کي چوندا آهن) جو وڏن مشائخن ترڪن مان
هو، منهنجي ڪنهن درويش کي پارت ڪئي صبح جو جڏهن جاڳيس تڏهن ان درويش
جي صورت مبارڪ چڱيءَ طرح ياد هيم اهو خواب پنهنجي ڏاڏيءَ سان جا ٻي صاحبه

نهايت صالح هئي ان سان بيان ڪيم، ان بي بي صاحبه قدس سرها فرمايو ته توکي
ترڪن جي مشائخن کان حصو ملندو. آءٌ انهن درويش جي تلاش ۾ رهندو هوس اوچتو
هڪ ڏينهن بخارا جي بازار ۾ ان سان ملاقات ٿي. مون ان کي سڃاتو ۽ ان جو نالو
خليل هو پر ان وقت ان سان صحبت نه ٿي. آءٌ جڏهن پنهنجي جاءِ تي موٽي
آيس ته ڏٺم هڪ قاصد مونکي چيو ته خليل درويش توکي ڪوٺي ٿو هئي پڻ آئون
تڪرار ۾ ڪجهه رهيو پوءِ گهڻي شوق سان ان جي خدمت ۾ حاضر ٿيس ۽ ارادو ڪيم ته خواب پڻ ان
ان چيو ته جيڪي تنهنجي دل ۾ آهي اهو مونکي معلوم آهي. انهيءَ ڳالهه پڻ کان هيڪاري
مونکي شوق سندس صحبت جو ٿيو انجي صحبت ۾ پوءِ عجيب عجيب احوال مشاهدا ٿيا
اتفاقاً ٿورن ڏينهن کان پوءِ اهو هليو ويو مدت کان پوءِ خبر پيئي ته اهو درويش بادشاه
ماوراءالنهر جو ٿيو آهي ڪن ڏينهن کان پوءِ ڪنهن ڪم جي لاءِ مونکي ان ڏاهن
وڃڻ جي ضرورت ٿي ڪم پوري ٿيڻ کان پوءِ مونکي پاڻ وٽ رهڻ لاءِ فرمايائين ان
حالت بادشاهي جي ۾ مون ان کان وڏيون حالتون ڏٺيون ۽ مون تي نهايت مهرباني
فرمائيندا هوا ۽ ادب خدمت جا سيکاريندا هوا. جيئن ته اها تعليم مونکي هن دات
۾ گهڻي ڪم آئي چه ورهه ان وٽ رهيس، عام مجلس ان اڳيان بادشاهي جا ادب
بجاءِ آڻيندو هوس ۽ تنهائي ۾ ان جو محرم خاص هوس. پنهنجي درگاه جي خاصن
جي روبرو گهڻو چوندو هو ته جيڪو اَللّٰه جَلَّ جَلَالُهٗ جي واسطي خدمت نوڪري اهو
خلق ۾ بزرگ ٿو ٿئي، مگر مونکي معلوم نه ٿيندو هو ته اهي فرمايل مان ڪهڙو مطلب
آهي ۽ ڪنهن کي ٿا چون. ستن ورهين تائين حضرت خواجه مولانا محمد عارف جي
خدمت ۾ تعظيم سان صحبت ڪيم جو اهو حضرت سيد امير ڪلال قُدِّسَ سِرُّهٗ
جو خليفو هو ۽ حضرت خواجه صاحب قُدِّسَ سِرُّهٗ کان گهڻا ورهه اڳ فيض رسيل
هوس ۽ صاحب تصرف ۽ ڪرامت جو هو. فرمايائون جڏهن آئون حج کان موٽي طوس
۾ آيس ته ڏٺم شاه معز الدين حسيني والي هرات جي جو قاصد خط کڻي آيو ۽ ان
۾ لکيل هو ته آئون تو گهران ته اوهانجي ملاقات کان مشرف ٿيان پر حاضر ٿيڻ مشڪل
آهي ان جي لکڻ تي مون موجب حڪم " وَ اَمَّا السَّآئِلَ فَلَا تَنْهَرْ " سائل کي جهڻڪ
نه ڏي ۽ اِذَا رَأَيْتَ لِيْ طَالِبًا فَكُنْ لَّهٗ خَادِمًا. يعني جڏهن منهنجو طالب ڏسين

تڏهن اڳي خدمت ڪندو هو. - هرات ڏانهن روانو ٿيس، جڏهن بادشاه
وٽ پهتس بعد پوري ٿيڻ رسم عزت ڏيڻ فقراءِ جي صحبت منعقد ٿي، بادشاه
چيو ته اوهان کي مشائخن هجڻ جي سند موروثي آهي مون چيو ته وري پڇيائين
ته اوهين سماع يعني سرود، سَمَعُ ۽ ذڪر ڏاڍيان ڪندا آهيو، مون چيو ته نه
بادشاه چيو ته انهن ڳالهين کي درويشي چوندا آهن ۽ اوهان ۾ اهي ٻئي نه آهن، مون
چيو ته جن تي الاهي عنايت جو مون تي پهتو ۽ اشاري حقاني سان خواجه عبدالخالق
غجدواني قُدِّسَ سِرُّهُ جي خليفن کان مريد ٿيس، انهن وٽ انهن شين مان ڪجهه ڪونه هو
بادشاه پڇيو ته پوءِ وري انهن وٽ ڇا هو، مون چيو ته انهن وٽ " ظاهر خلق سان
باطن خدا عزَّ جَلَّ جَلَالُهُ سان - بادشاه چيو ائين ٿي سگهندو؟ مون چيو هائو!
ٿي سگهندو جو الله تعالىٰ جَلَّ مَجْدُهُ تو فرمائي " رِجَالٌ لَّا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَّلَا
بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِ " حضرت جن فرمائيندا هوا ته ڪنب ۾ وڌڻ شهرت آهي
۽ شهرت ۾ آفت آهي ۽ اسانجي حضرات خواجگان قَدَّسَ اللّٰهُ اَسْرَارَهُمْ جو اصول
آهي، خلوت در انجمن، سفر در وطن، هوش در دم ۽ نظر بر قدم - هن کان
سواءِ جو حضور ۽ ذوقِ ذڪر جهر يعني ڏاڍيان ذڪر ڪرڻ ۽ سماع کان ٿو ٿئي ان کي
قيام يعني بيهڪ ڪانهي - ۽ جيڪڏهن ڪو وقوف قلبي تي هميشگي ڪري ته هن جذبو
پيدا ٿو ٿئي ۽ جذبي کان سڀ ڪم پورا ٿين ٿا - حقيقت ذڪر خفي يعني ڳجهي ذڪر
جي وقوف قلبي کان حاصل ٿي ٿئي ۽ ائين ٿو ٿئي جو ذره دل جي ڪيفيت کان ٿي پوي ته
ذڪر ۾ مشغول آهي جو ته بزرگن جو چوڻ آهي ته " اِنْ عَلِمَ الْقَلْبُ اَنَّهُ ذَاكِرٌ
فَاعْلَمْ اَنَّهُ غَافِلٌ" - يعني، جي جيڪڏهن معلوم ٿئي قلب کي ته آئون ذاڪر يعني
ذڪر ڪندڙ آهيان، پوءِ ڄاڻ ته اهو غافل آهي ۽ آيت سڳوري آهي ته " وَاذْكُرْ رَّبَّكَ
فِي نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَّخِيفَةً " الآيت يعني ذڪر ڪر پنهنجي رب جو پنهنجي نفس ۾ زاري
۽ ڳجهائي سان ۽ حضرت امام حسن رضي الله تعالىٰ عنه فرمايو آهي ته " لَا تُظْهِرْ
ذِكْرَكَ لِنَفْسِكَ فَتَطْلُبَ لَهُ عِوَضًا " - يعني ظاهر نه ڪر ذڪر پنهنجو پنهنجي نفس لاءِ
جو طلب ڪرين ان لاءِ عوض جي ۽ بعضن بزرگن جو فرمودو آهي " ذِكْرُ اللِّسَانِ هَذَيَانٌ
وَذِكْرُ الْقَلْبِ وَسْوَسَةٌ " - يعني زبان جو ذڪر اجايو ڳالهائڻ آهي ۽ دل جو ذڪر وسوسو (خيال) آهي

۽ هيءُ بيت پڙهيائون- در دل گفتم بياد او شاد کنم گفت　　　چون من هم او شدم کرا ياد کنم [1]

نقل آهي ته جڏهن حضرت خواجه صاحب قُدِّسَ سِرُّهٗ جن بادشاه جي استدعا
تي هرات ۾ بادشاهي مڪان ۾ داخل ٿيا، نوڪرن، ڪامورن، وزيرن، جنهن تي به
نگاه ٿي فرمايائون سڀ بيتاب، بيهوش ٿي پيا، ٻئي ڏينهن جڏهن حضرت جن حج لاءِ
وڃڻ لڳا ته هن، رڳو مولانا زين الدين سان ملاقات واسطي هرات ويا ۽ ٽن ڏينهن
تائين ان سان صحبت گرم رهي- هڪ ڏينهن نماز صبح کان پوءِ مولانا زين الدين
رحمة الله عليه حضرت خواجه بلاگردان قُدِّسَ سِرُّهٗ کي عرض ڪيو "براءِ ما هم اے خواجه
نقشبند"- يعني منهنجي لاءِ پڻ توجه فرمايو، حضرت خواجه صاحب قُدِّسَ سِرُّهٗ بطريق
تواضع جي فرمايو" آمديم تا نقش بريم " غالباً انهيءَ ڏينهن کان حضرت جن جو لقب نقشبند
ٿيو- انهيءَ حج کان موٽي ساري عمر حضرت خواجه قُدِّسَ سِرُّهٗ جن بخارا شريف
۾ رهيا ۽ ڪيڏانهن به تشريف نه نيائون - حضرت جن کي سُنّت محمدي صلى الله
عَلَيْهِ وَسلم جو عشق حد کان وڌيڪ رهندو هو- پوري تابعداري ڪري جيڪي
عنايتون الهي مٿن ٿينديون هيون سي قلم کي طاقت نه آهي جو لکي سگهجن-

پاڻ ٿي فرمايائون ته ارادي الهيءَ سان جو رسول الله صلى الله عليه وسلم تي
گذريو آهي سڀيئي تابعداري جي مون تي گذريو آهي- فرمايائون ته هڪ پيري
مريدن جي مائين سان گڏ ته تنور ۾ مون ماني وڌي سڀني جي ماني پچي وئي مگر منهنجي نه پڪي
سبب ان جو هيءُ آهي- جناب رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم رحمة للعالمين
هو ۽ سندن هٿ مبارڪ جنهن ماني تي لڳندو هو سا باه ۾ نه پچندي هئي ۽ اثر
باه جو ان تي ڪارگر نه ٿيندو هو- جڏهن ته حضرت جناب خواجه صاحب
جن پوري متابعت حضرت رسول ڪريم صلى الله عليه وسلم جن جي ڪندا هوا
ان جي برڪت سان سندن هٿ مبارڪ جنهن ماني تي لڳو ان تي باه اثر نه ڪيو-
حضرت جن اگرچه ڪرامت کي پسند نه فرمائيندا هوا مگر ڪرامت کانسواءِ ايتري صادر
ٿي آهي جو جي گڏ ڪجن ته ڳاڻيٽي هزارن کان زياده ٿين-

نقل آهي ته هڪ پيري ڪنهن حضرت خواجه قُدِّسَ سِرُّهٗ کان ڪرامت طلب ڪئي

---

[1] يعني:- دل کي چيم ته ان جي ياد سان تو کي خوش ڪيان، دل چيو ته جڏهن آءُ پاڻ اهو آهيان ته ڪنهن کي ياد ڪيان؟

پاڻ فرمايائون ته ڪرامت ظاهر آهي جو باوجود ايتري گناهن جي زمين تي ٿو هلان ۽ دٻجي نٿو وڃان.

نقل آهي ته هڪ ڀيري حضرت خواجه صاحب قُدِّسَ سِرُّهٗ جن حضرت خواجه علاؤالدين قُدِّسَ سِرُّهٗ کان پڇيو ته نماز ظهر يعني اڳئين جو وقت ٿيو آهي يا نه ان عرض ڪيو نه ته. پاڻ فرمايائون ته آسمان جي طرف ڏس، جڏهن آسمان ڏانهن ڏنائين ته ڏٺائين ته هن پرده پري تي ويو معلوم ٿيو ته ملائڪ آسمان تي اڳين نماز تا پڙهن حضرت خواجه شاه نقشبند قُدِّسَ سِرُّهٗ جن فرمايو ته تون تي پيشين وقت ڪونه ٿيو آهي

نقل آهي ته جڏهن حضرت خواجه قُدِّسَ سِرُّهٗ جن زيارت بيت الله شريف جي لاءِ ويا هوا. حاجين عيد جي ڏينهن قرباني تي ڪئي پاڻ فرمايائون ته هڪ نينگر اڄ سو قربان ڪيم. جڏهن بخارا شريف ۾ آيا ته هن معلوم ٿيو ته سندن فرزند عيد جي ڏينهن وفات ڪئي هئي.

نقل آهي ته هڪ ڀيري حضرت شاه نقشبند قُدِّسَ سِرُّهٗ جن درويشن سان گڏ ويٺا هوا ان وقت کين بسط عظيم هو. ٽوپي نور وٽي ڏکيائون ۽ فرمايائون ته اسان بادشاهي ٽوپي ڏکي آهي ڪهڙي بادشاه کي ڏيارڻ. هڪ درويش حاڪم ماوراء النهر جو ذڪر ڪيو، پاڻ فرمايائون ته مون انکي ماري ڇڏيو. ۽ امير بخارا کي جو حاڪم ماوراء النهر جي خوف کان لڪي ويو هو، ڪابل ڏانهن لکيائون ته هي معاملو پيش آيو آهي، گهر جي ته پهچو ديندار ڪاغذ آئينده جي هٿان موڪليو ٽن ڏينهن کان پوءِ معلوم ٿيو ته انهيءَ ڏينهن اهو بادشاه ماوراء النهر جو ڪسي پيو.

نقل آهي ته هڪ ڀيري حضرت خواجه صاحب جن قصر عارفان ۾ هوا جو امير برهان الدين فرزند حضرت امير سيد ڪلال قُدِّسَ سِرُّهُمَا جن ماڻهون آنديون ۽ تنور ۾ چاڻ لڳوا وچنو مينهن تمام گهڻو وسڻ لڳو جو سڀ حيران ٿي ويا انهيءَ وچ ۾ حضرت خواجه قُدِّسَ سِرُّهٗ امير برهان الدين کي فرمايو ته مينهن کي چئو ته جيستائين اسين هت آهيون تيستائين نه وسي امير برهان الدين قُدِّسَ سِرُّهٗ عذر ڪيو ته مونکي ڪهڙي طاقت جو آئون اهڙي قسم جي ڳالهه چوان حضرت خواجه صاحب قُدِّسَ سِرُّهٗ جن فرمايو ته

آئون ٿو ڪي ٿو جوان ٿيو حضرت خواجه صاحب قُدِّسَ سِرُّهٗ جي حڪم موجب امير برهان الدين ”قُدِّسَ سِرُّهٗ“ اهڙيءَ طرح ٿيو، اَللّٰهُ جَلَّ جَلَالُهٗ جي قدرت سان ان جاءِ تي هڪ وڏي بارش جي ترڪڻ ڪري جاين تي انهيءَ نموني سائو ٿيو.

حضرت شاه غلام علي دهلوي سبح سَبّارهٖ جي ٽيٽين رسالہ ۾ آندو آهي ته حضرت خواجه خواجگان شاه نقشبند قُدِّسَ سِرُّهٗ جو ڪرامتون بي حد بيشمار آهن. هڪ ڀيري حضرت خواجه صاحب قُدِّسَ سِرُّهٗ جي حضور ۾ ولين سڳورن جي مارڻ ۽ جيارڻ جي ڳالهه هلي ان وقت خواجه صاحب جن محمد زاهد کي فرمايو ته مرشد اُن دم مري ويو، ٻيهر فرمايائون ته جيئرو ٿي پيو ۽ جيئرو ٿي پيو ۽ حضرت جن خسر وڪي فرمايو ته پاڻ کي فدا ڪري درياءَ ۾ وجهه ان حڪم موجب پاڻ کي درياءَ ۾ وڌو، ماڻهن ڇيو ته خسر و پاڻ کي پاڻهي هلاڪ ڪري ڪوه ۾ وڌو آهي. حضرت خواجه صاحب قُدِّسَ سِرُّهٗ جن فرمايو ته اي خسره ٻاهر نڪر حڪم شرط ٻاهر نڪتو ۽ هڪ وار پڻ آلو ٿيل نه هوس. پاڻ هڪ ڏينهن جيئي کي فرمايائون ته اڏامي مٿي سان پير جي اچ حڪم موجب پير جي ٿي آئي جڏهن انکي جهليائون ته هن بس ڪيائين. هڪ شخص حضرت خواجه صاحب جن جي زيارت لاءِ ٿي آيو درياءَ وات ۾ هو دل ۾ خيال ڪيائين ته درياءُ نا سڪي پيرين لنگهان، پيرن ڪيائين خيال موجب لنگهي پار ٿيو. ٻيهر هرڻ جي قطار ڏٺائين دل ۾ خيال ڪيائين ته انهن کي ويجهو سان اهاقطار سندس اڳيان اچي بيني انهن کي ڏٺائين ٻيهر دل ۾ خيال ڪيائين ته طعام ڪو سوملي ديگ طعام گرم جي اڳيانس پيدا ٿي. جڏهن حضرت خواجه شاه نقشبند جي حضور ۾ حاضر ٿيو، حضرت جن انکي فرمايو ته جنهن ڏينهن کان گهر کان نڪتو آهين منهنجي نظر تو تي آهي تنهنجي پيرن هيٺان هٿ رکيم ته تو هن سڪي پيرين درياءُ لنگهين آئين ۽ هرڻ جي قطار تنهنجي ويجهو آندم جو تو انهن جو مشاهدو ڪيو ۽ گرم طعام جي ديگ تنهنجي اڳيان اچي رکيم جيڪو احوال تنهنجي باطن ۾ آهي جي گهران ته ڪسبي ونان پوءِ توجه امانت ڪسڻ لاءِ ڪيائون ان دم احوال انجو ڪسبجي ويو، ٻيهر ڏنائون ٻيهر ورتائون ٻيهر

از خود متناهين درجن ۾ رحمت فرمايائون ۽ فرمايائون ته موکي الله جل جلاله
دوستن کي عطا ڪرڻ لاءِ انهن جي ڪرامت ڪئي آهي - هڪ شخص سندن حضور
۾ عرض ڪيو ته منهنجو چاچو مري ويو آهي، حضرت جن فرمايو ته مئو آهي؟
ٽنهي ڏينهن جو مري ۽ مٿو مبارڪ هيٺ ڪري فرمايائون ته جيئرو ٿيو، روح ان جو ملڪ کان
درتم ۽ ان جي بدن ۾ آندو ۽ طالبن کي همت ۽ توجه سان مقصود تي پهچائڻ ۾ خاص
حضرت خواجه صاحب جو آهي - ۽ هڪ مرتبي کان ٻئي مرتبي تائين پهچايائون.

حضرت علاؤالدين رحمة الله عليه، جو ٽيون خليفو حضرت خواجه صاحب
جو آهي - حضرت جن جي حضور ۾ عرض ڪيائين ته هڪ درويش ٿو چوي ته اهوال
قلب جو منهنجي اڳيان مثل چوڏهين چنڊ جي آهي - حضرت جن فرمايو ته اهو ته سندس
دل جي نور کان پيو اٿس قلب ڪبير جنهن کي جامع انسانيه ٿا چون پيو آهي - پوءِ ڪڏهن به
حضرت علاءالدين عطار قدس سره جو دلي تصرف فرمايائون، حضرت خواجه
عطار عرش فرش ۽ سڀني عالم کي پاڻ ۾ مشاهده ڪيو ته ٻي التفات سان قلب
ڪبير کي پهتا ۽ خدائي اسرار ان کان ظاهر ٿيا پوءِ حضرت خواجه صاحب فرمايو ته دل
اها آهي ته اها جو درويش چئي - حضرت جن طالبن جي غلبي احوال جي سبب مٿي
۽ لوڙيائي ۾ فرق معلوم ٿي ڪيائون - حضرت خواجه شاه نقشبند قدس سره
هڪ ڏينهن باندي تي توجه ڪيائون بي هوش ۽ بي خودي ٿي وئي - جنهن پنهنجي
گهر وڃي ان باندي جي مالڪ جنهن انکي ڏٺو اهو مالڪ پڻ بي هوش ۽ مست ٿي ويو
پاڙي جي زال انکي ڏسڻ آئي اها پڻ بي هوش ۽ بي خودي ٿي وئي - سندن وفات کان
پوءِ پڻ اهڙيون ڪرامتون کانئن صادر ٿيون آهن جن جو ڳاڻيٽو ڪونهي - جيئن
ته هڪ شخص کي بادشاهي حڪم سان وڏي مار ڏئي چاڙهي هيٺ اڇلايائون
ان شخص کي ڪو نقصان ڪونه ٿيو - وڃيا ۽ مون دل جو توجه حضرت خواجه صاحب
جي روضه مبارڪ ڏانهن ڪيو، هيءَ تربت مبارڪ مان نڪتو مونکي وٺي هيٺ
ٻيهار ياٿين - هڪ شخص عرض ڪيو يا حضرت! مونکي ڏاڙهي ڪانهي، سوال ڪرڻ
وقت ڏاڙهي ڪهاڻي ان سائل کي جائي - ۽ هڪ جاهل قاضي اچي عرض ڪيو ته يا حضرت
خواجه مونکي علم ڪونهي ان گهڙي ۾ عنايت الهي سان وڏو عالم ۽ فقيه ٿي پيو

اھ مُلخصًا ـــ حضرت مرشد الانس والجن خواجه قيوم جهان قُدِّسَ سِرُّهٗ "عمدة المقامات" ۾ آندو آهي تہ حضرت امام ربّاني مُجدّد الفِ ثاني قُدِّسَ سِرُّهٗ النُّورَاني فرمايو آهي تہ تابع ڪامل کي مٿي ڪمالتن متبوع جي ڪان نصيب گهڻو آهي اھ ۽ حضرت خواجه بهاءُالدين شاهه نقشبند قُدِّسَ سِرُّهٗ جي ماڻهن کي ٻاهر انهن ڪيو سو به سندن ڪمال مُتابعت جي دليل آهي حضرت سيّد عالم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسلم دستگيرِ عاجزان ۽ هينئن جو هو - ۽ حضرت خواجه شاهه نقشبند قُدِّسَ سِرُّهٗ جي همت عاليٰ ۽ مشڪل ڪشائي، هينئن جي ۾ سندن چانٺ مبارڪ خاصيت ٿي رکي اهي معنيٰ ۾ حضرت خواجه اعظم ڪشميري قصيده "شجرة الخلد" ۾ نظم فرمايو آهي

رَاقِمُ الْحُرُوْف :- ان جي معنيٰ سنڌي ۾ عرض تو ڪان تہ "سردار اهل عرفان" جي خواجه ضياءُالدين قُدِّسَ سِرُّهٗ خواب ۾ محشر جو ميدان ڏٺو نهايت بي تابي ۽ پشيماني ان محشر جي ميدان ۾ هئي ڪا جماعت بهشت ۾ پئي وڃي ٻي خلق دوزخ ڏانهن مٿي پيرن ڪان سواءِ پئي وڃي، سيني ڪان ٻي دوزخ ڏانهن سوين محنتن ۽ ڏکن سان نيا ٿون ٿي، هڪ هند دوزخ جي وڃڻ ڪان انڪار ڪيو ۽ پنهنجي ڇڏائڻ لاءِ گهڻا حيلا ڪيائين مگر انهن جي ڪنهن ڳالهه ۾ ڪجھ نہ ٿيو، نيٺ جوش ۾ اچي زياد ڪيائين تہ دنيا ۾ جيڪي مونکي ڪو ڏک پهچندو هو تہ ان لاءِ منهنجو مددگار ۽ ضامن حضرت خواجه مشڪل ڪشاءِ شاهه نقشبند قُدِّسَ سِرُّهٗ هو اڄ ان جو نالو ڏيندو هوس اهو منهنجا دستگير ياد ڪندو هو - مونکي هن محشر جي ميدان ۾ ٻڌ اهو بهاءُالدين بلاگردان شاهه نقشبند قُدِّسَ سِرُّهٗ منهنجي پناهه شينهه الهيءَ درگاهه مان آواز آيو تہ هن هند ساري عمر تباهه ڪري ڇڏي هئي پر جڏهن تہ منهنجي پاڪ خاص جو نالو ورتو پنهنجي شفاعت لاءِ خواهان ٿيو آهي انڪري دوزخ جي عذاب کان ڇوٽڪارو ڏنو ان حالت ڏسي سڀ محشر جي ميدان وارن افسوس جا هٿ مٿي تي هنيا - تہ هي افسوس جيڪي اسين دنيا مردود ۾ حضرت خواجه شاهه نقشبند قُدِّسَ سِرُّهٗ جا غلام بنجون ها

له هي لفظي ترجمه لفظ "بي سروپاءِ" جو آهي هن جي معنيٰ ۽ مطلب هي ٿي سگهي ٿو تہ ٻي خلق دوزخ ڏانهن مفلس عملن صالحن ڪان سواءِ پئي وڃي -

تبرڪا ٻه بيت لکان ٿو-

ندا آمد ز درگاهِ الٰهي — که شد هر چند عمرش در تباهي ١

چو از خاصانِ من نامِ بزرگي — براهِ نقشبندي بس سترگي ٢

شفيع آور دداديم اش رهائي — تعجب نيست از شانِ الٰهي ٣

ازين حالت بسي از اهلِ محشر — نمودند از تاسّف دست بر سر ٤

که اي کاش اندر آن دنياي مردود — زما هر يک غلام خواجه بود ٥

بلے اين نقش در دل خوش نشست است — که او مشکل کشائے کار بسته است ٦

حضرت شاه غلام علي محدّث دهلوي سبح سيّاره ۾ آندو آهي ته حضرت غوث الاعظم شاه نقشبند قدّس سرّهٗ جن فرمايو آهي ته مونکي الله جلّ جلاله ڪرامت عطا ڪئي آهي - جو منهنجي وسيلي سان بلائون ۽ مصيبتون ميٽجي وڃن - "التجا بما ڪن حاجت روا ببين" - يعني مونکي التجا ڪر پوءِ حاجت پوري ڪري منهنجي ڏس - بهشت ۾ نه وينداس جيستائين منهنجي خاندان جي مريدن کي بهشت ۾ نه نيندس - گهٽ ۾ گهٽ منهنجو مريد پنجاه قدم تائين شفاعت ڪندو - نيڪ دره گذريا آهن جيڪي بهاءالدين تو چوي اهو خدا تعالیٰ توکري - اهو جيڪي ڪين الله جلّ جلاله ڪشف ڏنو آهي تنهنجي به انتها ڪانهي - جنهن مان هڪ نقل تو لکجي جو حضرت غوث الجن والانس قيوم جهان جن آندو آهي ته حضرت مولانا جامي آندو آهي ته شيخ قطب الدين نالي روايت توکري ته آئون ٻنڌي عمر ٿو هوس جو حضرت خواجه صاحب جن فرمايو ته فلاڻي ڪبوتر خاني ۾ وڃ ۽ ڪبوتر وٺي اچ - جڏهن ڪبوتر ڪٽي آيس ته مون کي خيال آيو ته هڪ ڪبوتر جيڪو ڏاڍو لاءِ چيو ٻيو ان ٻنهي اهو ڪبوتر حضور ۾ مون نه آندو - جڏهن ڪبوتر ڇپايائون ۽ جيڪي حاضر مجلس ۾ هوا انهن کي وراهي ڏنائون ته مونکي حصو

١ الله (تعاليٰ) جي درگاهه مان سڏ آيو ته انهي عمر جيتوڻيڪ تباهيءَ ۾ گذري
٢ پر جڏهن ته منهنجي خاص ٻانهن مان هڪ نقشبندي بزرگ جو نالو وٺي
٣ مون وٽ سفارش آندي آئين ان کي بخشيو ته اهو الله جي شان کان پري نه آهي
٤ هن حالت کان ڪيترن محشر وارن افسوس کان هٿ مٿي تي رکيو.
٥ ته افسوس! جوان مردود دنيا ۾ اسان مان هر هڪ خواجه جو غلام هجي ها
٦ ها ٺهي نقش دل ۾ چڱو ويٺو آهي جو اهو ٻڌل ڪمن جي مشڪل کي ٽولينداڙ آهي

حضرت خواجه صاحب جن عنايت نہ ڪيو ۽ فرمايائون تہ خلافت پنھنجو حصو جيڪو وڏن تو آهي. حضرت خواجه باقي بالله قدس سره سندن مدح ۾ چا نہ چگو فرمايو آهي

ابوالوقت دو عالم قطب ارشاد — بهاؤالدين کہ شد دين او آباد ^1

زسنت در جنيد افگند آشوب — بہ جذبہ بايزيدش آستان روب ^2

پئے تسکين مشتاقانِ ديدار — جمالِ مصطفيٰ را آئينہ دار ^3

دران آئينہ مي بيند محقق — سوادِ مَنۡ رَاٰنِيۡ فَقَدۡ رَاَى الۡحَقَ ^4

فنا في الله خواجه بس بلند ست — بکن تاويل خواجه نقشبند ست ^5

خليفہ بود حق را در زمانہ — نمودش بر زئے دان درميانہ ^6

سندن اخلاق ارشاد ۽ وفات

حضرت جن جو خلق سُنت نبوي صلى الله عليه وسلم هو سندن اخلاق سندن ارشاد چڱي طرح معلوم پيا ٿين. فرمايائون هڪ ڏينهن حضرت سيد امير ڪلال قدس سره جي خدمت ۾ ٿي ويس رستي ۾ حضرت خضر عليه السلام هڪ سوار جي ويس ۾ نظر آيو هٿ ۾ هڪ وڏي لٺ بڪرارن وانگر هيس ۽ ٽوپي مٿي تي ڏکيل هيس مون وٽ آيو ۽ ترڪن جي زبان ۾ چيائين تہ گهوڙن کي تو ڏٺو آهي ۽ ان لٺ سان مونکي ڪجھ ڏک هنيان ۽ مون انکي ڪجھ نہ چيو. اهي ٿي پيرا منهنجو رستو روڪيو مون انکي چيو تہ آئون توکي سڃاڻان ٿو تون خضر آهين گهڻي تائين منهنجي پٺيان آيو ۽ چيائين تہ ترس ڪا دير پاڻ ۾ وهون ۽ صحبت ڪريون مون ڪجھ بہ لاڳاپو ان ڏانهن نہ ڪيو. جڏهن حضرت سيد امير ڪلال قدس سره وٽ پهتس ڏسڻ شرط فرمايائون تہ وات ۾ تنهنجي حضرت خضر عليه السلام سان ملاقات ٿي مگر تو ان ڏانهن ڪو التفات نہ ڪيو. مون عرض ڪيو تہ هائو،

---

^1 ٻنهي جهانن جي وقت جو صاحب، ارشاد جو قطب بهاءُالدين جو دين ان کان آباد ٿيو.

^2 سُنت کان جنيد ۾ شور وڌائين. جذبي ۾ بايزيد ان جي چائٺ بهارينديڙ.

^3 ديدار جي طالبن جي تسڪين لاءِ مصطفيٰ ﷺ جي جمال جو آئينو رکندڙ آهي. ڏنو

^4 محقق ان آئيني ۾ ڏسي ٿو. شخصيت (هن مضمون ٿو) جنهن مونکي ڏٺو تنهن تحقيق حق کي

^5 الله (تعاليٰ) ۾ فنا خواجه گهڻو بلند آهي، ان جو مطلب خواجه نقشبند آهي.

^6 هو پنهنجي دور ۾ حق جو نائب هو. ان کي حق وچ ۾ پردو بنايو هو.

حضرت جڏهن اوهان ڏانهن پنهنجي آيس تڏهن ان ڏانهن ڪو التفات نه ڪيو (مرشدن جو ادب ۽ ان ۾ انهيءَ طرح وسيلو رهڻ گهرجي) — فرمايائون اسان جي حضرات خواجگان قَدَّسَ اللهُ تَعَالىٰ اَسْرَارَهُمْ جي نسبت چئن وجهن سان آهي - هڪ حضرت خواجه خضر عليه السلام سان - ٻي حضرت جنيد بغدادي رحمة الله عليه سان - ٽي حضرت بايزيد بسطامي قُدِّسَ سِرُّهٗ سان جو انکي حضرت علي ڪَرَّمَ اللهُ وَجْهَهٗ جي وسيلي سان پهتي آهي - چوٿين جوان کي حضرت اَفْضَلُ الْبَشَرِ بَعْدَ الْاَنْبِيَاءِ حضرت صديق اڪبر رضي الله تعالىٰ عنه کان ملي آهي ۽ انهيءَ سبب کان انجي نسبت کي نفڪ مشاحه چوندا آهن — فرمايائون وقوف قلبي ۽ وقوف عددي ۾ پنهنجي اختيار سان اکيون بوٽڻ نه گهرجن جو اهو سبب خلق جي اطلاع ٿيڻ جو آهي - اميرالمؤمنين حضرت عمر رضي الله تعالىٰ عنه جن هڪ شخص کي گردن جهڪائي ويٺل ڏٺو، فرمايائون ته اَبَا الْحُنُقِ اِرْفَعْ عُنُقَكَ (اي ڪنڌ جا ڌڻي پنهنجي ڪنڌ کي مٿي ڪر) ذڪر اهڙي طرح ڪرڻ گهرجي جو مجلس وارن مان ڪو به معلوم نه ڪري - فرمايائون حقيقت اخلاص جي فنا کان پوءِ حاصل ٿي ٿي، جيستائين بشريت غالب آهي تيستائين حقيقت اخلاص جي حاصل نه آهي - رباعي

ساقي قدحي كه نيم مستيم   مخمور صباحي الستيم [1]
مارا تو بما ممان كه تنها   با خويشتم بت پرستيم [2]

فرمايائون ذڪر غفلت جي ڪڍڻ جو نالو آهي، جڏهن غفلت ڪڍي وئي تڏهن ذڪر ڪندڙ آهي اگرچه ماٺ ۾ آهي - فرمايائون ته رعايت وقوف قلب جي هر حال ۾ گهرجي - يعني ڪم ڪرڻ ۾، ڳالهه ڪرڻ ۾، ٻڌڻ ۾، هلڻ ۾، خريد فروخت ڪرڻ ۾، عبادت ڪرڻ ۾ نماز ۾، قرآن شريف پڙهڻ ۾، لکڻ ۾، پڙهائڻ ۾، وعظ ڪرڻ ۾ هڪ لحظو غافل نه ٿئي جيئن مقصود (حاصل) ٿئي - شعر

يکچشم زدن غافل ازان ماه نباشي   شايد كه نگاهي كند آگاه نباشي [3]

---

[1] اي ساقي پيالو پيار جو اڌ مست آهيان، الستي شراب ۾ مست آهيان
[2] اسان کي توان تجرع سان نواز! جو پنهنجي پوڄاري ٻڌجي ويا ان
[3] هڪ اک ڇنڀ جيترو وقت به انچند کان ويسلو نه رهه! متان هو نگاهه ڪري ۽ تون ڪنهن نه ٿئين

بزرگن جو چوڻ آهي ته جيڪڏهن ڪو چنبي جو قدر الله جلّ جلاله کان غافل ٿيندو ته باقي ڏکي عمر ۾ ان نقصان جو تدارڪ نه ڪري سگهندو. باطن جو نگاهه رکڻ نهايت مشڪل آهي پر عنايت حق سبحانه تعاليٰ ۽ خداءِ جي خاص ٻانهن جي تعليم ۽ تربيت کان جلد حاصل ٿو ٿئي. شعر

بي عناياتِ حق وخاصانِ حق　　گر ملک باشد سياهش ورق [1]

دوستن خدا جي صحبت ۾ جو هم سبق هجن ۽ هڪ ٻئي جا منڪر نه هجن ۽ صحبت جا شرط بجاءِ آڻن ته جلد فائدو حاصل ٿو ٿئي ۽ ڪامل مڪمل جي هڪ التفات سان ايترو قدر باطن جي صفائي ٿي ٿئي جو ڪيترو وقت رياضتون ڪري ته به نه ٿي سگهي — فرمايائون ارشاد ۽ فيض جي صاحبن جا ٽي قسم آهن ڪامل مڪمل، ڪامل ۽ مقلد. ڪامل مڪمل نوراني آهي ۽ نور بخشيندڙ آهي ۽ ڪامل نوراني آهي مگر نور بخشيندڙ نه آهي. مقلد اهو آهي جو مرشد جي حڪم سان ڪم ڪري. فرمايائون مرشد قطب گهر جي يا خليفو قطب جو هجي هر حال ۾ ٺهين پاڻ ذڪر ۾ مشغول رکي. فرمايائون سالڪ طريقت جا ٻه قسم آهن هڪ اهو جو رياضت ۽ محنت ۽ مجاهدو يعني ڪوشش ٿو ڪري ۽ ان مان فائدو ٿو لهي ۽ مقصود کي پهچي ٿو ۽ هڪ فضل آهي جو سواءِ فضلِ خداءِ جي ڪجهه نه ٿو چاهي، توفيق ٻانهي ۾ رياضت جي پڻ فضل سان ٿو چاڙهي ۽ ٿو لهي جلد مقصود کي ٿي پهچي. ”اَلْحَقِيْقَةُ تَرْكُ مُلَاحَظَةِ الْعَمَلِ لَا تَرْكُ الْعَمَلِ“ [2] شيخ الاسلام هروي قُدِّسَ سِرُّهٗ فرمايو آهي ”عمل رها مڪن ليڪن گران بها مڪن“ [3] فرمايائون جو شخص صبح ۽ شام ذڪر ۾ مشغول رهي اهو غافلن مان ناهي بلڪ ذاڪرن يعني ذڪر ڪندڙن مان ٿو ٿئي موافق حڪم آيت شريف ”وَاذْكُرْ رَّبَّكَ فِيْ نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَّخِيْفَةً وَّدُوْنَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ بِالْغُدُوِّ وَالْاٰصَالِ وَلَا تَكُنْ مِّنَ الْغٰفِلِيْنَ ۝“ بعض تفسير وارن جو قول آهي ته غدو ۽ آصال مان مراد آهي هميشگي ذڪر جي ٻي آيت اُدْعُوْا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَّخُفْيَةً اِنَّهٗ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِيْنَ ۝ يعني پنهنجي پروردگار کي مسڪينائي ۽ آهستگي سان ياد ڪر

[1] حق تعاليٰ ۽ حق جي خاص ٻانهن جي مهربانين کان سواءِ جيڪڏهن ملڪ به هوندو ته ان جو ورق ڪارو ٿيندو.
[2] حقيقت ڇڏڻو آهي عمل جي ملاحظي کي ڇڏڻ نه عمل کي ڇڏڻ. [3] عمل کي نه ڇڏ پر ان کي گهڻو قيمتي نه ڄاڻ.

الله جَلَّ جَلَالُهٗ بلند آواز ڪندڙ کي دوست نه ٿو رکي. ابو موسيٰ اشعري رحمة
الله عليه کان روايت آهي ته هڪ ڀيري اصحابي سڳورا حضرت رسول ڪريم
صلي الله عليه وسلم سان همراه هوا جڏهن مٿاهين تي چڙهڻ لڳا، آواز
تڪبير ۽ تهليل جا وڏي آواز ڪيائون. حضرت رسول الله صلي الله عليه وسلم
فرمايو: "اَيُّهَا النَّاسُ اِرْبَعُوْا عَلٰى اَنْفُسِكُمْ اِنَّكُمْ لَا تَدْعُوْنَ غَائِبًا وَّاَصَمًّا اِنَّكُمْ
تَدْعُوْنَ سَمِيْعًا قَرِيْبًا" يعني اي انسانو! پاڻ تي رحم ڪريو (ڏاڍيان دعا نه
ڪريو) تحقيق اوهان ڪنهن غائب ۽ ٻوڙي کي نه ٿا سڏيو تحقيق اوهان
ٻڌندڙ ۽ ويجهي کي سڏي رهيا آهيو. ۽ اتفاق عالمن ۽ مشائخن جو آهي جو
ذڪر ڳجهو يعني قلبي زور ڀلو ۽ زور موچارو آهي. فرمايائون مونکي مقام
شيخ جنيد ۽ شيخ شبلي ۽ شيخ منصور حلاج ۽ بايزيد بسطامي قَدَّسَ
سِرَّهُمْ جو سير ٿيو جتي اُهي پهتا آهن اُتي آئون پڻ پهتس. نيث هڪڙي
درگاه عاليشان تي پهتس معلوم ٿيو ته هي بارگاه محمدي آهي عليه الصلوٰة
والسلام. حضرت بايزيد قُدِّسَ سِرُّهٗ جن انهيءَ مقام تي پهتا هوا اهن
ارادو ڪيو اتا نجو سير ٿئي. مگر هٿ رکڻ جو انجي پيشاني تي رکيو ويو.
مون ان وانگر گستاخي نه ڪئي ۽ تعظيم سان مٿو زمين تي جاءِ تي رکيم
۽ ادب جي وات اختيار ڪيم. مونکي اتان هون جو سير ڪرايائون. فرمايا
اگر چه نماز روزو رياضت ۽ مجاهدي سان آدمي واصل ٿو
ٿئي نفي وجود جي ۽ اختيار جي ڇڏڻ ۽ پنهنجا عمل گهٽ ڪري ڏسڻ در ويجهي
وات آهي. فرمايائون ته ڪشف جا ٻه قسم آهن، هڪ اِختِيارِي ٻيو اِضطِرارِي
فرمايائون ظاهر ٿيڻ ڪرامتن جو ڪنهن کي اعتبار ۾ نه آهي، اصل خير استقامت
يعني پيهڪ ڪرڻ شريعت نبوي صلي الله عليه وسلم تي آهي بزرگن فرمايو آهي ته
طالب استقامت جو ٿيءُ نه طالب ڪرامت جو الله جَلَّ جَلَالُهٗ توکان استقامت ٿو
گهري ۽ تنهنجو نفس ڪرامت ٿو گهري. ۽ وڏن وليَن جو قول آهي ته جيڪڏهن ورقُ کي
باغ ۾ ڏسي ۽ سيڪهن وڻ جي پنن مان آواز يَا وَلِيَّ اللهِ جو اچي ته ان ڏانهن التفات
نه ڪرڻ گهرجي بلڪه هر لحظي ۾ بندگي ۽ تضرع ۽ نياز مندي ۾ ڪوشش ڪرڻ گهرجي

فرمايائون منهنجو طريقو عروة الوثقيٰ آهي - تابعداري سنت پيغمبري عليه السلام جي ۽ تابعداري آثارن حضرات اصحابن سڳورن جي آهي فرمايائون مونکي وات فضل جي سان آندوائون ۽ پڇاڙيءَ تائين مون فضل ڏٺو آهي مون عمل سان ڪجهه نه ڏٺو آهي - فرمايائون منهنجي طريقي ۾ ٿورو عمل آهي پر رعايت متابعت سُنّت نبوي صلي الله عليه وسلم جي شرط آهي - فرمايائون اسانجو طريقو صحبت آهي ۽ خلوت ۾ شهرت ۽ شهرت ۾ آفت ۽ جمعيت صحبت ۾ ۽ صحبت هڪٻئي ۾ نفي هئڻ کي ٿا چون - فرمايائون مرشد کي گهرجي ته طالبن جي حال گذريل ۽ ايندڙ کان واقف هجي جوان جي تربيت ڪري سگهي ۽ شرط طلب جا هي آهن ته جنهن وقت ڪنهن خدا جي دوست جي صحبت ۾ داخل ٿئي ته پنهنجي حال کي معلوم ڪري ته ڪيئن آهي ۽ ڊري ڪجهه وقت کان پوءِ ان گذريل احوال جي جانچ ڪري جيڪڏهن پاڻ ۾ ڪجهه زيادتي ڏسي ته هن ان جي صحبت فرض سمجهي - فرمايائون مراقبو نسيان رويت مخلوق جو هميشگي نظر خالق جي طرف سان آهي فرمايائون محاسبو هي آهي جو سالڪ سڀ گهڙيءَ حساب ڪندو رهي ته مون ڪهڙي طرح وقت لنگهيو جيڪڏهن نقصان سمجهي ان جو تدارڪ ڪري جيڪڏهن زيادتي ڏسي ان جو شڪر ادا ڪري ۽ ان عمل ۾ ڪوشش ڪري - حضرت خواجه علاءُ الدين عطار قدس سره جن فرمائيندا هوا ته حضرت خواجه صاحب جن طالب کي اوّل قدم ۾ مراقبي جي سعادت کان مشرف ڪندا هوا ۽ جي زياده توجهه فرمائيندا هوا ته فنائي جي مقام تي پهچائيندا هوا - ان وقت حضرت خواجه صاحب جن فرمائيندا هوا ته رڳو واسطو يعني وسيلو هوس هاڻي رڳو مون کان ڪجهه مقصود حقيقي سان ملڻ گهرجي - فرمايائون جي تون اهل الله جي مرتبي تي پهچڻ گهرين ته پنهنجي نفس جي مخالفت ڪر - فرمايائون هر هڪ مشائخ جي آئينه جا ٻه منهن آهن ۽ منهنجي آئينه جا ڇهه منهن آهن - فرمايائون حضرت عزيزان قدّس سرّهٗ جو فرمودو آهي ته هن وليّن جي ڏولي جي سامهون سڄي زمين مثل دسترخانه جي آهي ۽ آئون توچوان مثل چوڻي ناخن يعني نهن جي آهي، مگر حضرت عزيزان جنهن وقت اهو قول فرمايو هو تنهن وقت پاڻ دسترخانه تي هوا - فرمايائون الله تعاليٰ

موڪلي دنيا جي خرابيءَ واسطي پيدا ڪيو آهي ۽ ماڻهون مون کان دنيا جي عمارت ٿا گهرن
فرمايائون ته اهل الله بار خلق جو هن سبب ٿا سهن ته تهذيب اخلاق جي ٿئي
يا ڪنهن وڏي سگهوري سان ملاقات ٿئي جو نه ڪو اهڙو ڏڏي ڪو نه جنهن ۾ الله جل جلاله
عم نواله جي نظر نه آهي. جڏهن ان ولي الله سان ملاقات ٿي ٿئي ان نظر الهيءَ کان
فيضياب ٿو ٿئي. صد شغرة دشمن بكشد طالب مقصود * باشد كه يكي دوست بيايد بضيافت [1]

فرمايائون جنهن شخص هڪ پير و منهنجي جتي سڌي ڪئي هوندي ان جي شفاعت
ڪندس. فرمايائون وليّن کي اسرارن ۾ واقف ٿا ڪن مگر سواءِ اجازت جي ظاهر نٿا ڪن
فرمايائون برڪت حضرت رسول ڪريم صلي الله عليه وسلم جي هن امت جي صورت جو
منجهه بند ٿي ويو آهي پر دل جو مسخ يعني منجهي وڃڻ ٿيندو.

اندرين امت نباشد مسخ تن　　ليک مسخ دل بود اي ذوالفطن [2]

فرمايائون صحيح ڪرڻ نيت جو سڀ ڪنهن ڪم ۾ نهايت ضروري آهي، جو نه نيت وهبي
شيءِ آهي ڪسب کي تعلق ڪونهي. فرمايائون مريد کي پير جي ڪنهن ڪم ۾ مشڪل ۽ شبهه
هجي ته صبر ڪري ۽ اعتقاد ڦهڪو نه ڦٽائي ٿي سگهي ٿو ته ان ۾ ڪا حڪمت ڳجهي هجي ۽
متوسط انهيءَ شڪ کي آسان ڪرڻ لاءِ جيڪي نه چوري جو ڏواند آهي ۽ جي مبتدي يعني
جنهن اول سلوڪ ۾ شروعات ڪئي آهي اهو جي مرشد کان پڇي ته انکي حلال آهي
فائدو وٺو. "حدائق الوردية في حقائق اجلاء النقشبندية الخالدية"
تان نقل ڪيو آهي ته صاحب حديقة الندية جي آندو آهي ته هن سلسله جو
لقب حضرت افضل بعد الانبياء ابابڪر صديق رضي الله تعالى عنه کان وٺي
حضرت بايزيد بسطامي رضي الله تعالى عنه تائين صديقي ڪوٺبو هو ۽ ري
حضرت بايزيد بُسطامي رضي الله تعالى عنه کان حضرت خواجه عبدالخالق
غجدواني رضي الله تعالى عنه تائين طيفوري لقب هن سلسله جو ڪو
۾ اينو وهو ري حضرت خواجه غجدواني قدس سره کان وٺي امام الطريق
ذو الفيض الجاري ذوالنور الساري شيخ بهاؤالدين محمد اويسي بخاري يعني

[1] مقصود جو طالب دشمن جون سو دعوتون هن ڪري ڪندو آهي ته جيئن هڪ دوست
مهماني ۾ اچي
[2] هن امت ۾ بدن جو مسخ نه ٿيندو پر اي ڏاها! دل جو مسخ ٿيندو.

۽ شاهه نقشبند قدس سره تائين طريقو حضرات خواجگان جو عوام ۾ ڦٽي آيو ڌاري خواجه عبيدالله غوث الاعظم احرار تائين نقشبندي چوٽي ۾ آيو اڳ حضرات سڳورا ذڪر قلبيءَ ۽ ذڪر جهر ٻئي ڪندا هوا. حضرت شاهه نقشبند رضي الله تعاليٰ عنه ذڪر جهر اصل بند ڪرائي ڇڏيو ايتري حد تائين ۽ جيڪڏهن سيد مير ڪلال قُدِّسَ سِرُّهٗ جي حضور ۾ ذڪر جهر ٿيندو هو ته اٿي ويندا هوا جنهن جو احوال گنز ري آيو آهي انهيءَ ڳالهه ڏانهن اشارو عين الحيٰوة وارين هن طرح آندو آهي وَكُلَّمَا شَرَعَ اَصْحَابُ الْاَمِيْرِ كُلَالٍ فِي الذِّكْرِ الْجَهْرِ كَانَ حضرت الخواجه يَقُوْمُ عَنْ هٰذَا الْمَجْلِسِ وَيَخْرُجُ[1] ملخصاً اهه (عين الحيٰوة معرب رشحات) - ڌري قطب الطرائق غوث الخلائق حضرت امام رباني مجدد الف ثاني قُدِّسَ سِرُّهٗ النوراني ۽ تائين طريقو احراري نقشبندي ڪو عوام ۾ ڦٽي آيو - اهه ملخصاً.

حضرت قيوم الجهان قُدِّسَ سِرُّهٗ آندو آهي ته حضرت خواجه بلاگردان قُدِّسَ سِرُّهٗ جن فرمايو آهي ته شيخ ابوالخير قُدِّسَ سِرُّهٗ کان پڇيائون ته اوهان جي جنازي جي اڳيون ڪهڙي آيت پڙهون؟ جواب ڏنائون ته آيت پڙهڻ وڏو ڪم آهي هيءُ بيت پڙهجو - چيست ازاين خوب تر در همه آفاق ڪار دوست رسد نزد دوست يار بنزديڪ يار[2]

پوءِ حضرت خواجه صاحب پاڻ فرمايو ته منهنجي جنازي جي اڳيان هي بيت پڙهجو

مفلسانيم آمده در ڪوئي تو شيئاً لله از جمال روئي تو[3]

صاحب حالات حضرات نقشبنديه جي هي بيت زياده پڙهيو آندو آهي -

دست بڪشائي جانب زنبيل ما آفرين بر دست و بر بازوئي تو[4]

سائڳي ڪتاب ۾ صاحب حدائق الورديه جي آندو آهي ته پاڻ اڳ فرمايائون ته جڏهن منهنجو پوئين وقت آيو ته تن کي هن سڀني مرڻ سيڪار ڏيندس پوءِ جڏهن سندن پوئين وقت آيو ته تن کي ٻئي هٿ دعا جي لاءِ کنيا ۽ گهڻي مدت تائين دعا گهرائون جڏهن دعا ختم ڪري هٿ

---

[1] ۽ جڏهن به حضرت امير ڪلال جا مريد ذاڪر ذڪر شروع ڪندا هوا ته حضرت خواجه ان مجلس مان اٿي ويندو هو

[2] دنيا ۾ هن کان وڌيڪ ڀلو ڪم ڪونهي ته سٺو ڪم آهي جو دوست دوست وٽ پهچي ۽ يار يار وٽ

[3] اسان توهان جي گهٽي ۾ سڃا آهيون - خدا ڪارڻ پنهنجي منهن جي سونهن پسايو!

[4] اسان فقيرن جي زنبيل ڏانهن هٿ کوليو! توهان جي هٿ ۽ ٻانهن کي آفرين آهي -

مبارڪ چهري مبارڪ تائين آندا ٿون رحلت فرمايائون. اِنّا لِلّٰهِ وَاِنّا اِلَيهِ رَاجِعُون
موافق قول عمدة المقامات جي وفات سندن ڏينهن اڱاري مهيني ربيع الاول
سنه ۷۹۱ ۾ ٿي سندن عمر مبارڪ ۷۳ ورهه هئي حضرت خواجه حافظ قُدِّسَ سِرُّهٗ
تاريخ جو مادو ٿو فرمائي.

بهاو الحق والدين طاب مثواه　امام ملت و شيخ جماعت [1]
چو ميرفت ازجهان اين بيت ميخواند　براهل فضل و ارباب بلاغت [2]
بطاعت قرب ايزدي توان يافت　قدم درنه گرت هست استطاعت [3]
بدين دستور تاريخ وفاتش　برون آر از حروف قرب طاعت [4]

مولانا جامي ڏڏو قصيد و فرمايو آهي تاريخ جي مادي جو بيت هي آهي.

منزل وماوائي او چون بود قصرِ عارفان　قصرِ عارفان زان سبب آمد حساب رحلتش [5]

حضرت جن جا ٻه چار خليفا هوا. پهريون غواص بحار انوار خواجه
علاوالدين عطار ٻيو حضرت امام الاولياء والاتقياء خواجه محمّد پارسا
ٽيون حضرت قطب رباني خواجه علاوالدين غجدواني چوٿون مقتدا حضرات
نقشبندي مولانا يعقوب چرخي رضي الله تعالیٰ عنه. سندن اولاد مبارڪ
نياڻي مان ٿيو　جو هاڻي سنت محمدي صلى الله عليه وسلم جي عنايت ٿيڻ

حالات حضرت يعقوب چرخي قَدَّسَ اللّٰهُ سِرَّهُ الْاَنْوَر

هي خدائي وات جو رهبر رهنما ڏيو شهر ولايت جي جو علماء الهدىٰ مفسرن
جو معلم ۽ استاد علم ظاهر ۽ باطن جو رڪن ٿي پيو هو ۽ بنياد خدائي اسرارن جو واقف
اوهن حڪمتن کي کولڻ ٿا ۽ طريقت حضرات خواجگان جي ڪي سڻي اربيندا طالبن جي
دلين کي اُلفت الهي جي آگ سان ٻاريندا. سندن فيض لئي هر ملڪ جا مشائخ

[1] بهاوالحق والدين. ان جي. قبر خوش رهي. ملت جو امام ۽ جماعت جو شيخ آهي.
[2] جڏهن هو جهان مان اسريو ٿي تڏهن بيت پڙهيائين فضيلت وارن ۽ بلاغت وارن کي.
[3] عبادت سان الله تعالیٰ جي ويجهڙائي ٿي سگهي ٿي. تون وک رک جيڪڏهن توهه سگهه آهي
[4] ان جي وفات جي تاريخ هن طرح يعني "قرب طاعت" جي حرفن مان ڪڍ
[5] ان جي منزل ۽ جاءِ جڏهن عارفن جو محل ٿي هئي. انڪري ان جي رحلت جو حساب قصرِ عارفان مان نڪري ٿو
۷۹۱

خواهان، خصوصًا بخاري ۽ بلخي - نالو مبارڪ خواجه يعقوب ۽ نسبت ڳوٺ چرخ جي هئڻ ڪري چرخي آهي قُدِّسَ سِرُّهٗ - حضرت خواجه مولانا يعقوب چرخي قُدِّسَ سِرُّهٗ جي نسبت نقشبنديه حضرت خواجه بلاگردان شاهه نقشبند قُدِّسَ سِرُّهٗ جي حڪم موجب حضرت خواجه علاءالدين عطار قُدِّسَ سِرُّهٗ کان پهتي آهي - صحبت ۾ ڪي ٿورا آهن ۽ گهڻيون صحبتون فرمايون اٿن ڪذا في عمدة المقامات -

"حالات مشائخ نقشبنديه" جي مصنف آندو آهي ته حضرت خواجه علاءالدين قُدِّسَ سِرُّهٗ اول خليفو ۽ نائب مطلق حضرت خواجه بزرگ شاهه نقشبند قُدِّسَ سِرُّهٗ جو هو ۽ ٻيو حالات خواجه يعقوب چرخي قُدِّسَ سِرُّهٗ جي ۾ آندو اٿس ته جڏهن ته حضرت يعقوب چرخي قُدِّسَ سِرُّهٗ جي تڪميل حضرت خواجه علاءالدين عطار قُدِّسَ سِرُّهٗ وٽ ٿي آهي تنهن ڪري حضرت خواجه چرخي کي حضرت خواجه علاءالدين قُدِّسَ سِرُّهٗ جي خليفن مان شمار ٿا ڪن.

حضرت خواجه يعقوب چرخي قُدِّسَ سِرُّهٗ جن ابتداء ۾ ڪجهه مدت جامع هرات ۾ ۽ ڪجهه مدت مصر ۾ پڙهيا ٿون - سڀني علمن جي تحصيل کان پوءِ محبت الاهي جي ڇڪ سان حضرت خواجه بهاءالدين شاهه نقشبند قُدِّسَ سِرُّهٗ جي خدمت ۾ مريد ٿيڻ لاءِ روانا ٿيا - ڪين رستي ۾ هڪ مجذوب مليس ان چيو اي يعقوب! سگهو وک کڻ اهو وقت آيو آهي جو تون مقبولن مان ٿيئين. پوءِ ان مجذوب ڪي ٿي ليڪا زمين تي ڪڍيا، حضرت مولانا يعقوب چرخي قُدِّسَ سِرُّهٗ پنهنجي دل ۾ خيال ڪيو ته جي اهي ليڪا اڪي هوندا ته آئون سمجهندس ته مقصد حاصل ٿيندو - جڏهن ڳڻيا ٿون ليڪا اڪي هوا تنهن کان پوءِ بخارا ۾ آيا قرآن شريف ۾ فال وڌائين پهرئين سٽ ۾ هيءَ آيت نڪتي. "اُولٰئِكَ الَّذِينَ هَدَى اللهُ فَبِهُدَاهُمُ اقْتَدِهْ" اهي اشاره غيبي مان گهڻو خوش ٿيا ۽ حضرت خواجه بلاگردان شاهه نقشبند قُدِّسَ سِرُّهٗ جي خدمت ۾ حاضر ٿيا -

فرمايائون ته جڏهن مون حضرت خواجه بزرگ قُدِّسَ سِرُّهٗ جي خدمت ۾ پنهنجي مريد ٿيڻ جو ارادو ظاهر ڪيو مونکي جواب ۾ فرمايائون ته آئون خداءِ جل جلاله جي حڪم کان سواءِ ڪو ڪم نه ڪندو آهيان اڄ رات جو ڪجهه معلوم ڪندس جيڪي اشاره

ٿيندو، ان موجب ڪيو ويندو. حضرت خواجه يعقوب چرخي قُدِّسَ سِرُّهٗ جن فرمايو
ته جڏهن اها رات مون تي سختيءَ سان لنگهي اهڙي رات مون تي ڪڏهن نه لنگهي، خوف
۽ بيم ته ڏسجي ته قبول ٿا ڪن يا نه صبح جي نماز جڏهن مون حضرت خواجه صاحب
شاه نقشبند بلاگردان جي پيشاني پڙهي مونکي فرمايائون ته توکي مبارڪ هجي، انهيءَ مون
مان مون سمجهيو ته مونکي قبول فرمايائون پوءِ مونکي وقوف عددي جي تعليم ڏنائون
۽ فرمايائون ته حَتَّى المَقْدُوْر رعايت اِکائي جي ذڪر ۾ ڪجي. جڏهن مونکي حضرت
خواجه صاحب قُدِّسَ سِرُّهٗ جي صحبت ۾ مُدَّت گذري ته انهن مونکي سفر جي موڪل
ڏنائون ۽ هيءَ به مونکي فرمايائون ته جيڪي مونکان توکي مليو آهي، خدا جَلَّ جَلَالُهٗ جي
ٻانهن کي پهچائج ۽ پڻ ٻيهر فرمايائون ته توکي خدا جي حوالي ڪيم. توکي خدا جي حوالي
ڪيم. توکي خدا جي حوالي ڪيم. ان وقت اشارو حضرت خواجه علاؤالدين قُدِّسَ سِرُّهٗ
جي متابعت جو ڏنائون جيئن ته آئون روانو ٿيس ۽ ڪيش ۾ پهتس اهـ مُلَخَّصًا.

صاحب "حدائق الورديه" ٻين ڳالهين موچاريون هن جاءِ تي آنديون آهن مگر
مون ڇڏي ڏنيون. صاحب "عين الحيوٰة" ۽ مُعرب "رشحات" جو صاحب لکي ٿو ته منهنجي
شيخ يعني حضرت خواجه عبيدالله احرار قُدِّسَ سِرُّهٗ تي فرمايو ته حضرت مولانا يعقوب
چرخي جن درس ۾ شريڪ مولانا زين الدين خافي رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ جا هوا، جنهن
وقت مصر ۾ رهندا هوا ۽ ٻئي شاگرد مولانا شهاب الدين شيرازي عَلَيْهِ الرَّحْمَة جا هوا
جو زماني جي وڏن عالمن مان هو. حضرت مولانا يعقوب چرخي قُدِّسَ سِرُّهٗ هن فقير
کي چيو ته ماڻهو ٿا چون ته مولانا زين الدّين خافي مريدن جي خوابن جا تعبير ڏيو ٿي
۽ انهن تي ڀروسو ڪري، توکي اها ڪا خبر آهي؟ جو تون خود ان سان رهندو هئين
مون چيو ها ائين، مولانا زين الدّين جو احوال ائين آهي. جڏهن اوهين ٿا فرمايو، پوءِ هٿ
مبارڪ پنهنجي سان ڏاڙهي مبارڪ ورتائون ۽ غائب يعني استغراق ۾ ٿيا ۽ سندن عادت
مبارڪ اهڙي طرح هئي جو ساعت بساعت غائب ٿي ويندا هوا پوءِ ٻاڦ مٿي مبارڪ کان اُٿي
غيبت يعني استغراق ۾ سيني مبارڪ تائين لاٿائون اهڙي حالت تائين سندن ٻئي هٿ مبارڪ
۾ ڏاڙهي مبارڪ جا وار هوا پوءِ منهن مبارڪ ساعت کان پوءِ ڪنيائون ۽ هيءَ بيت پڙهيائون

چو غلام آفتابم همه ز آفتاب گويم — نه شبم نه شب پرستم که حديث خواب گويم

يعني جيتوڻيڪ هن غلام سج جو آهيان پر سج جي ڳالهه ڇوان مطلب تہ جيڪي ڏينهن جو جاڳندي حالت ۾ جيڪي ڏسڻ ۾ اچي سو احوال ڪرڻ پسند نه ٿو ڪريان نه رات آهيان نه رات پوڇيندڙ آهيان جو ننڊ ۾ جو ڳالهيون ڪريان اهو بيت عين الحيٰوة واري عربي ۾ هن طرح آندو آهي۔

وَاِنِّيْ غُلَامُ الشَّمْسِ اَرْوِيْ حَدِيْثَهَا ۔۔۔ وَمَا لِيْ وَلَيْلٍ فَارْوِيْ حَدِيْثَهُ [1]

صاحب حدائق الوردية جي پڻ انهيءَ طرح روايت حضرت خواجه عبيد الله احرار قُدِّسَ سِرُّهٗ کان آندي آهي مگر هيترو وقوف ڪيو اٿس تہ حضرت خواجه يعقوب چرخي قُدِّسَ سِرُّهٗ پنهنجي خليفہ عبيد الله کي هن طرح فرمايو تہ تون هرات ۾ هئين مولانا زين الدين کان ڪڏهن ٻڌو يا نہ ته پيو هڪ ڪهڙو فرق آهي تہ سندن هٿ مبارڪ ڏاڙهي مبارڪ ۾ ورتل هو جڏهن انهيءَ نقل ۾ ڪجهہ لفظن جي ڪمي بيشي ڏٺم تہ هن ڪري جنسہ عبارت حدائق الوردية جي ٿو آڻيان۔

وَقَالَ الشَّيْخُ عُبَيْدُ الْاَحْرَارُ كَانَ حَضْرَتُ الشَّيْخِ يَعْقُوْبُ وَالشَّيْخُ زَيْنُ الدِّيْنِ اَخَوَيْنِ فِيْ تَحْصِيْلِ الْعُلُوْمِ فِيْ مِصْرَ الْمَحْرُوْسَةِ عَلَى الْعَلَّامَةِ الشَّيْخِ شِهَابِ الدِّيْنِ الشِّيْرْوَانِيْ فَقَالَ لِيْ يَوْمًا سَمِعْتُ اَنَّ الشَّيْخَ زَيْنَ الدِّيْنِ يُعَبِّرُ رُؤْيَا الْمُرِيْدِيْنَ وَيَعْتَمِدُ عَلَيْهَا وَاَنْتَ كُنْتَ فِيْ هَرَاتَ فَهَلْ سَمِعْتَ بِهٰذَا فَقُلْتُ لَهُ اَجَلْ وَكَانَ وَقْتَئِذٍ اٰخِذًا بِلِحْيَتِهِ الشَّرِيْفَةِ فَغَابَ وَكَانَ مِنْ عَادَتِهٖ اَنَّهُ يَغِيْبُ فِيْ اِثْنَاءِ كَلَامِهٖ حَتّٰى وَصَلَ رَاْسُهُ اِلَى الصَّدْرِ ثُمَّ رَفَعَ رَاْسَهُ بَعْدَ سَاعَةٍ وَاَنْشَدَ مَا مَرَّ بِهٖ۔ [2]

اَنَا اَنْ كُنْتُ اِلَّا عَبْدَ شَمْسٍ ۔۔۔ وَاَنْ حَدَّثْتُ اِلَّا عَنْ سَنَاهَا [3]

وَمَا اَنَا لَيْلًا اَوْ عَبْدَ اللَّيْلِ ۔۔۔ يَرٰى فِي الْمَرْءِ بِالرُّؤْيَا يَرَاهَا [4]

---

[1] ۽ آءٌ سج جو نوڪر آهيان انجي ئي ڳالهہ ڪندس منهنجو رات سان ڪهڙو واسطو جو انجي ڳالهہ ٻيان۔

[2] ۽ شيخ عبيد الله الاحرار فرمايو تہ حضرت شيخ يعقوب ۽ شيخ زين الدين ڀائي مصر ۾ علامہ شيخ شهاب الدين شيرواني وٽ علمن پڙهڻ ۾ هڪ ٻئي جا ڀائر ۽ ساٿي هوا۔ حضرت شيرواني اِن هڪ ڏينهن مونکي چيو تہ شيخ زين الدين مريدن جي خوابن جو تعبير ڪندو آهي ۽ ان تي ڀروسو ڪيو ويندو آهي جيتوڻيڪ تون هرات ۾ هئين ڇا؟ تون انکي ٻڌو آهي۔ مون چيو هائو۔ ان وقت پنهنجي ڏاڙهي شريف تي سندس هٿ هو ايتري ۾ غائب ٿي ويو ۽ سندس اها عادت هوندي هئي تہ ڳالهائيندي غائب ٿي ويندو هو۔ ايستائين جو سندس سر جي سيني تائين پهتو۔ ص ١٠١

حضرت غوث الجن والانس قدس سرہ جن تائين نه هيئين، رباعي پڻ سندن آهي [1]

در مسلخ عشق جز نکو را نکشند — لاغر صفتان زشت خو را نکشند [2]

گر عاشق صادقی از کشتن مگریز — مردار بود هر آنچه او را نکشند [3]

۽ هيءَ فرد پڻ حضرت يعقوب چرخي قدس سرہ جي فرمايل مان آهي

ای بنده بمن گر بز خود را بکن — گر شاه جهان نگردی آنگه گله کن

يعني اي بانهان مون ڏانهن بيج ۽ پاڻ کي تکو ۽ دو نه ٿئي جڏهن مون وٽ آئين تڏهن هوندي به جهان جو بادشاه نه ٿئين ان وقت گلا ڪر. اھ -

حضرت خواجه يعقوب چرخي قدس سرہ جي فيض جي سخاوت جو دليل ۽ نشان اهو هڪ فرد ڪافي آهي - حضرت خواجه صاحب جن جا خليفا ڏاڍا مريد بيحد ۽ بي شمار هوا مگر انهن مان ڏو خليفه جنهن کي نسبت جي اسرار کان ممنون فرمايو ۽ تون شيخ هن سلسله جو سيدنا شيخ عبيد الله احرار قدس سرہ آهي جيڪي صاحب حال التلويه جي آند و آهي - وله قدس سرہ خلفاء عظماء واصحاب بلاحساب فاعظم

من سرى سر هذه النسبة المطهرة اليه شيخ هذه السلسلة الجليلة

سيدنا شيخ عبيد الله احرار رضوان الله تعالىٰ عليه - [4]

صاحب حالات مشائخ نقشبنديه جي آند و آهي ته حضرت مولانا خواجه يعقوب چرخي قدس سرہ جن صاحب تصانيف ۽ تفاسير ٿي گذريا آهن -

---

[1] الپين ص ۲۵ تا ۲۸ - ٿو ڙي ديرکان پوءِ هتو منٽي ڪري شعر پڙهيا جنهن جي عرفي هي آهي
[3] اءِ ڳڻگو بج جو عبد آهيان ۽ آءٌ ڳوان جي روشني ۽ جي ڳالهه ڪندس -
[4] آءٌ رات آهيان تنهن جو غلام آهيان جيڪا مانهوءَ کي خواب ۾ شاهي ڏيکاري خهڪي هوندي تو هن صفحه جو حاشيه - [1] يعني حضرت خواجه شاه فضل الله سرهندي مجددي قدس سرہ جي تصنيف ڪيل ڪتاب "عمدة المقامات" ۾ لکيو آهي ته هيئين رباعي به حضرت خواجه يعقوب چرخي قدس سرہ جي چيل آهي - [2] عشق جي مقتل ۾ رڳو نيڪ کي قتل ڪندا آهن - ڏڀرن، بد عادتن کي نه ڪهندا آهن [3] جي تون سچو عاشق آهين ته ڪهڻ کان نه ڀڄ - اهو مردار آهي جنهن کي نه ڪهن -
[4] سندن (الله تعالىٰ سندن روح کي پاڪ رکي) ڏاڍا خليفا ۽ ساٿي اڪيچار آهن سندن هن پاڪ نسبت جو ڏو سر هن معظم سلسلي جو شيخ سيدنا شيخ عبيد الله احرار آهي - الله تعالىٰ جو منس راضپو هجي -

وفات ان جامع الڪرامات جي سال اٺ سؤ ايڪونجاهه ۸۵۱ھ ۾ ٿي. مزار پرانوار شهر "هُلْخَتُوْ" (هي جو پيش لام کي جزم غين معجمه (نقطي سان) کي زبر تي مثناة فوقانيه کي پيش ۽ واو ساڪن) حصار جي گوٺ ۾ آهي.

حدائق الورديه ۾ لکيل آهي ته زيارتگاهه عام ۽ خاص جي آهي، مفتي صاحب مادو تاريخ جو هن طرح فرمايو آهي.

شد براوج چرخ چون منزل گزين — حضرت يعقوب محبوب خدا [1]
رحلتش شمس الهدايت گفته اند — نيز حق آموز مطلوب ۸۵۱ خدا [2]
وصل او کامل ملک سيرت بخوان — هم بدان يعقوب محبوب خدا [3]

حالات حضرت خواجه عبيد الله احرار قدس الله تعالیٰ سره الاقدس

هي قطب دَائِرَةُ الْعَارِفِيْنَ وَبَحْرُ عِلْمٍ لَا يَنْقُصُهُ العارفون هادي گمراهن جو صاحب وڏن رتبن ۽ شانن جو، سالڪن کي ذات حق اليقين جي تڪرار ڏيندڙ، مثل قطب ماٺهن جا جيار بيندڙ، مقبول درگاهه ايزدي، نالو مبارڪ سندن عبيد الله بن محمود بن شهاب الدين، نسبت وطن جي شاشي سمرقندي قدس الله تعالیٰ سرهٗ العزيز — سندن نسب مبارڪ حضرت عبد الله ابن عمر ابن الخطاب رَضِيَ اللهُ تَعَالٰى عَنه سان ٿو ملي ۽ سندن والده سڳوري حسيني سادات مان هئي پاڻ حضرت شيخ خاوند طهور جا ڏهٽا آهن حضرت شيخ خاوند طهور قدس سرهٗ جي والده سڳوري پڻ سادات مان هئي ۽ سندن گهر ۾ پڻ ماٺهو اهل بيت مان هوا.

صاحب عين الحيٰوة حضرت خواجه داؤد بن حضرت خاوند طهور قدس سرهٗ جي حالات ۾ هينئين عبارت آندي آهي. "الخواجه داؤد قدس سرهٗ ابن الشيخ خاوند طهور و والدة حضرت شيخنا (يعني خواجه عبيد الله) بنت بنته ووالدة خواجه داؤد كانت من بنات السادات من طرف آبائها الكرام"

---

[1] آسمان جي چوٽي ۽ تي جڏهن منزل هٿ ڪندڙ ٿيو حضرت يعقوب خدا جو محبوب.
[2] ته سال رحلت ان جو شمس الهدايت چيو اٿن پڻ "حق آموز مطلوب خدا"
[3] وصال اُن، ڪامل ملڪ سيرت، پڙهو. پڻ ڄاڻ "يعقوب محبوب خدا"

وكانت والدة الشيخ خاوند طهور ايضا من بنات طبقة السادات لـه
حضرت خواجه عبيد الله قدس سره جي آباءُ اجداد جي حالات صاحب
رشحات جي چڱيءَ طرح آندي آهي. سندن ولادت رمضان شريف اٺ سو
ڇهن ۾ ٿي جيستائين سندن والده سڳوري نفاس کان پاڪائي نه ٿي تيستائين
ٿڃ نه پيتائون، ڪيئن آثار رشد جا ۽ انوار قبوليت ۽ عنايت الله جل جلاله جا
حالت ٻاراڻي جي ۾ پيشاني مبارڪ ۾ ظاهر ۽ باهر هوا جنهن جي ڪري سندن جمال
مبارڪ تي نظر پوندي هئي بي اختيار حضرت جن جي حق ۾ دعا گهرندا هوا.

فاذا رأى ملك السماء جبينه — اثنى عليه جميعهم و كواكبه ٢ لـه

ڪين حضور باالله جي نسبت ٻاراڻي جي ڏينهن ۾ الله جل جلاله جي طرفان
عنايت ٿي هئي ۽ پاڻ فرمائيندا هوا ته آئون جڏهن ٻاراڻي جي وقت ۾ حاضر
نه هيس ته منهنجو قلب هر وقت الله جل جلاله ساڻ هوندو هو ۽ ان وقت ۾
اعتقاد هوندو هو ته دنيا ۾ ٻيا اوڏانهين حالت کان مشرف آهن. هيڪر منهنجو
پير گپ ۾ ڦاسي پيو ۽ جتي ڪري پئي، جڏهن ته سياري جي موسم ۽ سردي
گهڻي ۽ جهنگل هو، مونکي غفلت ٿي جو نسبت حضور جي کان اها غفلت مانع
ٿي پئي. پنهنجي نفس کي ملامت ڪيم ۽ دل کي اهڙي شڪستگي ٿي پئي جو رنج
تمام گهڻو آيو ۽ پسگردائي ان جاءِ جي ۾ ڏٺم ته هڪ هرڻ پيو ڪاهي. پوءِ نفس
کي چيم ته هن نينگر ڏانهن ڏس جي ڪي پٺ هڪلي ٿو ۽ هر ڪاهڻ ۾ پيو مشغول
آهي، تنهن هوندي به الله جل جلاله کان غافل نه آهي ۽ تون ٿوري ۾ غافل
ٿي پئين ۽ منهنجو ان وقت اهو گمان هو ته سڀني کي هر وقت اها نسبت
حضور باالله جي نصيب آهي. مولانا جعفر کان روايت آهي ته حضرت
خواجه عبيد الله احرار قدس سره فرمايو ته ٻارهن ورهن جي عمر
تائين مونکي گمان ڪونه هو ته ڪو غافل خدا جل جلاله کان هوندو ۽

لـه خواجه داؤد قدس سره ابن شيخ خاوند طهور اسان جي شيخ يعني خواجه عبيد الله
جي والد ان جي ڏاڏي هئي ۽ خواجه داؤد جي ماءُ سادات ٻانين مان هئي جن جا ابا ڏاڏا ڪربيلا جا ۽
والده شيخ خاوند طهور جي سادات مان هئي ٢ لـه پوءِ جڏهن آسمان جي ملڪ سندن پيشاني ڏٺي ته انهن
سڀني ۽ انهن جي تارن ان جي واکاڻ ڪئي.

اهو خيال هو ته جيڪا به خلق الله جَلّ جَلَالُهُ خلقي آهي هڪ لمحو به الله جَلّ جَلَالُهُ کان غافل نه آهي - پوءِ معلوم ٿيم ته اهو حضور الله جَلّ جَلَالُهُ جي عنايتن سان، ڪن ٿي خاص تو ٿئي ۽ ڪن کي رياضتن، سختين ۽ مجاهدن کانپوءِ حاصل ٿو ٿئي ۽ ڪن کي ته حاصل ڪونه ٿو ٿئي.

خواجه اسحاق حضرت خواجه عبيدالله قُدِّسَ سِرُّهُ جي سڳوٽ ڪان هو آهي ته بار ڙي جي وقت ۾ ٻارن سان جڏهن به راند جو ارادو ڪندا هوا سون راند ڪرڻ جو وقت نه ملندو هو، پا ڳبو هو ته پاڻ راند ڪندا، جڏهن راند جو ابند و هو ته هن جي وبند اهوا - معنیٰ عصمت منجهن ٻئي ڏسبي هئي حضرت جن ٿي فرمايو ته بار ڙائي ۾ شيخ ابوبڪر قفال شاشي جي مرقد مبارڪ جي دروازي تي بيٺل حضرت عيسیٰ علیٰ نبينا وعليه الصلوٰة والسلام کي خواب ۾ ڏٺم سندن قدمن تي ڪري پيس پوءِ منهنجو متو مٿي ڪان ڪڍي حضرت عيسیٰ عليه الصلوٰة والسلام مونکي فرمايو "لَا تَحْزَنْ فَاِنِّيْ اُرِيْدُ اَنْ اُرَبِّيَكَ" (يعني غمگين نٿي تحقيق آئون ارادو ٿو ڪريان ته توکي نپائيندس) انهيءَ خواب جو هڪ تعبير منهنجي دل ۾ آيو پوءِ اهو قصو مون هڪ ڪي ٻڌايو ان چيو ته توکي علم طب جو نصيب ٿيندو مون انکي چيو مونکي اهو تهنجو تعبير پسند نه آهي، مون ٻئي طرح تعبير ڪيو آهي - هن طرح ته حضرت عيسیٰ علیٰ نبينا وعليه الصّلوٰة والسلام مُرْدَنْ کي جيئرو ڪندو هو مونکي اهو ارشاد مليو آهي جو آئون مُرْدَلُ قلب جيار يندس ــ حضرت جن ٿي فرمايو ته انهيءَ خواب ڏسڻ کانپوءِ ٿوري مُدّت اندر مونکان ڪيترن فيض وٺي غفلت کان حضور ۾ داخل ٿيا - پڻ حضرت خواجه عبيدالله قُدِّسَ سِرُّهُ جن ٿي فرمايو ته اوّل وقت ۾ مون حضرت رسول انور صلی الله عليه وسلم جن کي ڪيترن اصحابن سڳورن ۽ ٻين مردن ڪاملن سان جبل جي هيٺان خواب ۾ بيٺل ڏٺو مون ڏانهن اشارو ڪري فرمايائون ته مونکي ڪڍي جبل جي چوٽي تي پهچاءِ، پوءِ حضرت جن صلی الله عليه وسلم کي مون ڪڍي جبل جي چوٽي تي آندو - پوءِ مون تي گهڻو راضي ٿيا ۽ فرمايائون ته آئون ڄاڻندو هوس ته هيتري قدر توکي قوت آهي ۽ هوءَ ڪم توکان حاصل ٿيندو پر مون ماڻهن جي ڄاڻ لاءِ ارادو ڪيو.

پڻ فرمايائون ته ابتدا ۾ حضرت خواجه بهاءُ الدين شاهه نقشبند قدس سره
کي خواب ۾ ڏٺو ۽ اچي منهنجي باطن ۾ تصرف ڪيائون، ايتري قدر جو منهنجا پير
سانئن ڦري پيا۔ پوءِ پاڻ وات وٺي هليا ويا، وس آهر پويان پيس، پوءِ مونکي سامهون
ٿي فرمايائون ”اَللّٰهُ يُبَارِكُ فِيْكَ“ (يعني الله جل جلاله توهان ۾ برڪت وجهندو) ۔
عين الحيٰوة معرب رشحات ملخصاً ۔

صاحب حدائق الورديه جي آندل آهي ته حضرت خواجه عبيدالله قدس
سره جن جي پيدائش کان اڳ شيخ نظام الدين خاموش قدس سره کا خبر ڏني هئي
جيئن شيخ محمد مريجي قدس سره ٻي فرمايو ته حضرت شيخ نظام الدين قدس سره
منهنجي والد جي گهر هڪ ڏينهن آيو حضرت شيخ ۾ منهنجو والد تمام محبت ۽ اعتقاد
رکندڙ هو ۔ منهنجو شيخ مراقبي ۾ ويٺو هو ۽ جتو ڏڏي ڌاڻهن نظر ٿي ويس منهنجي
والد سبب ڌاڻهن جو پڇيو حضرت شيخ نظام الدين قدس سره فرمايو ته ايرندي
طرف کان هڪ مرد ظاهر ٿيو جنهنکي عبيدالله ٿا چون ۔ قريب آهي جو شيخ يعني مرشد
وڏي شان وارو ٿيندو ۔ جنهن جو سارو جهان تابع ٿيندو ۔ راوي ٿو چوي ته مون
سندن نالي ٻڌڻ کان پوءِ سندن ظهور جي انتظار ۾ گذاريندو هوس ۔ اول سندن
مريدي کان مشرف ٿيس ۔

حضرت غوث الجن والانس قيوم جهان قدس سره جن عمدة المقامات ۾
ٿا آڻن ته حضرت خواجه عبيدالله قدس سره جن والد شريف جي پاران فاروقي
آهن ۔ سندن والده شريفه حسني سادات مان هئي شيخ خاوند طهور قدس
سره جي ڏهٽاڻ مان آهن ۔ ۽ شيخ عمر باغستاني سان پڻ نسبت رکن ٿا پاڻ علم
ظاهري جي تحصيل ۽ رياضتن وڏن ۽ بعضي ڪمالات حاصل ڪرڻ کان پوءِ حضرت
خواجه يعقوب چرخي قدس سره کان طريقو نقشبنديه ورتائون ۔ جيئن ته اڳ شان
ٿي گذريو ۽ وڏي مرتبي ڪماليت جي کي پهتا آهن ۔ ترويج ۽ تڪميل طريقي عاليه جي
گهڻي فرمائي اٿن ۔ سندن فيض ۽ ارشاد ڪماليت جي درجي کي پهتو ۽ جهان
اجايل کي نامرادي ۽ جي وادي ۽ مان ڪڍي دريا ۽ فيض ۽ برڪتن کان انهن کي ڪاميابي
۽ دل عيا ئون ۔ پاڻ اول ۾ ظاهري مسڪيني تمام گهڻي ٿي رکيائون ۔ ديج ۽

ٻچارڻ ۾ گهٽو دنيادار ٿيا جهڙن کوٽو روهن طريقي ۾ ظاهري تونگري کي پهتو هوندو — وجود شريف سندن ظاهري ۽ باطني فيضن جو ڏو تلاءُ هو، جهڙيءَ طرح برڪتون باطنيءَ سندن ساري جهان کي روشن ڪري ڇڏيون، تهڙيءَ طرح سندن ظاهري احسان پڻ ساري جهان کي ممنون ڪيو - واه ايترا ڪتابا اٿن جو اڪثر ماوراءالنهر ۽ خراسان جا اميد وار آهن جو ڏينهن قيامت تائين ظاهري پوک جهان جي ڊاول رهندي - اهڙيءَ طرح طريقي فيض باطني جو ڏينهن قيامت تائين باطن وارن کي شاداب ۽ مُنَوَّرُ ڪري ڇڏيو آهي - زوال ۽ خَلَلُ کان محفوظ هوندا - بيان فيض ظاهري ۽ باطني حضرت جن جو تقرير جي قيد کان ۽ تحرير يعني لکڻ جي احاطي کان ٻاهر آهي

بحر را گر آوري در کوزهٔ چند گنجد قسمت يک روزهٔ [1]

تَمَّ کَلَامُهُ مُلَخَّصًا -

حالات مشائخ مجدّديه نقشبنديه جو صاحب ٿو آڻي ته حضرت خواجه عبيد الله قُدِّسَ سِرُّهٗ جو ڏاڏو سڳورو خواجه شهاب الدين رحمة الله عليه جو پنهنجي وقت جو قطب هو، جڏهن پويون وقت وفاتي جو آيس تڏهن وداع لاءِ پنهنجن پوٽن کي گهرايائين - جڏهن حضرت خواجه عبيد الله احرار قُدِّسَ سِرُّهٗ جو تمام ننڍي عمر جو هو، وٽن آيو، تڏهن خواجه شهاب الدين جن اڳيان تعظيم لاءِ اُٿي بيٺا ۽ هنج ۾ وهاري فرمايائون ته هن فرزند لاءِ مونکي حضرت نبي ڪريم صلى الله عليه وسلم کان بشارت ملي آهي جو هي پير عالمگير ٿيندو ۽ هن کان شريعت ۽ طريقت جي رونق ٿيندي -

حضرت خواجه عبيد الله قُدِّسَ سِرُّهٗ جن فرمايو ته مون هڪ سوداگر کان حضرت خواجه يعقوب چرخي قُدِّسَ سِرُّهٗ جا مناقب ٻڌا ”هَلْغَتُو“ ڏانهن روانو ٿيس واٽ ۾ بيمار ٿي پيس، ويهه ڏينهن تائين ٿڪ سيو آيم - انهيءَ وچ ۾ ڪن آدمن حضرت خواجه يعقوب چرخي قُدِّسَ سِرُّهٗ جي مون سان ڳالهايون - جهن کان منهنجي دل ۾ حضرت خواجه صاحب جن ڪانتائي ظاهر ٿي ۽ خيال ڪيم ته مون کي

[1] سمنڊ کي جيڪڏهن تون کوزي ۾ آڻين ته هڪ ڏينهن جي پاڻي ۾ ڇاما پندو -

وري ارادو ڪيم تہ جڏهن هيتري قدر پنڌ ڪري آيو آهيان موٽي وڃڻ بي عقلي آهي نيٺ حضرت خواجه صاحب جي خدمت ۾ حاضر ٿيس۔ حضرت جن نهايت لطف ۽ عنايت مون تي ڪيو پر جڏهن ٻئي ڏينهن حاضر ٿيس نهايت غصي سان اڳيان آيا، مون دل ۾ خيال ڪيو تہ هوءَ حضرت جن جي بدمزگي جو اهو سبب آهي جو وات ۾ ڪجهہ دل تنڌي ڪئي هئم، مگر پاڻ ڳالهہ ظاهر نہ فرمايائون ٿوري دير ڪان پوءِ وري عنايت فرمايائون ۽ حضرت خواجه شاهہ نقشبند قُدِّسَ سِرُّهٗ سان پنهنجي ملاقات جو حال بيان ڪيائون۔ تنهن ڪان پوءِ پنهنجو هٿ مبارڪ بيعت لاءِ مون تي اڳيان وڌايائون ۽ فرمايائون تہ حضرت خواجه شاهہ نقشبند قُدِّسَ سِرُّهٗ جن منهنجو هٿ وٺي فرمايو هو تہ تنهنجو هٿ منهنجو هٿ آهي جنهن هئي هٿ ورتو، اهڙي گويا حضرت خواجه بهاؤالدين شاهہ نقشبند جو ورتو۔ ان وقت مون بنا دير حضرت جن جو هٿ ورتو ۽ مونکي وقوف عددي جي شغل ۾ مشغول ڪيائون ۽ فرمايائون تہ حضرت خواجه بزرگ يعني شاهہ نقشبند قُدِّسَ سِرُّهٗ کان جيڪي مون کي پهتو آهي اهو هي آهي ۽ جيڪڏهن تون جذبي جي وات سان طالبن کي تعليم ڏئين تہ تنهنجو اختيار آهي، انهيءَ ڳالهہ کان حضرت مولانا خواجه يعقوب چرخي قُدِّسَ سِرُّهٗ جي ڪن مريدن کي غيرت آئي، حضرت جن انهن کي فرمايو تہ خواجه عبيدالله کي قوت ۽ تصرف سڀ حاصل آهي گويا جانب جي دير آهي — ۽ فرمايائون تہ طالب کي پير وٽ ائين اچڻ گهرجي جيئن عبيدالله آيو آهي جو تيل ۽ وٽ سڀ تيار آهي رڳو باهہ ڏيڻ جي دير آهي — حضرت جن فرمايو تہ مونکي مرشد حضرت يعقوب چرخي قُدِّسَ سِرُّهٗ فرمايو تہ جيڪڏهن توکي حضرت خواجه بهاؤالدين قُدِّسَ سِرُّهٗ جي صحبت ۾ نسبت حاصل ٿئي ۽ وري تون ڪنهن ٻئي بزرگ وٽ وڃي اتي ٻيڻ اهائي نسبت حاصل توکي ٿئي تہ ڪهڙو خيال ڪندين — وري پاڻ ئي فرمايائون تہ جنهن جاءِ کان بہ اها نسبت حاصل ٿئي حضرت خواجه بهاؤالدين قُدِّسَ سِرُّهٗ کان خيال ڪجي ۽ ان جي مناسب هيءَ ڳالهہ ڪيائون تہ شيخ قطب الدين حيدر قُدِّسَ سِرُّهٗ جو هڪ مريد حضرت شيخ شهاب الدين سهروردي رحمة الله عليه جي خانگاهہ ۾ ويو هڪ

بک تمام گهڻي هئس - پنهنجي پير جي شهر ڏانهن منهن ڪري چوڻ لڳو "شيئا لله يا قطب الدين حيدر" - شيخ شهاب الدين قدس سره جن انهيءَ احوال معلوم ڪري فرمايائون ته هن کي طعام کارايو - ماني کائڻ کان پوءِ ان مريد وري پنهنجي مرشد جي شهر طرف منهن ڪري چوڻ لڳو "شڪر لله يا قطب الدين حيدر" جواهڙا ڪنهن جاءِ تي پير تنا وساريو - هي حقيقت خادم حضرت شيخ شهاب الدين قدس سره کي اچي ڪئي ته هي درويش عجيب آدمي آهي جو ماني اوهان جي کائي ۽ شڪر قطب الدين حيدر جو بيو ڪري ۽ حضرت شيخ شهاب الدين قدس سره فرمايو ته مريدي هن کان سکڻ گهرجي - جو ظاهر باطن ۾ جنهن قسم جو فائدو وٺيو پنهنجي پير کان خيال ڪري.

حضرت خواجه عبيد الله قدس سره جن جون بي حد ۽ بي شمار ڪرامتون ۽ عجب انگيز حالتون آهن هن ننڍي رسالي ۾ ماپڻ ممڪن نه آهن -

حضرت مولانا عبدالرحمٰن جامي رحمة الله عليه حضرت شاه نقشبند جي تعريف کان پوءِ ڪتاب تحفة الاحرار ۾ حضرت جن جي چڱي تعريف آندي آهي ۽ ڪتاب محبت نامه يعني يوسف زليخا ۾ حضرت مولانا جامي سندن ان ڪت تعريف جي باري ۾ چڱو فرمايو آهي

مقام خواجه برتر از گمان است — برون از حد تقرير بيان است [1]

آئون مختصر ڪي ڪرامتون "حالات مشائخ نقشبنديه" وغيره تان هت تبرڪا ڪيان ٿو نقل آهي ته حضرت خواجه عبيد الله احرار قدس سره جن مريدن سان ڪنهن جاءِ ڏانهن پئي ويا سج لهڻ کي ويجهو ٿيو منزل پري هئي ۽ رستو خطرناڪ هو، رفيق سڀ فڪر ۾ پيا، پاڻ ڪشف سان معلوم ڪيائون ۽ فرمايائون ته ڪو فڪر نه ڪريو اِنشاءَ الله تعالىٰ سج لهڻ کان اڳ منزل تي پهچي وينداسون سندن فرمودو پورو ٿيو - جيستائين شهر جي ويجهو نه پهتا سج ان جاءِ تي بيٺو هو، ڄڻ ڪنهن ميخ هڻي ڇڏي هئس ۽ جڏهن شهر جي ڀتين جي ويجها پهتا اوچتو سج غائب ٿي ويو ۽ ايتري قدر دير ٿي وئي هئي جو آثار شفق جي پڻ ڪانه هئي، سڀ رفيق حيران ٿيا، پر هن ڳالهه دل ۾ نه جهلي سگهيا، حضرت جن کان ان حڪمت جي پڇڻ لڳا حضرت جن فرمايو ته هيءُ به طريقت جي عجيب حالتن مان آهي-

[1] خواجه جو مقام گمان کان مٿي آهي - تقرير ۽ بيان جي حد کان ٻاهر آهي-

نقل آهي تہ ٻہ درويش پري پنڌ کان حضرت خواجه صاحب جي زيارت لاءِ آيا جڏهن خانگاه ۾ پهتا تہ هنن انهن درويشن کي معلوم ٿيو تہ حضرت خواجه صاحب جن بادشاه ڏانهن ويا آهن، اها ڳالهه ٻڌي حيران ٿي ويا تہ هيءَ ڪهڙو پير آهي جو بادشاه ڏانهن ٿو وڃي ۽ "بِئْسَ الْفَقِيْرُ عَلٰی بَابِ الْاَمِيْرِ" جو مصداق بڻيو آهي (يعني جو فقير امير جي در وارد ٿي ٿو وڃي سو ڏاڍو خراب فقير آهي) اچتو انهيءَ وقت ٻہ چوبدار بادشاه جي دربار کان ٻيءِ آيا هوا، انهن جي تلاش ۾ سرڪاري ڪامورا مشغول هوا، هيءَ ٻئي درويش مٽي وين، انهن کي پڪڙي بادشاه وٽ وٺي ويا بادشاه فرمايو تہ شريعت موافق هنن چورن جا هٿ وڍيو، ان وقت خواجه صاحب جن بادشاه وٽ ويٺا هوا۔ بادشاه کي فرمايائون تہ هي درويش منهنجي ملڻ واسطي آيا هوا، پوءِ حضرت جن انهن کي پنهنجي درگاه تي وٺي آيا ۽ درويشن کي فرمايائون تہ آئون بادشاه وٽ انهي سبب ويو هوس جو اوهانکي هٿن ڪپائڻ کان بچايان بِئْسَ الْفَقِيْرُ عَلٰی بَابِ الْاَمِيْرِ جو مصداق اهو فقير آهي جو دنياوي طمع سان بادشاه وٽ وڃي۔

نقل آهي تہ هڪ عالم حضرت خواجه صاحب قُدِّسَ سِرُّهٗ جي تعريف ٻڌي زيارت جي واسطي روانو ٿيو۔ جڏهن شهر جي دروازه تي پهتو ڏٺائين تہ انُ تمام گهوڙن پيو وڃي، ان عالم پڇيو تہ هيءَ ڪنهن جو انُ آهي، معلوم ٿيس تہ حضرت خواجه صاحب جن جو آهي، اها ڳالهه عالم ٻڌي حيران ٿيو تہ فقيري هيتري انَ واري کي ڪٿان هوندي دل ۾ خيال آيس تہ موٽي وڃان، پر وري خيال ڪيائين تہ هيتري ڏور ڊگهو سفر ڪري آيو آهيان، تہ هنن حضرت جن سان ملاقات ڪرڻ ضروري آهي، جڏهن خانقاه تي آيو تہ هن وقت حضرت خواجه صاحب جن حويلي مبارڪ ۾ هوا۔ هو اتي ويهي رهيو ۽ ننڊ اوچتو وٺي ويس، ڏٺائين تہ قيامت برپا آهي، هڪ شخص جنهن جو هيءُ عالم قرضي هو، پنهنجو قرض پيو گهري ۽ ارادو ٿو ڪري تہ پاڻ سان دوزخ ۾ وٺي وڃي انهيءَ وچ ۾ حضرت خواجه صاحب تشريف آندي، پڇيائون تہ تنهنجو ڪيترو قرض آهي، ان جيڪي ڏسيو سو حضرت خواجه صاحب جن پاڻ ڏئي ان کي قرض ادا ڪرائي ڇڏايائون، ايتري ۾ هنجي اک کلي ويئي، ڏٺائين تہ حضرت خواجه صاحب جن حويلي

شريف کان تشريف نه آڻن، مُرڪي ان عالم کي فرمايائون ته مون انهيءَ واسطي
پاڻ وٽ مال رکيو آهي جو توجهه ڪرڻ آدمين کي قرض کان ڇڏايان.

نقل آهي ته سلطان ابوسعيد مرزا حضرت جن کان مريد ٿيڻ کان پوءِ هيڪر
شراب پيئڻ جو ارادو ڪيو، نوڪر کي چيائين ته پٽ جي هيٺان اچي آڻ مان پيئندس
جڏهن ان نوڪر شراب آندو ته تڏهن مرزا ٽڪو پٽ تي شراب جي باٽلي مٿي کڻي هڻي
پٽ سان ٽڪرجي ڀڄي پئي انهيءَ سبب مرزا کي گهڻو ڏک ٿيو، صبح جو حضرت خواجه صاحب
جي حضور ۾ آيو، پاڻ اول ئي گفتگو ڪيائون ته رات جو مون تنهنجي شراب جي باٽلي ڀڄڻ
جو آواز ٻڌو، جيڪڏهن باٽلي نه ڀڄي هان، ته هو منهنجي دل توکان ڀڄي پوي ها، ۽ پوءِ
منهنجي ملاقات تو سان نه ٿئي هان.

صاحب "حدائق الوردية" جي آندو آهي ته شيخ ناصرالدين اتراري کان "جو حضرت جن جو
وڏو خليفو هو" روايت آهي ته حضرت خواجه صاحب جن فرمايو ته مون کي ڪنهن مرد
خواب ۾ چيو ته شريعت محمدي، تنهنجي مدد سان سگهو گهڻي رواج ۾ وڌي قوت
واري ٿيندي، جڏهن جاڳيس دل ۾ خيال ڪيم ته هيءَ ڪم بادشاهن جي مدد کان سواءِ
نه ٿيندو. انهيءَ سبب حضرت خواجه صاحب جن سمرقند ڏانهن جتي بادشاهن جي
رهڻ جي جاءِ هئي تشريف فرمايائون، ان وقت عبدالله مرزا بن شاهرخ هو
راوي ٿو چوي ته آئون پڻ حضرت جن جي خدمت ۾ هوس، جڏهن اتي پهتا هڪ شخص
بادشاهن جي اميرن مان سندن زيارت لاءِ آيو، حضرت جن اُن امير کي فرمايو ته آئون
بادشاه جي ملاقات لاءِ آيو آهيان، تون ملاقات ڪرائڻ لاءِ ڪوشش ڪر ۽ سفارش ڪر جيئن
اسين بادشاه سان ملاقات ڪريون، اَللّٰهُ جَلَّ جَلَالُهٗ توکي اجر ۽ ثواب ڏيندو. امير
چيو ته اسان جو بادشاه جوان ماڻهو سڀ خلق کان بي پرواه آهي، ان جي ملاقات ڏکيائي
کان خالي نه آهي ۽ اوهان جهڙن مشائخن کي ائين ڪرڻ نه گهرجي جو بادشاه جي ملاقات
لاءِ خواهان ٿيو. حضرت خواجه صاحب جن ڪاوڙجي ان امير کي فرمايو ته آئون الله جل جلالهٗ
جي امر کان سواءِ ڪو نه آيو آهيان، جيڪڏهن تنهنجو بادشاه مون وٽ ڪين ايندو ته
ڪو ٻيو بادشاه ايندو وَاِنْشَاءَ اللّٰهُ تَعَالٰى، پوءِ جڏهن امير حضرت جن جي حضور کان اٿي
موٽي هليو ويو ته تڏهن حضرت خواجه صاحب جن بادشاه جو نالو مس سان پٽ تي لکي

پوءِ انکي ڦيٽي مبارڪ سان ڌاهي ڇڏيائون. تنهن کان پوءِ پنهنجي مريدن کي فرمايائون
ته تاشڪند ڏانهن موٽي ٿا هلون جيستائين پيو بادشاهه اچي، پوءِ انهيءَ ڏينهن
حضرت جن پوئتي موٽي هليا. هفتي کان پوءِ اهو امير بي ادب مري ويو اڃا مهينو
نه گذريو جو سلطان ابوسعيد ترڪستان جي طرف کان آيو ۽ بادشاهه عبدالله
مرزا کي ڪڍائين ۽ ان جي تخت تي ويٺو. "اَلْعَيَاذُ بِاللهِ مِنْ غَيْرَةِ اَوْلِيَائِهِ"

صاحب خزينة الاصفياجي آندو آهي ته ابوسعيد شاهرخ جي پٽ کان نقل
آهي ته جڏهن حضرت خواجه عبيدالله احرار قُدِّسَ سِرُّهُ جن هرات ۾ هوا هئي
غلام ڪڏهن ڪڏهن حضرت جن جي حضور ۾ حاضر ٿيندو هو ۽ حضرت جن مون
تي گهڻيون عنايتون فرمائيندا هوا. انهي وچ ۾ هڪ نرال سهڻي سان عشق رکيم
۽ اوچتو هڪ ڏينهن اُن نرال سان منهنجي گڏجاڻي جو اتفاق ٿيو، جڏهن ارادو
رکيم ته نرال سان زنا ۾ مشغول ٿيان اوچتو باهران حضرت خواجه صاحب قُدِّسَ سِرُّهُ
جي آواز جهڙو آواز ٿيو ته فرمائين ٿا ته اي محمد سعيد ڇا تو کي ياد ڪونه آهي جو حرڪت
جنهن وقت توکان صادر ٿي ٿئي. آواز ٻڌڻ شرط خوف مون تي غالب ٿيو
۽ شهوت صفا بند ٿي وئي، نرال کي موڪل ڏني. پوءِ حضرت خواجه صاحب قُدِّسَ سِرُّهُ
جي خدمت کان مشرف ٿيس. حضرت جن فرمايو ته "اي ابوسعيد جي توفيق حق
تعاليٰ جَلَّ جَلَالُهُ جي توکي مدد نه ڪري ها ته شيطان توکي وات کان ڳني ها.

نقل آهي ته هيڪر حضرت خواجه صاحب قُدِّسَ سِرُّهُ جن جهنگل ڏانهن ٿي ويا
هڪ شخص حضور ۾ اچي عرض ڪيو ته منهنجو نوڪر، جو سارو ڪاروبار ڪندو
منهنجو ان تي هو ڪيترن ڏينهن کان ڀڄي ويو آهي، ڪٿي به ان جو پتو نٿو پوي.
انهيءَ عرض جو غور ٿئي ته حضرت جن جي تمام عنايت. حضرت خواجه صاحب
قُدِّسَ سِرُّهُ جن هڪ لمحو مُتَوَجِّهُ ٿي ان کي فرمايو ته فلاڻي ڳوٺ ۾، جو هڪ ڪوهه
کان پري نه آهي، پنهنجي نوڪر کي وڃي ڳولهه، اِنْشَاءَ اللهُ تَعَالىٰ پوءِ اتي لڀي پوندو
ان شخص عرض ڪيو ته ڪيترا ڀيرا ان ڳوٺ ۾ ڄاڃيو اٿم مگر مون کان اهو پانهون
ڪو نه لڌو. حضرت جن فرمايو ته لهندين پوءِ اهو شخص ان ڳوٺ ڏانهن ويو پنهنجي
پانهي کي ڏٺائين ته گهڙو پاڻي جو آڻيان رکي حيران ٿي ويٺو آهي. پانهي کي ڇڪي ٿو آئين

۽ احوال پڇيا ٿونس، چيائين ته جڏهن اوهان جي گهر کان ڇڄي ويو هوس خوارزم
۾ مونکي هڪ شخص ڏٺي ڏکيو ان جي خدمت ۾ گذاريندو هوس اڄ
مونکي پاڻ ٻاهر ڪڍي لاءِ حڪم ڏنائين. دلو پاڻيءَ جو ڪٽي کوه تي ويس - جڏهن
ڏلي کي مٿي ڪنيم پاڻي کي هٿ ڏنم - حيران آهيان ته ڪٿي ولايت خوارزم
جي ۽ ڪٿي هي جاءِ - ڪهڙي ملڪ ۾ اچي پيو آهيان ۽ اک ڇنڀ ۾ مونکي هت
ڪنهن آندو - انهيءَ غلام جي حالت ٻڌي هيءُ سنڌس سردار به اها حالت
۾ ويو - انهيءَ وقت پاڻ کي آجو ڪري حضرت جن جي حضور ۾ اچي مريد ٿيو

سندن ارشاد، خلفاءَ ۽ وفات

فرمايائون ته حياتي ڪان انهيءَ شخص کي نصيب آهي جنهن جو دل دنيا کان سرد ٿئي ۽ الله جل جلالهٗ جي ذڪر کان گرم - فرمايائون بعض اڪابرن مونکي هي ڳالهه حاصل ٿي ته جو ڪجهه چوندس مقبول ٿيندو مردود نه ٿيندو -

فرمايائون ته پير اهو آهي جو رسول الله صلي الله عليه وسلم جي جن ڪمن رضا هجي انهن فنا هجي ۽ جيڪي حضرت رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايو هجي ان تي قائم هجي ۽ ان جون سڀ سنتون مثل آئينه جي هجن، جوان ۾ سواءِ عادتن ۽ وصفن حضرت رسول الله صلي الله عليه وسلم جي ڪجهه معلوم نه ٿئي -

فرمايائون مريد اهو آهي جو ارادي جي تاثير سان ان جون سڀ سڌون ڇڏي ويون ۽ ڪامرادان وقت ته رهي هجي ۽ سڀني طرفن کان منهن ڦيري خالص پير ڏي هجي ڌيان خيال ڏيري آنرا که در سراي نگار است فارغ است * از سير بوستان و تماشاي لاله زار[1]

فرمايائون ته عملن ۽ اخلاقن جو اثر بي ساهن شين تي پئي پوي ٿو جيئن ته جڏهن ڪو اهڙي جاءِ تي نماز پڙهي - جنهن جاءِ تي عمل ۽ اخلاق جا اثر هجن ته جڏهن اها نماز اهڙي برڪت ۽ نور سان پري نه ٿيندي، جهڙي اها نماز جنهن جاءِ تي جمعيت وارن صاحبن يعني وليّن ڪاملن جي جمعيت جو اثر پهتو هجي اهوئي سبب آهي جو ٻه رڪعتون نماز ڪعبه جي حرم ۾ پڙهڻ ٻين جاين جي سئو رڪعتن جي برابر آهن -

[1] جنهن کي گهر ۾ ئي نقش نگار آهي، سو باغ جي سير ۽ گلن جي تماشي کان فارغ آهي -

فرمايائون :- شيخ ابوطالب مڪي قدس سره جو چوڻ آهي ته ڪوشش ڪر ته ڪا سوِ الله جل جلاله کان سواءِ ٻئي شيءِ دل ۾ نه رهي - جي اها نعمت تو کي حاصل ٿي پوءِ ته هن جو ڪم پورو ٿي ويو، ته ته هن تو کي گهرجي احوال ۽ مواجيد ۽ ڪشف ۽ ڪرامتون ظاهر ٿين يا نه ڏک نه ڪر-

فرمايائون ته حضرت سيد الطائفه قدس سره جو چوڻ آهي ته مريد سچو اهو آهي جو ويهن ورهن تائين کٻي پاسي وارو ڪاتب ڪو ڪم ان جو ٻجڻ وٽ نه ڏسي جو دفتر ۾ لکي - انهيءَ جي هيءَ معنيٰ نه آهي ته ڪنهن مريد کان ڪجهه بد گناهه نه ٿئي بلڪ معنيٰ هيءَ آهي ته ڪاتب کٻي پاسي جي لکڻ کان اڳ ان گناهه جو تدارڪ ۽ اِسْتِغْفَارُ ڪري جيئن ان کي لکڻ جي نوبت نه اچي-

فرمايائون :- حضرت مولانا نظام الدين خاموش قدس سره جن شريعت، طريقت ۽ حقيقت جو هن طرح مثال ڏيندا هوا ته ڪوڙ ڳالهائڻ منع آهي پوءِ جيڪو شخص ايتري ڪوشش ڪري جو ان جي زبان تي ڪوڙ جاري نه ٿئي پر دل ۾ خواهش هجيس اها شريعت آهي ۽ جي دل کان خواهش ڪڍي وجهيس ته ته هن اها طريقت آهي ۽ جيڪڏهن اختيار ۽ بي اختيار زبان ۽ دل کان اها ڳالهه بلڪل ڪڍي وجهي اها حقيقت آهي-

فرمايائون :- ڪشف قبور هيءَ آهي، جو ميت جو روح صورت مناسب ۾ صاحب ڪشف جي تي قبر ۾ ظاهر ٿو ٿئي پر جڏهن ته شيطان کي شڪل بدلائڻ جي گهڻي قدرت آهي انهيءَ سبب کان حضرات خواجگان قدس الله اسرارهم جن انهيءَ ڪشف جو اعتبار نٿا ڪن ۽ حضراتن جو هيءُ طريقو آهي، جڏهن ڪنهن قبر تي ٿا وڃن پاڻ کي نسبت ۽ ڪيفيت کان خالي ڪري انتظار ٿا ڪن ته ڇا ٿو ظاهر ٿئي پوءِ جيڪي معلوم ٿو ٿئي اهو حال صاحب قبر جو آهي ۽ اهو طريقو هنن جي نسبت دريافت ڪرڻ جو آهي

فرمايائون ته تحقيق وارن وٽ ثابت آهي ته ترقي موت کان پوءِ نسبت ۾ واقع ٿي ٿئي

فرمايائون :- باوجود ترڪ ادب جي جيڪڏهن ڪنهن جو حال باطني قائم ٿو رهي ته ته هن چئبو اهو مڪر آهي يا استدراج آهي-

فرمايائون:- هيءَ نسبت حضرات خواجگان جي مجلس ۽ تفرقي ۾، جون يادگ ظاهر ڀي ٿئي ان جو هيءُ سبب آهي ته هيءُ نسبت محبوبي آهي، محبوب کي جيڪڏهن خلوت ۾ ڪو ڏٺو آهي ته حياءُ وارو ٿيندو آهي-

فرمايائون:- وصل هيءُ آهي جو دل کي الله جَلَّ جَلَالُهٗ سان هر وقت ذوق جي وات سان جمعيت وارو رهي ۽ انهيءَ حالت جي نسبت حضرت خواجه نقشبند قُدِّسَ سِرُّهٗ جن فرمايو آهي "ما نهايت را در بدايت درج مي ڪنيم" يعني اسان نهايت کي بدايت ۾ داخل ڪيو آهي

فرمايائون:- صحبت ناجنس کان پرهيز ڪرڻ مان مراد پرهيز مخالف طريقي ۽ دنيادار جي صحبت کان آهي-

فرمايائون:- ته نماز سومهڻي کان پوءِ جنهن تي غلبو ڪري ته هن ڀي ڀيرا قُلْ هُوَ اللهُ ۽ ٽي ڀيرا قُلْ اَعُوْذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ ۽ ٽي ڀيرا قُلْ اَعُوْذُ بِرَبِّ النَّاسِ پڙهي ۽ انهيءَ جو ثواب مئن ۽ مماتيءَ وارن کي جي جيڪي ان جا منتظر آهن بخشي- جيئن ته انهن مماتيءَ وارن کي آسايش پهچي ۽ الله تعاليٰ انکي بخشش ۽ رحمت ڪري- جناب حضرت رسول الله صلي الله عليه وسلم جن فرمايو آهي- "اِرْحَمْ تُرْحَمْ"

شعر: خدا را بر آن بنده بخشايش است ... که خلق از وجودش در آسايش است [1]

فرمايائون ته سمهڻ کان اڳ پنهنجي وقت گذرڻ جو خيال ڪري ته ڪيئن گذريو آهي جيڪڏهن عبادت ۾ گذريو آهي ته شڪر ڪري، جيڪڏهن مصيبت ۾ گذريو آهي ته توبه ۽ استغفار ڪري-

فرمايائون ته طريقي جي ادبن مان هيءُ به آهي ته هميشه وضوءَ سان رهي-

فرمايائون:- هميشه وضوءَ ۾ رهڻ رزق جي ڪشادگيءَ جو سبب آهي-

حضرت غوث الثقلين قيوم جهان "عمدة المقامات" ۾ آندو آهي ته حضرت خواجه عبيد الله احرار قُدِّسَ سِرُّهٗ جي وفات ٢٩ ماه ربيع الاول سنه ٨٩٤ھ جي ٿي سندن فرزند سڳورا خواجه عبد الله ۽ خواجه يحيٰ قُدِّسَ سِرُّهُمَا آهن حضرت خواجه عبد الله کي ست پٽ هوا، خواجه عبد الهادي، خواجه شهاب الدين محمود خواجه عبد الحق، خواجه عبد الحليم، خواجه عبد الشهيد، خواجه ابو الفيض، خواجه

[1] خدا جي بخشش ان بندي تي ٿيندي آهي- جنهن جي وجود کان خلق آرام ۾ هوندي آهي-

محمد يوسف - اهي ستئي بزرگوار صاحب ڪمالات جا هوا ۽ خواجه احرار
قُدِّسَ سِرُّهٗ جي ٻئي فرزند کي يعني خواجه محمد يحيٰ کي ٻه فرزند هوا- خواجه زڪريا
۽ خواجه عبدالباقي، اهي ٻئي پنهنجي والد سان گڏ شهيد ٿيا ۽ خواجه محمد امين
جو فرزند ٿيو خواجه محمد يحيٰ شهيد جو آهي، حضرت ظهيرالدين بابر پادشاه
سمرقند کان پاڻ سان ڪابل ۽ هندستان ۾ آندو هوائين - اڄ ڏينهن اولادان جو گهڻن
ڪابل ۾ آهي - فرزندن کان سواءِ حضرت خواجهٔ احرار جا خليفا چاليهه آهن
ويهه صاحب رشحات جي آندا آهن ۽ ويهه صاحب نفحات جي لکيا آهن-
هن جاءِ تي هنن بزرگن جي نالن تي اڪتفا ٿي ڪجي - مولانا سيد حسين
مولانا قاسم، مولانا مير عبدالاول، مولانا جعفر - مولانا برهان الدين ختلاني،
مولانا لطف الله ختلاني، مولانا شيخ، مولانا ابو سعيد اوبهي، مولانا محمد قاضي
مولانا خواجه علي تاشڪندي، شيخ حبيب بخاري تاشڪندي، مولانا نورالدين تاشڪندي
مولانا زاده اترار ۾ هندي، مولانا خواجه ترڪستاني، مولانا اسماعيل، مولانا اسماعيل
شاماسي، ۽ مولانا اسماعيل ثالث ۽ ويهه بزرگ جي نفحات واري صاحب آندا آهن
هن تفصيل سان آهن - مولانا فخرالدين علي، جو مصنف رشحات جو آهي
شيخ عبدالله اوبهي سريلي، مولانا سيد عمادي، حافظ جلال الدين، حضرت خواجه
مولانا زاهد وخشي، ۽ خواجه تاج الدين ڪاشغري، امير عبدالله يمني، شيخ عيون
ڪازروني، مولانا اسماعيل شيرواني، مولانا خواجه خراساني، سيد بابا، خواجهٔ
امير موليٰ بخاري، مولانا عبدالوهاب سمرقندي، سوڻ مولانا عبدالله سريلي
ذڪر ڪيل جو ۽ خواجه مصطفيٰ، مولانا نجم الدين، مولانا موسيٰ، مولانا مير قباد
هروي، مولانا درويش سريلي قَدَّسَ اللّٰهُ تَعَالىٰ اَسْرَارَهُمْ - هر هڪ هنن
خليفن جو اولاد ۽ خليفا صاحب ڪماليت جا هوا، ذڪر انهن جو ڪرڻ ديگهارو
ٿي پوندو - هن تذڪري کي حضرت مولانا جامي جي عبارت سان ها سندن احوال
آڻي ڇاڪاڻ ته ڪتاب نفحات ۾ آندي اٿس ختم ٿو ڪريان -
فرمائين ٿا ته ذڪر احوال ۽ فرمودن خاندان حضرات خواجگان ۽ بيان
روشن ۽ طريقي، خصوصاً حضرت خواجه بهاءُ الدين نقشبند ۽ خليفن

۽ مريدن ان جي کان معلوم ٿيو ته طريقو سندن، اعتقاد اهل سنت جماعت جو ۽ تابعداري احڪام شريعت جي ۽ پيروي سنتن حضرت سيد المرسلين صلي الله عليه وسلم جي ۽ دوام عبوديت جنهن کان مراد آگاهي هميشه جناب حق سبحانه و تعاليٰ جي کان آهي ۽ پوءِ جا جماعت هنن سڀني جو انڪار ڪري. انهيءَ سبب کان هوند وجو بدعت ظاهر باطن جي اندر رکندڙ، انهن کي ڏيندي ويو آهي. گهڻائي حسد ۽ تعصب جي سبب انهن جون اکيون انڌيون ٿي پيون آهن لاچار حضرات خواجگان جي هدايت جي نورن ۽ ولايت جي اثرن کي نٿا ڏسن ۽ اهي اندا انهن انوارن ۽ اثرن کان، جي مشرق مغرب تائين گهيرو ڪري ڏڙ تو اٿن، انڪاري ٿيا آهن. هيهات، هيهات،

نظم:-

نقشبنديه عجب طائفه قافله سالار اند — که برند از ره پنهان بحرم قافله را [1]

از دل سالک ره جاذبه صحبت شان — مي برد وسوسه خلوت و فکر چله را [2]

قاصري گر زند اين طائفه طعن قصور — حاش لله که برآرم بزبان اين گله را [3]

همه شيران جهان بسته اين سلسله اند — روبه از حيله چسان بگسلد اين سلسله را [4]

نَفَّعَنَا اللّٰهُ بِأَنْفَاسِهِ الشَّرِيفُ — "حدائق الورديه" جي انهن بيتن کي هن طرح ڪري آندو آهي

لِلنَّقْشَبَنْدِيَّةِ الْعِلْمُ الْعَجِيبُ بِمَا — يَحُلُّ رَكْبَ الْهُدٰى بِالسِّرِّ فِي الْحَرَمِ [5]

تَمْحُوا بِصُحْبَتِهَا عَنْ قَلْبِ سَالِكِهَا — هَمَّ الرِّيَاضَاتِ وَالْخَلَوَاتِ بِالْهِمَمِ [6]

لَهَا سَلَاسِلُ مِنْ نَظْمِ الْأُسُودِ فَهَلْ — يَحْتَالُ ثَعْلَبُهُ فِيْ حَلِّ نَظْمِهِمْ [7]

إِنْ يَنْسُبْ قَاصِرُ الْفَهْمِ الْقُصُوْرَ لَهَا — فَحَاشَ لِلّٰهِ أَنْ يَجْرِيَ بِنَا الْكَلِمِ

---

[1] نقشبندي عجيب ٽولي جا سردار آهن، جو جهمي وات کا قافلي کي حرم تائين ڳجهي وڃن ٿا

[2] انهن جي صحبت جي جذب واري وات، خلوت جي خيال ۽ چلي جي فڪر کي ڦٽو ڪري ٿي

[3] جيڪڏهن ڪو قاصر هن گروه تي ٽوڪ ڪندو، الله جي پناه جو زبان تي هن گلا کي آڻيان

[4] هن سلسلي ۾ سڀ جهان جا شينهن ٻڌل آهن، لومڙ مڪر سان هن سلسلي کي ڪيئن ڇڏيندو

[5] نقشبندين لاءِ عجيب علم آهي، جنهن سان هدايت جا سوار مخفي طرح حرم ۾ پهچي وڃن ٿا

[6] انهن جي صحبت جي برڪت سان مريدن جي دلين مان رياضتن ۽ خلوتن جو غم همتن سان

[7] انهن جا سلسلا برگزيده شخصيتن جي جماعت آهن، چالاڪ ڪندي لومڙي انهن جي سلسلي جي چنڊ ۾ ڇڪي ڪو هن کو ڪهڙي سمجهه وارا انهن سلسلن کي قصور جي نسبت ڪندو ته الله تعاليٰ جي پناه جو منهنجي زبان تي اهڙو لفظ نڪري.

حضرت مولانا جامي رحمة الله عليه حضرات نقشبندين جي شان ۾ ڇا نه چڱو فرمايو آهي ـ

توِ نقش نقشبندان را چه داني — تو شڪل پيڪر وجان را چه داني [1]

گياه سبز داند قدر باران — تو خشڪي قدر باران را چه داني [2]

هنوز از ڪفر ايمانت خبر نيست — حقائق هائي ايمان را چه داني [3]

ڪَذَا فِي مقامات مظهريه ـ

صاحب حالات مشائخ نقشبند يه جو تو آئي ته جنهن وقت حضرت خواجه عبيد الله قُدِّسَ سِرُّهٗ جي وفات جو وقت اوڏو آيو ان وقت گهڻيون شمعون ٻري رهيون، اوچتو سندن ٻن ڀرون جي وچ ۾ هڪ نور ظاهر ٿيو جو سڀني شمعن جي نور کي گهٽ ڪري ڇڏيائين ـ زيارتگاه سندن سمرقند ۾ آهي ـ مفتي غلام سرور چشتي سال وفات جو ۸۹۵ھ جو آندو آهي تاريخ وفات هن طرح فرمائي اٿس

وصالش عارف مرشد رقم ڪن (۸۹۵ھ) — دگر فرما شه مسعود ابرار [4]

بسالش انتقال آن شهِ دين — بفرما هادي سردار احرار [5] (۸۹۵)

حالات حضرت خواجه محمد زاهد وخشي قُدِّسَ سِرُّهٗ

هي خلاصو متقين جو ۽ چونڊيل مرشدن راشدن جو، برگزيده اوليائن زاهدن جو ـ سندن شان جي حد ۽ نهايت ناپيدا ـ سندن فيض ۽ ڪمال جي حسن ۽ جمال ۾ جن ملڪ مست ۽ شيدا ـ شريعت ۽ طريقت جي واڌاري ۾ سعيو ڪندڙ ۽ حقيقت ۽ معرفت جي ميدان ۾ هميشه رهندڙ ـ عالمن کان زور عالم، عابدن ۾ زور عابد ـ نالو مبارڪ سندن خواجه محمد، لقب سڳورو زاهد آهي، قدس الله تعاليٰ سره الرحيم مٿن حضرت جو انتساب فيض باطني جو خواجه عبيد الله احرار قدس سره سان آهي ۽ حضرت مولانا يعقوب

---

[1] تون نقشبندين جي نقش کي ڇا ڄاڻين، تون ساه جي شڪل ۽ صورت کي ڇا ڄاڻين ـ

[2] ساوو گاهه ئي برسات جي قدر کي ڄاڻي ٿو ـ تون سُڪل آهين مينهن جي قدر کي ڇا ڄاڻين

[3] اڃان تو کي ڪفر ۽ ايمان جي سُڌ نه آهي ـ تون ايمان جي حقيقتن کي ڇا ڄاڻين

[4] وصال ان جو عارف ۽ مرشد (لفظ) لک ـ ٻيهر چئو ته هو نيڪ ۽ سعادت وارن جو بادشاه آهي (۸۹۵ھ)

[5] ان دين جي بادشاه جي لاڏاڻي جو سال ـ چئو ته هو هادي سردار احرار جو آهي (۸۹۵ھ)

چرخي قُدِّسَ سِرُّهٗ کان وڃھامتيءَ ۾ ٻڌڻ بلڪ ڪن چيو آهي ته ڏٺا هوا ۽ خواجه يعقوب
چرخي قُدِّسَ سِرُّهٗ جي ڪنهن خليفه کان ذڪر جي تعليم ورتي، خلوت نشين ٿيا هوا ۽ رياضتن
۽ مجاهدن ۾ وقت گذاريائون. تنهن کان پوءِ حضرت خواجه عبيدالله احرار قُدِّسَ سِرُّهٗ
جي خدمت ۾ حاضر ٿيو. تفصيل انهيءَ اجمال جو هن طرح آهي - جڏهن حضرت مولانا
محمّد زاهد قُدِّسَ سِرُّهٗ جن حضرت خواجه احرار قُدِّسَ سِرُّهٗ جي فيض جو
غلغلو ٻڌو، وحش کان جو حصار جي پسگردائيءَ ۾ آهي سندن رهڻ ٿيندو هو، مولانا
ٿي سمرقند پهتاءِ پاڙي وانس ۾ اچي پهتا ۽ ارادو ڪيائون ته لباس مٽائي ڪنهن
جي پاڙي ۾ جتي حضرت خواجه عبيدالله احرار قُدِّسَ سِرُّهٗ جي رهڻ جي جاءِ هئي
ڏيا. حضرت خواجه عبيدالله احرار قُدِّسَ سِرُّهٗ کي ڪشف سان معلوم ٿيو ته حضرت
مولانا محمّد زاهد، جو ڪمالات ۽ مقامات ۾ موصوف آهن، شهر ۾ ملڻ لاءِ
آيا آهن. جيئن ته انهيءَ وقت جو ٻنپهرن جو وقت تمام گرم هو، حضرت خواجه
عبيدالله احرار قُدِّسَ سِرُّهٗ جوان تي سوار ٿيا ان جي مهار ڇڏي ڏنائون ته جيڏانهن
گهوڙي اوڏانهن وڃي. او جتي واهوانس جي پاڙي ۾ هڪ جاءِ جي اڳيان بيهي رهيو
حضرت خواجه صاحب قُدِّسَ سِرُّهٗ جن فرمايو ته هت ڪير لٿو آهي. ڪنهن چيو ته مولانا
محمّد زاهد جن لٿا آهن. هي ٻڌي حضرت خواجه صاحب جن ان کان لهي پيا
مولانا محمّد زاهد قُدِّسَ سِرُّهٗ کي جڏهن حضرت خواجه صاحب جي تشريف
آوري جي خبر پيئي بي اختيار ٿي حضرت جن جي استقبال لاءِ ڊوڙي پوءِ سندن قدمبوسي
ڪيائين ۽ انهيءَ جاءِ ۾ خلوت ڪيائون، مولانا محمّد زاهد قُدِّسَ سِرُّهٗ پنهنجي حالات
۽ مقامات کي حضرت خواجه عبيدالله احرار قُدِّسَ سِرُّهٗ جي حضور ۾ بيان ڪري
بيعت مريدي جي لاءِ عرض ڪيو، جيئن ته حضرت خواجه عبيدالله احرار قُدِّسَ سِرُّهٗ
جن مولانا محمّد زاهد قُدِّسَ سِرُّهٗ کي پنهنجي توجّهه ۽ تصرّف سان انهيءَ مجلس ۾
ڪماليت کي پهچائي خلافت عطا فرمايائون ۽ موڪل ڏنائون. انهيءَ سبب حضرت خواجه عبيدالله
احرار قُدِّسَ سِرُّهٗ جي اڳوڻن مريدن کي غيرت آئي ته مولانا محمّد زاهد وحشي
قُدِّسَ سِرُّهٗ کي ڇو پائين صحبت ۾ حضرت خواجه صاحب جن خلافت ڏني ۽ اسين ڪيترن
ورهين کان درگاهه تي رهون ٿا ڪو خيال ڪونه ٿا فرمائن، تنهن تي حضرت خواجه

عبيد الله احرار قُدِّسَ سِرُّهٗ جن فرمايو ته مولانا محمّد زاهد قُدِّسَ سِرُّهٗ، ڏيو، تيل ۽ وٽ سان نهيل جوڙيل آندو هو، مون ڳوان کي روشن ڪيو، تنهن کان پوءِ اڪيلو ڪم ڏنم - هيءُ معاملو حضرت خواجه عبيد الله قُدِّسَ سِرُّهٗ جي تصرّف عظيم ۽ حضرت مولانا محمّد زاهد قُدِّسَ سِرُّهٗ جي ڪمال استعداد ۽ قابليت تي دلالت ڪندڙ آهي - سندن وفات غرہ ربيع الاول سال ۹۳۶ هجري جي ٿي - سندن زيارتگاهه وخش ۾ جو حصار جي منتصل آهي، مشهور ۽ معروف آهي

راقم الحروف، صاحب حدائق الورديه جي حضرت خواجه مولانا محمد زاهد وخشي قُدِّسَ سِرُّهٗ جي جاءِ تي مولانا محمّد قاضي آندو آهي - هيءُ مولانا محمّد قاضي اهو آهي، جنهن ڪتاب سلسلة العارفين حضرت خواجه عبيد الله احرار قُدِّسَ سِرُّهٗ جي حالات وغيره ۾ جوڙيو آهي - سندن وفات خزينة الاصفيا جي قول موافق سال ۹۳۶ آهي - اِها صاحب حدائق الورديه جي سهو آهي جو صاحب سلسلي خواجه محمد زاهد وخشي جي جاءِ تي خواجه محمّد زاهد قاضي آندو آهي - مادو تاريخ جو مفتي صاحب

محمّد زاهد آن شيخ معظّم	چون باحق شد ازين دنيا وصالش [1]
ولي فيض وهم فيض الٰهي	رقم ڪن شيخ زهدي ارتحالش [2]
۹۳۶ ۹۳۶	۹۳۶

حالات حضرت خواجه درويش محمّد قدس سرّہ

هيءُ غوث الاولياء والاعلام ۽ غيث علماء الاسلام، محبّت جنهن مريدن تي وسائيندڙ، گهڻ اعتقادوارن ۽ بي همتن طالبن کي وڏي رتبي تي رسائيندڙ، فقر ۽ درويشي ۾ بي نظير خوش خلقي جي منهاج ۾ جيئن ڪنهن ۽ ڪير، ماهر رموزات محمّدي نالو مبارڪ سندن محمّد ۽ لقب سندن خواجه درويش سمرقندي آهي قَدَّسَ اللهُ تعالىٰ سِرَّهُ الْعَزِيْز - هن حضرت پنهنجي مامي خواجه محمّد زاهد قُدِّسَ سِرُّهٗ کان فيض باطني وٺي مشرّف ٿيو ۽ سندن تربيّت کان مقام تڪميل ۽ ڪماليت تي پهتا - خواجه درويش محمّد قُدِّسَ سِرُّهٗ جي بيعت وٺڻ کان اڳ پندرهن ورهه زهد ۽ رياضت ۾ مشغول رهيا - ڪاٺ، پيرن ۽ ننڊ ڪرڻ کان سواءِ جهنگلن ۾ رهندا هوا - هڪڙي ڏينهن بک جي سبب کان نهايت لاچار ٿي آسمان جي طرف منهن

---

[1] محمّد زاهد اهو اعلیٰ شيخ جڏهن هن دنيا مان اسرڪيا ان جو حق ڏانهن وصال ٿيو

[2] ولي فيض ۹۳۶ ۽ پڻ فيض الٰهي ۹۳۶ تائين، شيخ زهدي ۹۳۶ ان جو لاڏاڻو آهي -

مبارڪ ڪيائون ايتري ۾ حضرت خواجه خضر عَلَيْهِ السَّلامُ جن تشريف فرمائي ۽ حضرت
خواجه صاحب کي فرمايائون ته جيڪڏهن صبر ۽ قناعت اوهانکي گهرجي ته حضرت خواجه
محمد زاهد وخشي قُدِّسَ سِرُّهٗ جي خدمت ۾ داخل ٿيو، جو اُهو توهانکي صبر ۽ توڪل
سيکاريندو - پوءِ حضرت مولانا درويش محمد قُدِّسَ سِرُّهٗ حضرت خواجه محمد زاهد
وخشي قُدِّسَ سِرُّهٗ جي خدمت ۾ حاضر ٿي مرتبي ڪماليت ۽ تڪميل جي کي پهتو ۽ سندن
وفات کان پوءِ بالاستقلال سندن نائب ٿيو ورع ۽ تقوىٰ ۽ عزيمت تي عمل ڪرڻ ۽
حفظ نسبت ۾ شان عظيم رکندا هوا ۽ گمنامي ۽ پنهنجي احوال باطني جي لڪائڻ ۾ حد
کان زياده ڪوشش فرمائيندا هوا - ۽ اهوئي سبب هو جو قرآن شريف جو درس ڪرائيندا
هوا جيئن سندن احوال باطني کان ڪو واقف نه ٿئي

نقل :- نقل آهي ته هيڪر انهون مشائخ ترڪي جو لنگهڻ ٿيو، ان جيوته هتان کهن
مريد پوءِ تي اچي ۽ حضرت مولانا درويش محمد ڏانهن اشارو ڪيائين - سندن فرزند
ارشد حضرت خواجه امڪنگي قُدِّسَ سِرُّهٗ کان نقل آهي ته گهوڪي منهنجي والد جي
شهرت هن طرح ٿي جو هڪ ڏينهن هڪ درويش منهنجي والد شريف جي حضور ۾ شيخ
نورالدين خاني جي حالات جو ذڪر ڪيو ۽ چيائين ته اهو وڏو بزرگ آهي، جيڪڏهن
هتان هي جي اچڻ جو اتفاق ٿئي ته ڏهن ضرور ان سان ملاقات ڪجو - انهي ڳالهه کي اجان
ٿوري دير گذري هئي جو شيخ نورالدين موصوف امڪنه جي پسگردائي ۾ مان منزل ڪئي
منهنجي والد شريف جڏهن انهي اچڻ جي خبر ٻڌي، ساڏن ۽ ميڙن کپڙن سان
کجهه هديو ڪٽي شيخ نورالدين ڏانهن ويا - جڏهن اتي پهتا ته ڏهن شيخ نورالدين
منهنجي والد کي پاڪر پائي نهايت محبت سان گڏيو - گهڻي دير تائين ٻئي مراقبي ۾
ويٺا رهيا - جڏهن منهنجي والد شريف موڪلايو ته ڏهن نهايت تواضع ۽ نيازسان
شيخ نورالدين قُدِّسَ سِرُّهٗ حضرت جن سان ٻه ٽي قدم هليو جڏهن منهنجي والد
شريف درگاهه تي تشريف آندي ته ڏهن ان بزرگ حاضر مجلس کان پڇيو ته ڏهن
جاءِ جاخدائي طالب حضرت خواجه درويش محمد قُدِّسَ سِرُّهٗ جي خدمت ۾ ابتدا
ويندا هوا ماڻهن پڇيو ته هي پير نه آهي بلڪ قرآن شريف پڙهائيندو آهي - شيخ
نورالدين قُدِّسَ سِرُّهٗ فرمايو ته سُبحان الله! اهڙن جا آدمي نهايت اندا ۽ عمل آهن

جو اهڙي ڪامل مڪمل شخص ڪان فيض باطني جو حصو نٿا وٺن - پوءِ اها ڳالهه شيخ نورالدين جي سيني ۾ مشهور ٿي وئي ۽ ماڻهن اچڻ کان اڳي طلب لاءِ شروع ڪيو ۽ ڪيترا ڪماليت جي درجي کي پهتا پر جڏهن ته پاڻ رڳو گوشه نشيني کي پسند فرمائيندا هوا، تنهن ڪري انهيءَ خلق جي رجوعات کان نهايت دل تنگ رهندا هوا

نقل آهي ته شيخ خوارزمي ڪردي قدس سره جي اها عادت هئي جو جنهن جاءِ تي ويندو هو، جنهن بزرگ سان به ملاقات ٿيندي هئس انهن جي نسبت باطني کسي وٺندو هو - جڏهن حضرت خواجه درويش محمد قدس سره جي ولايت ۾ پهتو تڏهن اتاهون جي ٻين مشائخن سندس ملاقات ڪئي ته انهن ۾ حضرت خواجه صاحب جن پڻ فرمايو ته اسانکي پڻ انهيءَ جي ملاقات لاءِ وڃڻ گهرجي ۽ باطني توجهه سان ان بزرگ خوارزمي جي امانت کسي ورتائون بزرگ پاڻ کي خالي ۽ ٺلهو سمجهيو، نهايت حيران ۽ پريشان ٿيو - جڏهن حضرت خواجه صاحب جن ملاقات لاءِ سوار ٿيا، تڏهن بزرگ خوارزمي کي پنهنجي امانت جي بوءِ آئي ۽ ان خوشبوءِ جي ڳولهڻ لاءِ اٿي سوار ٿيو ۽ جيتري قدر اڳتي پيو ڊوڙندو وڃي تيتري قدر حضرت خواجه صاحب جن کي ويجهو ٿيندو ويو ۽ اوتري قدر خوشبوءِ ان کي زياده پئي آئي - جڏهن حضرت خواجه صاحب قدس سره سان ملاقي ٿيو تڏهن خوشبوءِ بند ٿي وئي - بزرگ سمجهيو ته حضرت خواجه صاحب جن امانت منهنجي کسي آهي - نهايت عاجزي ۽ نيازي حضور انور ۾ ڪيائين ۽ ٻاجهارو ۽ مسڪين ٿي عرض ڪرڻ لڳو ته مونکي خبر نه هئي ته ڪا هيءَ ولايت اوهان سان لاڳاپو رکندڙ آهي، آئون موٽي ٿو وڃان - حضرت خواجه صاحب جن کي بزرگ جي نيازي تي رحم آيو، انکي امانت کسيل موٽائي ڏنائين - بزرگ پنهنجي امانت وٺي انهيءَ وقت پٺتي گهر ڏانهن روانو ٿيو-

معلوم ڪرڻ گهرجي ته آئون اختصار پٺيان آهيان جي ڪو زياده احوال حضرت خواجه محمد زاهد ۽ حضرت خواجه درويش محمد قدس سرهما جو معلوم ڪرڻ گهري ته ڪتاب روضة السلام جو شيخ شرف الدين جو جوڙيل آهي ۽ تذڪرة الاصفيا ۽ حدائق الورديه ۽ حضرات القدس وغيرهم کي مطالع ڪري-

حضرت خواجه صاحب قُدِّسَ سِرُّهٗ جا فيضياب خلفاء گهڻا ٿيا ۽ سڀني ۾ وڏو وڏو صاحبِ
اسرار هن نسبت جو سندن فرزند ارشد حضرت خواجه محمّد امڪنگي آهي جيئن ته
صاحب حدائق الوردية جي آندو آهي ـ وَلَهٗ اَصْحَابٌ كَثِيْرُوْنَ كُلُّهُمْ هَادُوْنَ
وَمَهْدِيُّوْنَ وَاَعْظَمُهُمْ سِرُّ اللّٰهِ سِرُّ هٰذِهِ النِّسْبَةِ الْمُطَهَّرَةِ شَيْخُ
هٰذِهِ السِّلْسِلَةِ نَجْلَةُ الْمُجَلّٰى سَيِّدُنَا مُحَمَّدُ الْخَوَاجَگِي الْاَمْكَنْگِي رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ [1]

موافق قول حالات مشائخ نقشبنديه جي حضرت جن جي وفات سال نوسؤ ستر (٩٧٠)
مهيني محرم جي ١٩ تاريخ اسفرار ۾ جاءِ شهر "سبز" ماوراء النهر جي پسگردائي ۾
آهي واقع ٿي ـ زيارتگاه پڻ اتي آهي ـ تاريخ وفات جو مادو از مفتي صاحب [2]

ز دنيا شد چو در خلد معلّٰی — جناب سرور اکبر محمّد [3]
ز سرور مست عشق آمد وصالش (٩٧٠) — که دوباره عاشق رهبر محمّد

حالات حضرت خواجه محمّد امڪنگي سمرقندي قدّس سرّه

هي خلاصو خاصة الاولياء ۽ وارث علوم الانبياء، قبلو قلبي صالحن متقن جي
۽ ياد پهچندڙ طالبن صادقن جو، ڪشف ۽ ڪرامت ۾ يگانو ۽ لاثاني، پنهنجي وقت جو قطب
رباني مشرب مبارڪ احمدي صلی الله عليه وسلم ـ نالو مبارڪ سندن محمّد
۽ نسبت وطن جي ڪري امڪنگي سمرقندي آهي قدّس الله سرّه ـ هن حضرت کي
سڪيا فيض باطني جي پنهنجي والد بزرگوار حضرت خواجه درويش قدّس سرّه کان مليل
آهي ۽ وٽائن مقام تڪميل ۽ ارشاد جي کي پهتا ـ تنهن ورهن تائين پنهنجي والد ۽ مرشد
جي مسند شيخيت جي جاءِ تي ويٺا ۽ خدمت ايندڙن ۽ ويندڙن جي ڪندا رهندا هوا
باوجوديڪ پاڻ نهايت وڏي عمر جا هوا ـ سندن هٿ مبارڪ ضعف جي سبب ڏڪندا
هوا ته به مهمانن جي واسطي پاڻ طعام کڻي ايندا هوا بلڪ گهڻن وقتن ۾ ته مهمانن
جي نوڪرن ۽ وهٽن جي به پاڻ خبرگيري فرمائيندا هوا ۽ طريقي نقشبنديه جي نهايت
گهڻي قدر رعايت فرمائيندا هوا ـ ذڪر جهر يعني آواز سان وغيره، جو طريقي ۾ محدث
۽ نئون رواج طريقت جي مخالف ٿي ويو هوا ان کان گهڻو پرهيز ۽ احتراز فرمائيندا هوا

[1] سندن ساٿي ۽ مريد گهڻا آهن جي سڀ هادي ۽ مهدي، هن پاڪ نسبت جو راز الله تعالیٰ جو وڏو راز آهي، هن سلسلي جو بزرگ شيخ سيدنا محمد خواجگي الامڪنگي رضي الله تعالیٰ عنه آهي ـ [2] جڏهن دنيا کان بهشت بلند ڏانهن جناب سرور اڪبر محمد ويو
[3] سرور کان جي وصال ۾ "مست عشق" لفظ نڪتو ـ ٻيهر "عاشق رهبر محمد" ـ

سندن ڪرامات ۽ قلب کي روشن ڪرڻ جو شيوو سج جي روشنائي کان زياده مشهور
هئي - پنهنجي وقت ۾ سندن درگاه طالبن خدا جي رجوعات جي جاءِ هئي - عالم ۽ فاضل
۽ امير ۽ فقير ان پير دستگير جي حضور ۾ حاضر ٿي فائدا ۽ فيض وٺندا هوا بلڪ
بادشاه مُلڪن جا ته سندن چائنٺ مبارڪ جي خاڪ کي سُرمو اکين جو نور بڻائيندا هوا
صاحب خزينة الاصفيا جي آندو آهي ته باوجود انهيءَ جي ظاهري حال ۽ باطني ڪمالات ۾ گهڻي ڪوشش
فرمائيندا هوا - نقل آهي ته عبدالله خان والي توران جي خواب ۾ ڏٺو ته هڪ
درگاه عظيم الشان آهي ۽ جناب سلطان الانبياء حضرت محمد مصطفيٰ صلي الله عليه
وسلم جن اتي رونق افروز آهن ۽ هڪ شخص دروازي تي هٿ ۾ لٺ سان بيٺو آهي ۽ ماڻهن
جا عرض مشڪلات جا حضرت سرور عالم صلي الله عليه وسلم جي حضور ۾
عرض ڪري پوءِ ان جا جواب ٿو آڻي - جناب پيغمبر عليه الصلوٰة والسلام جن هڪ
تلوار ان بزرگ جي هٿان عبدالله خان کي موڪلي ۽ ان بزرگ اچي ان جي چيلهه ۾ ٻڌي
جنهن عبدالله خان جاڳيو، تڏهن ان بزرگ جا نيشان صورت مبارڪ جا ياد ڪرڻ
لڳو - حاضرين مان ڪنهن عرض ڪيو ته انهيءَ شڪل ۽ شباهت وارو مرد حضرت خواجه
امڪنگي قُدِّسَ سِرُّهٗ آهي - پوءِ اهو بادشاه تمام گهڻي شوق سان هديُن ۽ تحفن سان
حضرت جن جي حضور ۾ داخل ٿيو ۽ جا نوراني شڪل خواب ۾ ڏٺي هوائين اها سڳي
صورت مبارڪ ڏسي ديدار کان مُشرّف ٿيو - نهايت خوش ٿي نيازمندي ظاهر ڪري
تحفن جي قبول ڪرڻ لاءِ عرض ڪيائين - حضرت جن قبول نه فرمايو ۽ ارشاد ڪيائون
ته منهاج فقر جو نامرادي ۽ قناعت ۾ آهي - بادشاه نهايت عاجزي سان حڪم
"اَطِيعُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُوا الرَّسُولَ وَاُولِي الْاَمْرِ مِنْكُمْ" ڏانهن اشارو ڪيو ته هن
لاچار قبول فرمايائون - ان کان پوءِ بادشاه ڏهاڙي صبح جي وقت حضور اقدس ۾ حاضر ٿيندو هو
نقل آهي ته باقي محمد خان سمرقند جو حاڪم هو - ان تي ٻئي ولايت جو بادشاه
پير محمد خان نالي پنجاه هزار سوار سان چڙهائي ڪري آيو، باقي محمد خان پاڻ ۾
مقابلي ڪرڻ جي توفيق نه ڏسي نڪري حضرت جن جي حضور ۾ داخل ٿي دعا گهريائين
حضرت جن پاڻ ان بادشاه وٽ ويا انکي سمجهايائون ته تون موٽي وڃ، مسلمانن کي
پاڻ ۾ جنگ ڪرڻ چڱي نه آهي، مگر ان بادشاه حضرت جن جي نصيحت قبول نه ڪئي

۽ حضرت خواجه صاحب جن گهڻي ڪاوڙ ڪري موٽي آيا. ان وقت باقي محمد خان کي فرمايائون ته تون توري لشڪر هٿ جو ڪو فڪر نه ڪر ۽ دشمن سان مقابلو ڪر اِنْشَاءَ اللّٰهُ تَعَالىٰ فتح ٿيندي. باقي محمد خان حڪم موجب لشڪر وٺي روانو ٿيو، حضرت جن درويشن جي جماعت سان ٻاهر روانا ٿيا ۽ هڪ پراڻي مسجد ۾ قبلي جي سامهون ٿي مراقبي ۾ ويٺا ۽ وقت به وقت منهن مبارڪ ڪڍي پڇيائون ٿي ته ڇا خبر آهي؟ نيٺ ڪنهن اچي چيو ته باقي محمد خان کي فتح ٿي. تڏهن پاڻ اٿيا ۽ هون اُتي گهر تشريف آندائون.

نقل آهي ته هڪ درويش بيان ڪيو ته آئون هڪ رات حضرات خواجه صاحب قُدِّسَ سِرُّهُ سان گڏ پيرين اگهاڙو ويس منهنجي پير ۾ ڪنڊو لڳو پاڻ فرمايائون ته اي ياء! جيستائين ڪنڊو نٿو لڳي تيستائين گل هٿ نٿو اچي.

نقل آهي ته هڪ پيري ٽي طالب العلم سندن خدمت ۾ روانا ٿيا. هر هڪ پنهنجي دل ۾ جدا جدا نيت ڪئي، هڪ هي خيال ڪيو ته جي مونکي فلاڻو طعام کارائيندا ته پوءِ ڄاڻندس ته صاحب ڪرامت جو آهي. ٻئي خيال ڪيو ته جي فلاڻون ميوو کارائيندا ته هن چوندس ته ولي آهي. ٽئين خيال ڪيو ته، جي مونکي فلاڻو نينگر صاحب جمال جو ملندو تڏهن ڄاڻندس ته صاحب خوارق عادات جو آهي، جڏهن ٽئي حضور ۾ حاضر ٿيا تڏهن حضرت جن ٽن پنهنجي جون اميدون پوريون ڪيون، ٽئين کي فرمايائون ته درويشن کي جي حالتون ۽ ڪماليتون نصيب ٿيون ٿين سي سڀ سبب متابعت شريعت صاحب صلي الله عليه وسلم جي آهن، انهن کان غير شريعت جو عمل صادر نه ٿيندو آهي. ٻري سين کي مخاطب ٿي فرمايائون ته فقيرن وٽ مباح ڪم جي واسطي پڻ اچڻ نه گهرجي، ڇو ته انهن درويشن جا احوال مختلف ٿين ٿا، گهڻو ڪري اهڙين ڳالهين ڏانهن خيال نه فرمائيندا آهن. اهڙي حالت ۾ اچڻ واري کي نقصان آهي، ڇو ته انهن درويشن کان اهو محروم ۽ نااميد ٿا ٿين ۽ فرمايائون ته ڪرامت ڪنهن اعتبار ۾ نه آهي انهن درويشن وٽ ڪو الله جي ڪارڻ اچي جيئن انهن جي باطن کان حصو ملي. — وفات کان اڳ ٿورا ڏينهن حضرت خواجه باقي بالله قُدِّسَ سِرُّهُ يعني پنهنجي خليفه اعظم ڏانهن خط لکيائون جنهن ۾ هي به شعر آخر ۾ لکيل هوا.

زمان تازمان ياد مرگ آيدم — ندانم کنون تا چه پيش آيدم ١

جدائي مبادا مرا از خدا — دگر هرچه پيش آيدم شايدم ٢

ٿو ته ان ڏينهن کان پوءِ پاڻ وفات فرمايائون - حضرت خواجه امڪنگي قدس سره
جا جيڪي بر ڪشف هوا سڀ صحيح ۽ سالم هوا - پاڻ پنهنجي خليفه حضرت خواجه
باقي بالله قُدِّسَ سِرُّهٗ کي فرمايائون ته هڪ هندستان ۾ مرد ڪامل پيدا ٿيندو جو
امام رباني جو هوندو ۽ تنهنجي هٿان انکي فتوحات ٿينديون، تکڙو ان ڏانهن وڃ جو
اهل الله انجي تشريف لاءِ منتظر آهن - جڏهن حضرت خواجه باقي بالله قدس سره
جن بخارا کان هندستان ۾ آيا ۽ حضرت امام رباني مُجدِّد الف ثاني قُدِّسَ سِرُّهُ النوراني
کي ڏٺائون، فرمايائون ته تون اهو مرد آهين جنهن لاءِ مونکي حضرت خواجه امڪنگي
قُدِّسَ سِرُّهٗ بشارت ڏني هئي - بهجة السنيه واري عبارت بجنسه هي آهي

وَمِنْهُ مَا قَالَهُ مَوْلَانَا خواجكي الامكنگي لِخَلِيْفَةِ الْاَكْمَلِ مُحَمَّدِ الْبَاقِي
قُدِّسَ سِرُّهٗ اَنَّهٗ يَخْرُجُ رَجُلٌ مِّنَ الْهِنْدِ يَكُوْنُ اِمَامَ عَصْرِهٖ وَيَصِيْرُ فُتُوْحُهٗ
عَلٰى يَدَيْكَ فَاسْرِعْ اِلَيْهِ فَاِنَّ اَهْلَ اللّٰهِ مُنْتَظِرُوْنَ قُدُوْمَهٗ فَلَمَّا
تَوَجَّهَ مِنْ بُخَارَا اِلَى الْهِنْدِ وَاجْتَمَعَ بِهِ الْمُجَدِّدُ اَخَذَ عَنْهُ قُدِّسَ سِرُّهُمَا
قَالَ لَهٗ اَنْتَ ذٰلِكَ الرَّجُلُ الْمُبَشَّرُ - [1]

سُبْحَانَ اللّٰهِ! حضرت خواجه امڪنگي قَدَّسَ اللّٰهُ سِرَّهٗ جي ڪشف جي صحت ڪهڙي
طرح پوري ٿي - حضرت قيوم جهان قَدَّسَ اللّٰهُ سِرَّهٗ "عُمْدَةُ الْمَقَامَاتِ" ۾ آندو
آهي ته حضرت خواجه امڪنگي قَدَّسَ اللّٰهُ سِرَّهٗ جي عمر مبارڪ ٩٠ کان وڌيل
هئي سال ١٠٠٨ هجري ۾ وفات ڪيائون ۽ الله جَلَّ جَلَالُهٗ جي وصال کان مشرف ٿيا
سندن فرزند حضرت ابو القاسم، صاحب ڪمالات ۽ مرجع آيات جو هو
مڪتوبات قدسي آيات حضرت مجدد الف ثاني رضي الله تعالى عنه جي ۾ هن وات جي
ضروري نصيحتن ۾ مڪتوب شريف سندن خدمت ۾ موڪليل آهن -

ص ٤٢٤ تان آندل - [1] گهڙي گهڙي مونکي موت ياد اچي رهيو آهي، پتو نه آهي ته هاڻي الائي ڪڏهن مونکي
آڏو ايندو - [2] شل منهنجي خدا کان جدائي نه هجي، پيو جيڪو منهنجي آڏو آيو ته پيو ٺئي
آهي - هن ص ٤٢٥ جو حاشيه - [1] ان کان اهو آهي جيڪي خواجه امڪنگي خليفه اڪمل محمد باقي
قُدِّسَ سِرُّهٗ کي فرمايو ته هندستان ۾ هڪ شخص پيدا ٿيندو جيڪو پنهنجي زماني جو امام هوندو ۽ ان جي فتوحات
تنهنجي هٿن ۾ ٿينديون، ان ڪري اوڏانهن جلدي وڃ، جو ته اهل الله ان جي اچڻ جي اوسيئڙي ۾ آهن
جڏهن خواجه باقي بخارا کان هندستان ڏانهن سفر ڪيو ته ان کي حضرت مجدد (الف ثاني) مليو ۽ خواجه صاحب
کان فيض ورتو ۽ خواجه صاحب کيس فرمايو ته تون اهو شخص آهين جنهن جي بشارت ملي آهي -

خليفا حضرت خواجه امڪنگي قُدِّسَ سِرُّهٗ جا ڄاڻن، تن ۾ سميت ڏهه آهن جن جا نالا مبارڪ هت آڻجن ٿا. خواجه هاشم جو ولد خواجه بزرگ ڪمند سبزي جو آهي خواجه محمّد يحيٰ ولد خواجه صابر. خواجه احمد مشهور بخواجه عمڪ. مولانا محمد سعيد. حاجي عبد العزيز، حاجي خير الدين، مولانا صوفي علي آبادي خواجه لطيف ڪمند بادامي. سيني جو وڏو ۽ مڙني جو اڳواڻ ۽ مڙني کان اڳ مسند آراءِ نقشبندي، مشعل افروزِ مُجدّدي حضرت خواجه باقي بالله قدس الله اَسْرَارَهُمْ وَ نَوَّرَ بِاَنْوَارِهِمْ. زيارتگاه امڪنگ ۾ مشهور آهي. وفات جي سال جو مادو مفتي صاحب هن طرح آندو آهي.

چون شهِ خواجگي باوجِ بهشت جلوه گر گشت چون مهِ انور [1]
بست شيخِ زمان وصالِ او هم بخوان خواجهٔ يقين اکبر [2]

حالات حضرت خواجه محي الدين محمّد ملقب بخواجه بيرنگ رضي الله تعالى عنه

هي عارف فاني في الله والباقي بذاته الراقي في اوج الشهود الى اوجه مقاماته كَانَ سِرًّا مِنْ اَسْرَارِ اللهِ وَآيَةً مِّنْ اٰيَاتِهٖ قائم مقام مشائخ عليه نائب مناب اڪابر نقشبنديه، پهچائيندڙ نهاية النهايه تائين، ترتيب ڏيندڙ منتهي درجن ولايت تائين، قطب مدار الخلائق، ڪاشف اسرار الحقائق، فرد ڪامل محبت ذاتي ۾ محقق، جامع ڪمالات، ولايت محمّديءَ ۾ خلاصو، عارفن جو برگزيده مُحقِّقن جو، واقف اسرارِ لِيْ مَعَ اللهِ، نالو مبارڪ سندن محمّد باقي ۽ لقب مبارڪ خواجه بي رنگ محي الدين باقي بالله آهي قَدَّسَ اللهُ تعالىٰ سِرَّهُ الاقدس. ڪين نسبت عاليه نقشبنديه حضرت مولانا خواجه امڪنگي قُدِّسَ سِرُّهٗ کان مليل. سندن ولادت ڪثير السعادت شهر مبارڪ ڪابل، "صَانَهَا اللهُ عَنِ الْآفَاتِ وَالتَّزَلْزُلِ" ۾ سال ٩٧١ھ ۾ واقع ٿي. جڏهن حضرت جن تعليم جي عمر کي پهتا، علمن جي تحصيل ان وقت جي عالمن مُدَقِّقن مان، جو خواجه صادق حلوائي هو، ڪيائون ۽ انهيءَ جي

[1] جڏهن شاه خواجگي، روشن چنڊ وانگر بهشت جي بلنديءَ ۾ جلوو ڪيو.
[2] آهي "شيخ زمانه" ان جو وصال. پڻ پڙهه! "خواجه يقين اکبر"

رفاقت سان سفر ماوراءالنهر جو فرمايائون ۽ انهيءَ سفر ۾ باوجود عمر ننڍي اٺي
جي ۾ درويشي جي شغل ۾ پڙهي گذاريائون ۽ گهڻن وقت جي درويشن جي صحبت
۾ ڪيئي قدر رهي فائدا ورتائون. ڪا مُدّت خواجه عبيدالله وٽ (جو خليفو
مولانا لطف الله جو هو) رهيا ۽ شيخ يسوي جي خدمت ۾ وريا. دري جناب امير
عبدالله بلخي کان ڪسب ڪمالات جو ڪيائون پر پوري تسلي ڪين ٿي آئي ۽ سندن
اضطراب ۽ پريشاني ۾ رهندا هوا، نيٺ عالم باطن ۾ حضرت خواجه بزرگ
يعني شاه نقشبند قدس سره جي زيارت کان مُشرّف ٿيا ۽ تلقين ذڪر جي ڪائن
ورتائون ۽ اهڙي طرح روحانيت حضرت خواجه عبيدالله احرار قدس سره کان
بيٺ عنايتون لڌائون ۽ باطني دروازن جون فتحون ڪين نصيب روزگار
ٿيون ۽ ذڪر فڪر طريقي عاليه نقشبنديه جي گذاريندا رهيا. انهيءَ وچالي ۾
ڪشمير کي پنهنجي تشريف مبارڪ کان رشڪ فردوس برين جو بنايائون. اُتي به شيخ
بابا ولي وٽ جو حضرات خواجگان جي طريقي کان اجازت ورتل هُئس ڪجهه رهي
فرمايائون، وري هندستان کي پنهنجي تشريف کان نوازيائون. اُتي فائدن جي
زيادتي جو مٿن غلبو ٿيو ۽ ساڻ اشاري ارواح طيبه حضرات خواجگان جي
ماوراءالنهر ڏانهن موٽڻ جو ارادو فرمايائون. انهيءَ پيري سندن اميد ترقي
جي مُڪمل ٿي وصال جي هير لڳي ۽ ڪماليتن جي درجن وڌڻ شروع ڪيو. سندن
دل مبارڪ جو بوٽو مثل باغِ جان صفا ڪيستان وانگر ٽڙڻ لڳو.

ازين نسيم که از فيض صبحگاه وزيد — هزار غنچه شگفت و به هر کلاه رسيد [1]

شرف صحبت مولانا اعظم مظهر ڪمالات اتمّ حضرت خواجگي امڪنگي
قدس سره کان مُشرّف ٿيا. تازي ڪمالات جو وڌڻ ۽ اڳين معاملات جي تصحيح
فرمايائون ۽ ڏٺائون اهو جيڪي ڏٺائون ۽ پهتا انهيءَ جاءِ کي جيڪي پهتا ۽ ٿوري فرصت
۾ نسبت خاصه نقشبنديه جي کان مشرف ٿيا ۽ سندن خدمت کان اجازت مرحمت
ڪرڻ جي ورتائون. ٻيا مريد جي حضرت خواجه امڪنگي قدس سره جي حضور
۾ هوا حيران ٿي چوڻ لڳا ته اسان جي عمر گذري وئي آهي جو ڪيترن رياضتن ۽ خدمت

---

[1] هن هير کان جيڪا سندن فيض صبح جو گهلي، هزارين مکڙيون ٽڙيون ۽ هر ٽوپيءَ اُهڙا هير پهتي.

۾ مشغول آهيون پر هيتري قدر فياضي جو ٿوري ئي مُدّت ۾ حضرت خواجه بيرنگ قُدِّسَ سِرُّهٗ ٻي ڪيائون ڪنهن ٻي نه ڪئي. حضرت خواجه امڪنگي قُدِّسَ سِرُّهٗ جن کي خبر پئي فرمايائون ته ڪم انهيءَ (يعني خواجه بيرنگ باقي قُدِّسَ سِرُّهٗ) جو پورو ڪري تصحيح لاءِ مون وٽ آندو هوائون. لاچار جيڪو اُنِ ايندو ان سان اهڙو معاملو ٿي گذرندو. حضرت خواجه امڪنگي قُدِّسَ سِرُّهٗ جن ٻي ڏينهن ٻي رات خلوت ۾ حضرت خواجه بيرنگ باقي قُدِّسَ سِرُّهٗ سان صحبت ڪيائون ۽ ڪن فائدن کان جي زياده هوا ڪين اطلاع ڏئي فرمايائون ته ڪم اوهانجو اللهُ جَلَّ جَلَالُهٗ جي عنايت سان ۽ تربيت ۽ تعليم روحانيت حضرت خواجگان جي سان پورائي کي پهتو. اوهان کي وري هندستان وڃڻ گهرجي، جو اوهان جي هٿان طريقه نقشبنديه کي رونق عظيم ظاهر ٿيندي ۽ طالب عالي مقدار برڪت تربيت اوهان جي کان مطلب مقصود جي کي پهچندا. پوءِ حضرت خواجه صاحب جن ارشاد موجب ۽ اشاري ارواح طيّبه حضرات خواجگان جي هندستان جي اهلن ڇين طالبن کي آب حيات ارشاد جي سرفراز فرمايائون ۽ زمانو هن ارزن بانن حال جي سان ڳائڻ لڳو.

شڪر شڪن شوند همه طوطيان هند — زين قند پارسي ڪه به بنگاله مي رود [1]

جڏهن هندستان ۾ آيا هڪ سال لاهور جي شهر ۾ رهيا. اتاهون جي ڪيترن عالمن فاضلن ڪافي فيض ۽ فائدو ورتو. اتاهون وري دهلي شريف ۾ اچي سڪونت اختيار ڪيائون.

زهي طالع بقعهٔ باصفا — ڪرد دي سڪونت لنداوليا [2]

سندن عادت مبارڪ سدا ائين حالات باطني کي لڪائڻ ۽ ڳجهائي ۾ رهڻ ۽ پرهيزگاري ۾ گهڻو ارڙ هو. عملن پنهنجن کي گهٽ ڪري ڄاڻڻ ۽ نيّت موچارن جي ڪوشش ڪرڻ ۾ ايتري قدر سعيو ڪندا هوا جو ڪهڙو بيان ڪري سگهجي. تعظيم ۽ تڪريم سادات سڳورن ۽ عالمن جي ۾ تمام تاڪيد فرمائيندا هوا. تورڙو گهڻو جي مسئلن علم جي باري ۾ پرهيزگارن فقيهن ڏاهن رجوع ڪندا هوا جيڪڏهن ڪو طالب سندن آستان جنّت نشان کان طلب جي لاءِ مشرّف ٿيندو هو جيتري قدر

---

[1] هندستان جا طوطا کنڊ کارائيندا ٿين، هن قند فارسي کان جا بنگالي ڏي وڃي

[2] ان صفائي واري جاءِ جو ستارو ڪهڙو نه عمدو آهي، جنهن اوليا رهائش ڪئي.

کي سگھندا وھُوٽ پاڻ کي لڪائيندا اھواءِ عنصر ڪندا اھوا، جيڪڏھن اھو طالب سچو ھوندو ھو ته ھو ھر گز موٽڻ وارو نه ڪندو ھو - بمصداق ھن فرمودي جي -

اگرچه از دو عالم گذر کرده ايم ؎۱ | از اين در نه داريم روي گذر
حواله بر ليش جگر کرده ايم ؎۲ | بيان نمک هاي اين مي کسار ؎۳

تنهن ھن طالب جي طلب کي محڪمائي ڏسي لاچار موافق حڪم "اِذَا رَئَيتَ لِیْ طَالِبًا فَکُنْ لَهٗ خَادِمًا" ان کي عنايت جي پاڪر ۾ آڻيندا اھوا - ھڪ جوان خراسان کان مسافر ٿي گھڻي مُدّت مزار فيض الانوار حضرت خواجه قطب الدين بختيار (ڪاڪي) قُدِّسَ سِرُّهٗ جي ٻي رھندو ھو ۽ اندر روحانيت کان مرشد ڪامل جي ڏس ملڻ لاءِ منتظر رھندو ھو - جڏھن حضرت خواجه بيرنگ باقي بالله قُدِّسَ سِرُّهٗ جن دھلي شريف ۾ پھتا تڏھن انجوان کي حضرت خواجه قطب الدين بختيار قُدِّسَ سِرُّهٗ ظاھر ٿي فرمايو ته بزرگ طريقي نقشبنديه جو ھت آھي - ان جي خدمت لاءِ رجوع ڪريو! حڪم موجب حضرت جن جي خدمت ۾ پھتو ۽ خواب وارو بيان پڌرو ڪيائين، حضرت جن فرمايو ته ھي مسڪين پاڻ کي لائق ان جي نٿو ڏسي جنھن لاءِ توکي اشارو ٿيو آھي اھو ڪو ٻيو ھوندو، اھو جوان ٻي موقي ڏيو ٻي رات ٻي ڏور ٻي اشارو آيس ته اھو بزرگ اھو آھي جنھن جي خدمت ۾ تو پاڻ کي پھچايو ھو ۽ ان جو نياز ارڪنا تو ڏٺو، ٻئي ڏينھن ٻي اھو جوان اھڙو محڪم اعتقادي آيو، جو وري موٽڻ جي نه ڪيائين ۽ قبوليت جي عزت کان مشرف ٿيو طُوبٰی لَهٗ -

خواجه حسام الدين احمد قُدِّسَ سِرُّهٗ کان روايت آھي ته جڏھن حضور انور ۾ الحاح ۽ زاري بيعت وٺڻ لاءِ ڪيم پاڻ جماعت مريدن جي کي حڪم فرمايو ته وڃي مُلڪ جا طرف جاچيو، من ڪو اھڙو ڏسو جو لائق خدمت ڪرڻ جي ھجي ته ھن فقير کي پڻ اطلاع ڏجو ته ان جي خدمت ۾ ھلان، جڏھن تاڪيد گھڻو ڪيائون تڏھن ديرھجڻ کي قبول ڪري آگري ڏانھن وليس اتي پھچڻ

؎۱ ھن دنيا ۽ آخرت کان اسان جو لنگھڻ ته ٿيو آھي - جيتوڻيڪ ٻنھين جھانن کان لنگھيا آھيون
؎۲ ھن غم متائيندڙ شراب جي مزي جو ٿيا اسان جگر جي ڦٽ جي حوالي ڪيو آھي -
؎۳ جڏھن منھنجو طالب ڏسين ته ان جو خادم ٿي پئو مبالغو ڪري زور ڪري

ڪان پوءِ نهايت حيران ۽ پريشان رهندو هوس ته ڪهڙو علاج ڪريان نيٺ دل ۾
خيال ڪيم ته حضرت جن جي آستان جنت نشان ۾ وڃي عرض ڪندس ته حضرت جن جو حڪم
بجاءِ آندم، جهڙو اوهان شخص ۾ چيو اهڙو ڪونه لڌو - انهي وچ ۾ وات ۾
لنگهندي هڪ ڳائيندڙ کان بيت سعيد سعدي عليه الرحمة جو ڪن تي پيم جو
ڪنهن دل ربائي پڙهيو - بيت

تو خواهي آستين افشان وخواهي دامن اندرڪش　　مگس هرگز نخواهد رفت از دکان حلوائي[1]

اهو بيت ٻڌي بي اختيار ٿي بي هوشي وانگي سندن حضور انور ۾ پهتس ۽ سندن
حضور انور ۾ اهو جيم جيڪي ڏٺم ۽ ٻڌم - حضرت جن جي فرتني، پاڻ کي ننڍائڻ ۽
انڪسار جو تفصيل نسمات الانس ۽ زبدة المقامات ۾ ڏسڻ گهرجي -

وات ۾ ٻڌي ڪرڻ جي سندن هن طرح هئي، جنهن کي به قبوليائون ٿي ان کي
انکي توبه ٿي ڪرايائون، پوءِ جي عشق طالبن جو پاڻ ڏانهن گهڻون ٿي ڏٺائون انکي
وات رابطي يعني پنهنجي صورت مبارڪ جي نگاه رکڻ جو ارشاد ڪيائون، انهي
صورت مبارڪ جي نگاه رکڻ سان طالب کي تمام گهڻو فائدو حاصل ٿي ٿيو -
خواجه برهان الدين ده بيدي وارن خواجگان مان هو ۽ پنهنجي وڏن کان
پڻ نسبت فيض جي رکندو هو، جڏهن حضرت خواجه بيرنگ قدس سره
جي حضور انور ۾ آيو ۽ فيض ۽ فائدي جو خواهان ٿيو - حضرت جن انکي صورت
نگاه رکڻ جو ارشاد ڪيائون، اڃان ٻه ڏينهن نه گذريا جو صورت مبارڪ جو
اثر ان تي گهيرو ڪري ويو ۽ نسبت عظيم ان تي غلبو ڪيو نيٺ بي هوشي جي حالت
غلبو ٿيو، باوجود تمڪين ۽ وڏي عمر هجڻ جي ٻڌ هٿڙ مان ڪان ٿي ٿيو
۽ سڀڪنهن طرف پاڻ کي پٽن ۽ پٽڻ سان ٿي هڻيائين ۽ ڪيترن جوانن انکي ترتو
ٿي - مگر انهن جي توڙت ڪارگر نه ٿي ٿي، نيٺ خواجه برهان ڏٺو اهو جيڪي
ڏٺائين، پر حضرت جن گهڻو ڪري قلبي ذڪر جي وات، جا حضرات خواجگان
جي اصل ڪان مقرر آهي طالبن کي ٿي ڏسيائون ۽ گهڻن کي ذڪر نفي اثبات ۽ گهڻن
کي ذڪر اسم ذات جي عنايت ٿي ڪيائون - گهڻن ته سندن ديدار انوار جي

[1] تون ڀلي ڪيترو به دامن کي لوڏين، پر مک حلوائي جي دڪان کان مور نه ويندي ١٢

مشرف ٿيڻ وقت بي هوش ٿي ويندا هوا، مجذوبي، مخلوقيءَ درجي کي نه پهتا - لکن ٿا ته هيڪر خطيب ممبر تي خطبو پڙهيو ان جي نظر، جمال بي مثال حضرت جن تي پيئي، بي اختيار ٿي دانهن ڪري ممبر تان ڪري پيو -

آندو اٿن ته رمضان شريف جي مهيني ۾ حضرت امام رباني مجدد الف ثاني رضي الله تعاليٰ عنهُ جن هڪ رات خادم جي هٿان حضرت خواجه بيرنگ قدس سرهٗ ڏانهن حلوو موڪليو، ان خادم سبيان ساده طبع جي خاص دروازي تي دڪ ڪري وڪڙ کايا ٿين - حضرت خواجه صاحب قدس سرهٗ جن دروازه مبارڪ تي تشريف آڻي خادم کان حلوي جو ٿانءُ وٺي فرمايائون "از ڪجائي" (ڪٿان جو آهين) خادم چيو ته "خادم شيخ احمد" (يعني منگار حضرت مجدد الف ثاني جو آهيان) تنهن تي حضرت خواجه صاحب جن فرمايو "چون خادم شيخ احمدي باماڻي" (جڏهن تون حضرت مجدد الف ثاني جو آهين ته هن مون سان آهين) مونکي شرط ان خادم کي جن ٻي جي حالت اهڙي ورتي جو پاڻ کي فرياد ڪندو، ڪرندو بعضي اٿندو، حضرت مجدد الف ثاني رضي الله تعاليٰ عنه تائين پهچايائين - حضرت مجدد الف ثاني رضي الله تعاليٰ عنه جن ان خادم کي فرمايو ته تنهنجو حال کهڙو ٿي ويو آهي، تمام شورش سان جواب ڏنائين ته هر جاءِ، چئن ٻڻ ۾، چاپٽر ۾، چاآسمان ۾، چانمين ۾ بي ڪيفيت، بيرنگ نور بي نهايت ايتري قدر، تو ڏسان جنهن جو بيان ڪري نٿو سگهان - حضرت امام رباني مجدد الف رضي الله تعاليٰ عنهُ جن فرمايو ته البت حضرت خواجه صاحب جن جي عنايت هن بي جان تي ٿي آهي، صبح ٿي جڏهن ان خادم کي خواجه صاحب جن جي حضور ۾ پهچايائون، حضرت خواجه صاحب جن ان خادم کي ڏسي مرڪي فرمايو -

بروز حشر شهيدان چو خون بها طلبند - تبسمي ڪن خاموش ڪن زبان همه [1]

آندو اٿن ته هڪ سپاهي لشڪر جو حضرت جن جي حضور ۾ آيو هو، جلدي ۾ حضرت خواجه جن وضوءَ لاءِ ٻاهر نڪتا، ان سپاهيءَ جو نوڪر گهوڙي جي واڳ جهليو بيٺو هو، حضرت جن جو نظر، ڪيمائن "تنخنخ" يعني ڪنگهڻ وقت

---

[1] قيامت جي ڏينهن جڏهن شهيد خون جو مُلهه گهرندا ته تون مرڪي سڀني جي زبانن کي ماٺ ڪرائجانءِ

ان خادم گهوڙي جهليندو ٿي بيو، جڏهن حضرت خواجه صاحب جن مسجد
۾ پهتا ڪن خبر آندي ته سپاهي جو نوڪر جنهن ۾ بيخودي ڪان خاڪ ۾ پيو آهي ۽
گهوڙن جي وچ ۾ ڏٺي ۽ واڳ بيٺي ٿو، اها حالت شام کان ڪجهه اڳ شروع ٿي
پهر رات تائين انهيءَ پريشانيءَ ۽ اضطراب ۾ هو اوچتو شور ڪيائين منهن
پاڻ ۾ ڀر ڪيائين. اهڙيءَ طرح جهنگل ڏانهن هليو ويو، ڪنهن کي به ان جي خبر
نه پئي حضرت خواجه صاحب جن جو هن ۽ دنيا جي متاع کان ايتري قدر بي
پرواهي هئي جو مسجد شريف ۾ دنيائي ڪمن جو گفتگو ڪنهن نه ٿي ڏيو. بعضي
اميرن وارا دنيادار عرض ڪندا هئا ته فقيرن جي لاءِ ڪجهه معاش لاءِ
مقرر ڪجي. حضرت جن، جو نسبت معنوي ساڻن پوري پختل هئي. انهن
لاءِ رضا نه ڏيکاريندا هئا. جنهن وقت حضرت خواجه صاحب جن
ارادو حجاز جي سفر جو ڪيو. عبدالرحيم خان جنهن کي خان خانان سڏيندا
هوا، حضرت جن جو محب ۽ مخلص هو انکي حضرت جن جي سفر جي خبر پئي
هڪ لک رپيه وات جي خرچ ۽ ثمرات درويشن جي لاءِ موڪليائين ۽ عرض
ڪيائين ته قبول ڪري مون تي احسان ڪيو. حضرت جن قبول ڪرڻ کان انڪار
ڪري فرمايو، مون جهڙي جو حج وڃڻ انهيءَ واسطي پسند نٿا ڪن، جو اهو مڙني
سون رپيو مسلمانن جو خرچ ڪيان، پوءِ اهو لک رپيه موٽائي ڏنائون.

حضرت جن رهڻ جي جاءِ ۽ لباس ۽ طعام ۾ ايتري حد تائين بي تڪلفي ڪندا
هوا، جو جيڪڏهن هڪ طعام ناپسند جهڙو به ٿي ڏينهن بگوبگ حضرت جن جي
حضور ۾ حاضر ٿي ڪيائون نه ٿي فرمايائون ته ڪو بيو طعام حاضر ڪيو ۽ اهڙيءَ طرح
جيڪڏهن ڪپڙا ڪجهه ڏيٺهن سندن بدن مبارڪ تي سٽيائي ويا ٿي ته
پين ڪپڙن جي طلب نه ٿي فرمايائون پر جيتري قدر بڻگهرا ونداهي ۾ روشنائي
کان سواءِ، يا رهڻ جي جاءِ کهڻي ٿي ٿيءُ يا خاڪ ۽ ڪکن سان پر جي ٿي دڻي
پاڻ جاءِ جي مٿائڻ، يا تعمير، يا روشني ڪرڻ لاءِ رجڻ هن تَه دِ پاءِ تسليم ۽ رضا
جي ۾ غرق هوا، خيال ڪونه ٿي فرمايائون. هميشه وضوءَ سان ۽ گهڻو عبادت
۾ گذاريندا هوا ۽ ڪيتريون راتيون نماز سومهڻي جي پڙهي حجري ۾ تشريف

فرمائيندا هوا پوءِ اُن مراقبي ۾ مشغول ٿيندا هوا - جڏهن عضون جي ضعف غلبو ٿي ڪيو، ان تان وضوء ڪري ته رڪعتون پڙهي ورِي به مراقبي ۾ ٿي ويٺا، ورِي به جي عضون ۾ درد يا ضعف ٿي ٿيو ساڳو مٿين طرح شغل فرمائيندا هوا ۽ هن طرح گهڻي رات گذري ويندي هئي - لقمي جي پرهيزگاري ايتري قدر هئي جو هديو يا نذرانو موافق حڪم حديث صحيح[1] "نَحْنُ لَا نَرُدُّ الْهَدِيَّةَ" جي نه موٽائيندا هوا پر ان کي خرچ نه ڪندا هوا بلڪ موچاري جاءِ وتان قرض حَسَنَهٗ وٺندا هوا، اهو هديو ان جي بدلي ۾ ڏيندا هوا. موجب حڪم فقيهن جي اهو درجو پيو حلال هجڻ ۾ پيدا ٿو ڪري ۽ تمام تاڪيد سان فرمائيندا هوا ته کائڻ پرهيزگاريءَ جو گهرجي ۽ پچائيندڙ طعام جو پڻ وضوء سان هجي بلڪ صاحب حضور ۽ صفا جو هجي ۽ وقت طعام پچائڻ جي دنيائي گفتگو پڻ نه ڪري - حضرت جن جي ديدار کان جيڪو به مشرف ٿي ٿيو حديث[2] "مَنْ اَرَادَ اَنْ يَّنْظُرَ اِلٰى مَيِّتٍ يَّمْشِيْ عَلٰى وَجْهِ الْاَرْضِ فَلْيَنْظُرْ اِلٰى ابْنِ اَبِيْ قُحَافَةَ" ياد ٿي ڪيائين، باوجود انهيءَ جي هيبت ۽ دهشت سندن ديدار جي جنهن جاءِ ٿي ۽ جنهن تي به ٿي پئي نقش ديوار ٿي ٿيو -

هيبت حق است اين از خلق نيست — هيبت اين مرد صاحب دلق نيست[3]

جنهن به زيارت کان شرف ٿي لڌو، انکي اَللّٰهُ جَلَّ جَلَالُهٗ جي يادگيري حديث شريف[4] جي مطابق بي اختيار ٿي آئي - هڪ ڀيري سندن لنگهڻ يهودين جي شهر کان ٿيو جڏهن يهودين حضرت جن کي ڏٺو، هڪ ٻئي کي چوڻ لڳا ته هيءُ عجيب مرد آهي جنهن جي ڏسڻ سان اسانکي خدا ياد آيو - حضرت جن باوجود ايتري شان عالي جي ڪڏهن جوش ۽ قلق (بي قراري) ۽ اضطراب (پريشاني) کان هيڪلا ٻاهر اُن جي گهٽين ۾ ٿي گهميا ۽ پٽ جي ٻاجهي ۾ مٽيءَ ۾ ويهي ٿي رهيا، باوجود ايتري

[1] يعني اسين هدين (تحفن) کي نه موٽائيندا آهيون - [2] جيڪو ڪنهن اهڙي مئل ماڻهوءَ کي ڏسڻ گهري جيڪو زمين تي هلي رهيو آهي ته اهو ابو قحافه جي پٽ (ابو بڪر صديق) کي ڏسي. [3] اها هيبت خدا کان آهي خلق کان نه، هن گودڙيءَ واري جي هيبت نه آهي - [4] اِذَا رُءُوْا ذُكِرَ اللّٰهُ. جنهن وقت (الله وارن کي ڏسو) ته الله (تعالیٰ) کي ياد ڪيو.

تنهائيءَ حيرت جي وارن جي متي جو قدر، شريعت جي ڪمنءَ عمل عزيمت جي ڪا ڪوتاهي
نه ٿي فرمايائون. سماع ۽ رقص نه ٻڌي ٿيو، اهڙي حد تائين جو سندن حضور
۾ ڪنهن الحمد لله وڏي آواز چيو، حضرت خواجه صاحب جن فرمايو ته انهيءَ
کي چئو ته اسان جي مجلس جو قدر ڄاڻي پوءِ اسان جي مجلس ۾ اچي.

مصرعه:- اي تو مجموعه خوبي از ڪدامت گويم [1]

صاحب زبدة المقامات جي آندو آهي ته ڪيترا مشائخ صاحب حال ۽ قال هندستان ۾ مدت ستر سال جي شيخيت جي گادي تي ويٺا. حضرت خواجه بيرنگ بالله قدس سره جن چاليهن ورهن کان پوءِ هندستان ۾ آيا ۽ ٻه ورهه گادي شيخيت جي تي ويٺا. ايترو فيض انهيءَ ٿوري مدت اندر پکيڙيائون جو سارو جهان فيض کان ڀرجي ويو ۽ ٿيو ءِ تا ڏينهن قيامت جي باقي رهندو. اوائل ۽ وچ ۾ حضرت خواجه صاحب جن توحيد وجودي جي درياءَ ۾ مستغرق هوا، اگرچه پڇاڙيءَ ۾ انهيءَ مقام کان ترقي ڪئي اٿن ۽ وحدت شهود ۾ پهتا آهن، پر سندن رباعيات مان معنيٰ وحدت وجودي معلوم ٿي ٿئي سندن رباعيات جو حضرت امام رباني مجدد الف ثاني رضي الله تعاليٰ عنه جن شرح ڪيو آهي ۽ معنيٰ انهي وحدت شهودي آندي اٿن ابتدا ۾ سندن ڪلام مبارڪ مان معلوم ٿو ٿئي ته وحدت وجود ڏانهن لاڙو هوا ٿن پر آخر ۾ نهايت پرهيزگار اهوا ءِ فرمائيندا هوا ته برڪت حضرت شيخ احمد (مجدد الف ثاني) جي معلوم ٿيو ته توحيد وجودي سوڙهي گهٽي آهي، شاهراهه ٻي آهي.

ڪمال طفل هنرمند زينت پدر است — شود ز آب گهر نام ابر نيسان سبز [2]

حضرت خواجه باقي بيرنگ قدس سره جي والده شريفه حسني سادات مان هئي پرهيزگاري ۾ بي نظير ۽ بي مثل هئي. حضرت خواجه صاحب جي ٻنهي جي خدمت سڀ حضرت بي بي صاحبه ڪندي هئي. هذا ڪله من عمدة المقامات ملخصاً [3]

---

[1] تون ته خوبين جو ڀنڊار آهين، تنهنجي ڪهڙي خوبي بيان ڪريان. [2] هنرمند ٻار جو ڪمال پيءُ جي زينت آهي ـ موتي جي آبياري ڪري، ڪڪر جو نالو سرسبز ٿيندو آهي [3] هي سڀ بيان ذڪر ڪيل ڪتاب "عمدة المقامات" مان مختصر آندل آهي

ڪتاب نفائس السانحات في تذييل الباقيات الصالحات ۾ علامه محمد مراد
مڪي آڻي ٿو ته حضرت خواجه صاحب جي والد شريف جو نالو مبارڪ قاضي
عبدالسلام هو، نهايت رقيق القلب ۽ گهڻي روئڻ وارا ۽ "يَبْكُوا كَثِيرًا" ڪان
حظ وٺندا هو ۽ حضرت خواجه صاحب جن جي والده شريفه پڻ صالحات
۽ پرهيزگار ۽ سادات جي گهراڻي مان هئي. اگرچه جوپي مبارڪ ۾ ڪيترو
پانهيون هيون مگر درويشن جي خدمت جا خانگي معاملا سان لڳو آهي پاڪيزي
هئي. هڪ ڏينهن حضرت خواجه صاحب جن حضرت بي بي صاحبه رضي الله تعالیٰ عنها
کي فرمايو ته خدمت ڪرڻ لاءِ ٻيا موجود آهن. اوهين ويهي راحت وٺو. حضرت
بي بي صاحبه رضي الله تعالیٰ عنها ورني فرمايو ته مونکان ڪهڙو گناه صادر
ٿيو آهي، جو الله جل جلاله پنهنجي ٻانهن خاصن ۽ طالبن جي شرف خدمت
کان روڪي ٿو. پوءِ حضرت خواجه جن وري ڪين ڪجهه نه فرمايو. حضرت جن کي
جهڙي طرح رحم گهڻو هو اهڙي طرح سندن غيرت جا في الحقيقت غضب الاهي هو
سا به نهايت تکو تاثير فرمائيندي هئي. سندن رحيم ۽ ڪريم هجڻ ۽ غيور هجڻ لاءِ
صاحب حالات مشائخ نقشبنديه مجدديه جي گهڻو آندو آهي، هت مختصر ٿو لکجي
نقل:- هڪ ڀيري حضرت خواجه صاحب جن نماز تهجد واسطي اٿيا
سندن سوٽ مبارڪ ۾ ٻلي ويهي رهي، باوجود سردي گهڻي جي ان ٻلي تي
شفقت جي نظر ڪري ڪجهه نه چيائون. صبح تائين سردي جو اين اهسيا
نقل آهي ته هڪ چشتي شيخ زاده سندن مريد ٿيو، اوچتو انکي مرض غالب
ٿيو جو حياتي جي اميد نه رهي، اها ڳالهه ڪنهن حضرت خواجه صاحب جي
حضور ۾ عرض ڪئي، حضرت خواجه صاحب جن فرمايو ته انجي دل ۾ هوءَ
خيال آيو ته هن طريقي نقشبندي کي ڇڏي پنهنجن ٻزرگن چشتن جي
نسبت حاصل ڪيان. اها حقيقت مون تي ظاهر ٿي، ۽ مون کي غيرت آئي
اهوئي سبب ان جي بيماري جو آهي ان شخص اهو احوال مريض سان وڃي ڪيو
ان مجيو ۽ توبه، استغفار ظاهر ڪيائين. انهي گهڙي ۾ تندرست ٿيو.
نقل آهي ته حضرت خواجه صاحب جن جي پاڙيسري تي حاڪم جي نائب گهڻو

ظلم ڪيو ۽ ارادو ڪيائين ته ان کي گهر کان ڪڍي ڇڏي اها خبر حضرت خواجه صاحب جن کي پهتي - حضرت جن ان نائب کي سمجهايو ته هن پاڙي ۾ فقير تو رهي ان کي معاف ڪر - حضرت جن جي نصيحت بد بخت قبول نه ڪئي تنهن تي حضرت خواجه جن فرمايو ته اسانجا حضرات خواجگان نهايت غيور، يعني گهڻي غيرت وارا آهن - رُڳو توکي نه بلڪ پيڙهين جا ساهه ويندا - پوءِ ٽن ڏينهن کان پوءِ ان نائب تي چوريءَ جو الزام ٿيو، انکيءَ ان جي مائٽن سيني کي بادشاه قتل ڪرائي ڇڏيو -

نقل آهي ته هڪ پوڙهي عالم ڪُنواري عورت سان شادي ڪئي، مگر جماع جي طاقت نه ڇاتائين، بلڪ شرمسار رهندو هو - دهلي جي شهر ڇڏڻ جو خيال ڪيائين - حضور جن کي خبر پئي نهايت ڪين رحم آيو - هيڪر حضور جن گهوڙي تي چڙهي ٿي ويا ۽ وات تي اهو عالم ڪين گڏيو، پاڻ علم جي تعظيم ڪري گهوڙي تان هيٺ لٿا ۽ انکي سيني سان لائي زور سان ڀاڪر پاتائون - انکي بلڪل گهڻي طاقت پيدا ٿي - آخر اهو اولادي به ٿيو -

نقل آهي ته هڪ زال سنڌي حضور ۾ اچي حاضر ٿي عرض ڪيائين ته مونکي ٻار ٻچو ڪو نه ٿو ٿئي، انهيءَ سبب منهنجو مڙس ٻيو نڪاح ڪرڻ ٿو گهري انهيءَ ڪري مان ڏک ۾ ٿي گذاريان، حضور جن ان وقت معجون ڪي سفوفي ڪاڍو - ٿورو ڪاٺي باقي ان کي ڏنائون ۽ فرمايائون ته بالفعل مادة الحيوٰة حاضر آهي - ان عورت مادة الحياة حضرت جن وٽي ڪاڍو - سنڌي پڻ جو مرض سندن ڪرامت سان دفع ٿي ويس ۽ کيس الله پاڪ اولادي ڪيو - مڙس انجي نڪاح ٻئي ڪرڻ جو خيال ڇڏي ڏنو — حضور اقدس جو توجّهه طالبن تي بالڪل زور اثر وارو ٿيندو هو - جيئن ته شاه عبدالعزيز محدث دهلوي قدس الله سره تفسير عزيزي ۾ اِقرا جي سورة ۾ حضور جن جي اتحادي توجهه جي تاثير جي باري ۾ لکي ٿو ته هڪ ڏينهن حضرت خواجه صاحب قدس سره جن وٽ مهمان آيا، انهن جي کارائڻ لاءِ ڪجهه موجود نه هو تنهن ڪري حضور جن بالڪل فکر ۾ رهيا - هڪ نانوائي کي جنهن جو گهر حضور جن جي حويلي شريف سان لاڳو

هو، انهيءَ کي حضور جن جي نڪرڻ جي خبر پئجي ويئي، ماني پچائي جنهن
سان گنديڻ ۽ سڻڀ هو خدمت ۾ آڻي آئين. حضور جن تمام خوش ٿيا
نانوائيءَ کي فرمايائون ته جيڪي گهرڻو هجيئي سو گهر. ان عرض ڪيو ته مونکي پاڻ جهڙو
ڪريو. حضور جن فرمايو ته انهيءَ حالت کي تون نه سهي سگهندين پيو ڪجهه
حضور جن ڪيترو وقت ٽاريو ٿي مگر هن انهيءَ ٻهرين سوال کي ورتو ئي آيو، آخر
جڏهن هن جي گهڻي التجا ڏٺائون لاچار ڪيس حجري ۾ وٺي ويا ۽ تاثير اتحادي
توجهه وارو اُن تي ڪيائون. جڏهن حجري کان ٻاهر نڪتا. حضرت خواجه
۽ نانوائي جي صورت ۽ شڪل ۾ ڪو فرق نه رهيو. ماڻهن ٻنهي جي وچ ۾ فرق
نه لڌو. هيتري قدر فرق ظاهر هو ته حضور جن هوشوار رهيا ۽ نانوائي
بيهوش هو. آخر ٽن ڏينهن کان پوءِ ان نانوائي انهيءَ بيهوشيءَ جي حالت
۾ وفات ڪئي. رحمة الله عليه انتهيٰ.

سندن حالات ملفوظات ۽ ڪرامات ۾ راقم الحروف وٽ خلاصو
ڪتاب حيات باقيه نالي آهي، جي حياتيءَ وفا ڪئي ته سارو ڪتاب سنڌيءَ ۾
ترجمو ڪري شائقن جو هديو ڪندس. پر انتها ڪمالات تي دلالت ڪندڙ
هينيون نقل ڪافي آهي.

صاحب نفائس السانحات جي آندو آهي ته شيخ حضرت تاج الدين
جو حضرت خواجه صاحب جي وڏن خليفن مان آهي. حضرت خواجه
صاحب کان پوءِ حضرت امام رباني مجدد الف ثاني رضي الله تعالى عنه
جي صحبت کان پڻ مشرف ٿيو آهي. پوءِ حرمين الشريفين جو مجاور ٿيو
اُتي فيض سندن جي شهرت ۽ آواز گهڻو هُلي ويو. ڪيترن اڪابرن حرمين
جي طريقو نقشبنديءَ کانئنس ورتو، جهڙوڪ ابن علان وغيره.

وفات حرم مڪي ۾ ڪيائين. جبل قيقعان ۾ مدفون ٿيو. سندن
مزار اتي مشهور معروف آهي. تنهن کان روايت آهي ته هڪ پيري حضرت
خواجه صاحب باقي بالله قدس سره جن نهر جي ڪناري تي ويٺا هوا آئون
سندن حضور ۾ آيس مونکي پاڻ فرمايائون ته اي تاج الدين! جامون ٽي

پالوت فيض سبحاني جي آهي، جي هيءَ نه مس ٿيءِ ته ان کي ڪڪين هوند نه ڪتي ڏجي مگر منهنجي ڪمالات نه ڪئي - هٰذَا كِفَايَةٌ لِمَنْ لَهٗ دِرَايَة سندن ارشاد ايترا نه آهن جو لکي سگهجن - حياة باقيه، زبدة المقامات حضرات القدس، حالات مشائخ نقشبنديه وغيره سندن ارشادن جي موتين ۾ گتا پيا آهن -

راقم الحروف جڏهن ته اختصار جي پنيان آهي، تنهن ڪري سندن وفاتي جو بيان ٿو آڻي - صاحب حالات مشائخ نقشبنديه جو ٿو آڻي ته جڏهن عمر مبارڪ حضرت خواجه صاحب جن جي چاليهن ورهن کي پهتي ته جنهن به وفات ڪيل جي خبر پئي نه اهوا فرمائيندا هوا ته چگون چئو - انهن ڏينهن ۾ پاڻ هڪ حرم پاڪ کي فرمايائون ته جڏهن منهنجي عمر چاليهن ورهن جي ٿيندي مونکي هڪ واقعو عظيم پيش ايندو - وري هڪ ڏينهن فرمايائون ته مونکي کو خواب ۾ ٿو چوي ته جنهن غرض لاءِ توکي آندو هو سو اهو پورو ٿيو - هڪ ڏينهن فرمايائون ته ٿورن ڏينهن ۾ نقشبندي طريقي مان ڪنهن جي وفات ٿيندي - هڪ ڏينهن فرمايائون ته ڪو چوي ٿو ته وقت جو قطب وفات ڪندو ڏيءِ آئون ان وقت قصيدو پنهنجي مرثئي ۾ ٿو پڙهان ۽ ان ۾ منهنجي تعريف آهي - غرض ته ٥ تاريخ جمادي الثانيه جي موت جو مرض شروع ٿيو - انهن ڏينهن ۾ هڪ ڏينهن فرمايائون ته حضرت خواجه عبيد الله احرار قُدِّسَ سِرُّهٗ کي خواب ۾ ڏٺم فرمائين ٿا ته پنهنجا پاڻ ڏي پوءِ پاڻ مُرڪي فرمايائون ته جيڪڏهن جيئرو هوندس ته ڏيکيندس نه ته پڻيا ڪفن آهي - موافق قول عمدة المقامات جي ڏينهن ڇنڇر ويهين جمادي الثانيه سنه ١٠١٢ه جي وفات ٿي - حضرت قيوم جهان قُدِّسَ سِرُّهٗ آندو آهي ته تاريخ جو مادو هڪ مُحِبّ طرح آندو آهي -

ذاتے کہ بدوست بود باقی . واز خود ہمہ فانی الصفۃ بود [1]
برخالق خویش جملگی عشق . برخلق تمام عاطفت بود [2]

---

[1] اها شخصيت جيڪا دوست سان باقي هجي ۽ پنهنجي مڙني صفتن کان فاني هجي
[2] پنهنجي خالق لاءِ سراپا عشق هجي - خلق خدا جي بنهه مهربان هجي

دي تشنه لبِ بسالِ وصلش خوش گفت که بحرِ معرفت بود ؎۱

مادو تاريخ جو "نقشبند وقت" پڻ چيوا ٿن - ۽ وضو متبرک دهڻ جي ترتيب قدم حضرت رسول الله صلي الله عليه وسلم جي آهي - پنهنجي مدفن کا لاءِ اڳ اشارو ڪري چڪا هوا - جيئن ته فرمايو اٿن سه

در ديده ڪشم قبول خودرا خاکِ قدم رسولِ خودرا ؎۲

حالات مشائخ نقشبنديه ﷺ جو صاحب ٿو آڻي ته هڪ ڏينهن حضرت خواجه باقي بالله قدس سره جن انهي جاءِ تي تشريف فرمائي هوائون، اها جاءِ پسند ڪري وضو ڪيائون ۽ ٻه رکعتون نماز پڙهيائون، اتاهون جي ٿوري خاک سندن دامن مبارک کي لڳي وئي، پاڪ فرمايائون ته هتئون جي خاک دامن گير ٿي ٿئي - حضرت خواجه صاحب جن جو وفاتئ کان بعد اوتر وڃي فيض جاري آهي، اها به هڪ ڪرامت عظيم جئين - جيئن ته خزينة الاصفيا دار و صاحب دُرّ المعارف تان نقل ٿو ڪري - راقم الحروف دُرّ المعارف ۾ ۽ مقامات مظهريه ۾ سا ڳو نقل ڏنو آهي ته حضرت شاه غلام علي محدث دهلوي قدس سره جن ني فرمايو ته هڪ ڏينهن حضرت خواجه باقي بالله قدس سره جن جي مزار پُرانوار تي حاضر ٿي مُتوجِه ٿيس عرض ڪيم ته يا حضرت اوهانجي توجه جي برڪت سان حضرت امام ربّاني شيخ احمد سرهندي مجدد الف ثاني ٿيو - آئون پڻ اوهانجي عطا ۾ اميد وار آهيان ڏنم ته حضرت خواجه صاحب جن مزار پُر انوار کان نڪري آيا ۽ توجه کان مشرف ڪيائون - جنهن ته وقت بن پهرن جو ۽ موسم گرمي جي هئي تنهن ڪري ٿورو ڏيهي اُٿيس - پر انهي ڏينهن جو افسوس اڄ تائين باقي آهي - انهي گهڙي ۾ جيڪي مون تي عنايتون ڪيائون سي بيان کرڻ کان ٻاهر آهن - مون گهڻيون ترقيون ڏٺيون جي اڄان ڪجهه تر سان ها تنکي ياد ڪي مهربانيون ٿين هان - ا هـ -

---

؎۱ هڪ اجايل ان جي وصال جي بابت پڻ چيو ته "بحر معرفت (دريا معرفت)" هو

؎۲ اکين ۾ پايان پنهنجي قبول ڪيل پنهنجي رسول جي قدم جي مٽي کي

صاحب حياة باقيھ جو آئي تو ته حضرت خواجه باقي بالله قدس سره
جا ٻه فرزند هوا - خواجه محمد عبيد الله - خواجه محمد عبد الله - سندن
خليفا بي شمار آهن مگر مشهور ، جن ملڪ کي فيض ڪان منور ڪري روشن
ڪيو سي چار آهن - شيخ تاج الدين سنبلي - خواجه حسام الدين احمد -
شيخ الهداد سيني ڪان ۽ سيني ۾ اعلى خزينة الرحمة افضل الاولياء حضرت
امام رباني مجدد الف ثاني قدس سره العزيز آهي - هڪ هڪ فرزند
۽ خلفاء جو احوال وڏن ڪتابن ۾ موجود آهي - تاريخ از مفتي صاحب

چو باقي راهي ملک بقا شد | باهل دهر گفت هذا فراقي [1]
ندا آمد ز هاتف وقت ترحيل | بجائے ملک باقي رفت باقي [2]

ايضاً [3]

چو شد از عالم فاني مقيم جنت الا | معلى خواجه عالي شه دار البقا باقي [4]
بخوان قطب زمان مخدوم باقي کن ترحيلش | دگر قطب زمين شدوائے دار التعاقي [5]

تمت بعونه تعالى

غره رمضان المبارڪ سنه ۱۴۱۱ھ مطابق ۱۸ مارچ سنه ۱۹۹۱ع روز سومر
ڪتبه احقر العباد نور احمد عفا عنه الصمد
مدرسه مجددية ديها شريف

---

[1] جڏهن بقا واري ملڪ جي واٽ ورتائين تڏهن زماني وارن کي چيائين: اهي منهنجو فراق آهي
[2] لاڏائي وقت هاتف کان آواز آيو ته باقي ، بقا واري ملڪ ڏانهن ويو
[3] ۱۰۱۲ھ
[4] جڏهن فاني دنيا کان اسري مناهين بهشت ۾ ويو ، بلند خواجه دار البقا جو شاه باقي
[5] قطب زمان مخدوم باقي سندن لقب آهي ، ٻيو زماني جو قطب ، بقا واري ملڪ جو والي
باقي ٿيو - بفضله تعالى پورو ٿيو ڪتاب حصو ٻيون انوار احمديه في حالات مشائخ نقشبنديه
ٻيو حصو حضرت امام رباني مجدد الف ثاني قدس سره جي حالات جميل آهي -

شجره طيبه حضرات خواجگان نقشبنديه مجدديه فاروقيه رحمانيه قدس سرهم

بسم الله الرحمٰن الرحيم

سڀ ڪا صفت ساراهه تي ما خدا لکي جي واسطي   صلواة حضرت تي پڙهان تنهنجي شفا جي واسطي
يا الاهي ڪر ڪرم در در ڏنجي لوءِ ٿوءِ ڪاملم   پنهنجي مٺي محبوب حضرت مصطفيٰ جي واسطي
محبت ڏيو پنهنجي مٺي ايمان جي ڏيو ڪا چني   حضرت بوبڪر صديق باصفا جي واسطي
سِڪ ڏي سڀني ۾ شدي سند تامون ٿيان تنهنجي ٻني   سلمان صادق دل سچي مخزن حيا جي واسطي
عاشق شريعت تي ٿيان پاڻ پرت جو شل پيان   قاسم امام الڪاملين ذوالاتقيا جي واسطي
ڏيو جام محبت جا مِنا سِڪ جا ڏيو سا نوسنا   جعفر صادق امام اصفيا جي واسطي
سَڪوني ٿيئي سڪرات ۾ ڏيا سا تنهنجي تات ۾   شاهه مردان بايزيد بادشاهه جي واسطي
هيئن جي حالن ڏي ڏس عين طرف ڇهون پسو   شيخ عالم بوالحسن پير هدىٰ جي واسطي
مُجتَ محمد جي ڏيو شل ڏيو سَڱ مومن ڪان   بوعلي ڪامل ولي بدر الدجيٰ جي واسطي
جيسين جهان ۾ پيو جيان شل ياد تنهنجو ۾ هجان   هيئين سنت حامي ٿئي يوسف لقا جي واسطي
چانئ جهان شل ٿيان پلين ضع حبيب ذو المنن   عبدالخالق غجدواني رهنما جي واسطي
حرص دنيا جو ڇڏ يا مرشدا اکيان کڻو داڄان   عارف راهِ حقيقت مقتدىٰ جي واسطي
وحدت تو تنها تنهنجي ڏي وراڻ شل حمد ۾ ۾   حضرت محمود خواجه ٻي ريا جي واسطي
خاتمو ايمان سان ڪر پا تنهنجي احسان سان   خواجه علي سيف الجلي حق نما جي واسطي
ڏوهن قاتل اهيان در تي ٿئي پاڙ اثيان   بخش ڪر بابا سماسي پارسا جي واسطي
اڪ دل سند روشن ٿئي ٿيئي اتي آئي وڃي   سيد سچي ڪامل ڪلال اولياء جي واسطي
هستي جو نقش ڪيءِ ڇڏ يو نور ۾ دلي گنديو   غوث اعظم نقشبند مشڪل ڪشا جي واسطي
شل خوف ۾ هردم رهان سڪ سيد جي پيءُ وان   خواجه يعقوب چرخي پيشوا جي واسطي
بخود طريقت کان لنگهان ماهر حقيقت جو ٿيان   شاه عبيدالله فخر الاتقيا جي واسطي
ڏيکار نور سرهندي ڏي بوءِ عشق احمدي   خواجه زاهد محمد پارسا جي واسطي
شل من محبت ۾ ڳتو ٿيان دادرويش کٿو   خواجه درويش محمد مقتدا جي واسطي

موتکي ڪير ڪادو ڪري سگهي پنهنجي چوڪري
فاني هجان شل شوق ۾ ذاڪر هجان شل ذوق ۾
ترقي پنهنجي علمن اندر ڏي اي منا مالڪ مهر
حضرت مجدد الف ثاني شاه لاثاني منو

ان سرهندي سردار کي وليٰن سندي مهدي کي
قيوم جي خاصي لقب حسني فاروقي نسب
ديدار دلبر جو ڏسان پنهنجي پيغمبر جو پسان
سنت جماعت نون گهران شل ڪين ترڪ تنهن ڪان ٿيان

ڏي عشق پنهنجو يا خدا سڪ ۾ گذاريان پيو سدا
ڪو دستي جو دان ڏيو دين ۽ ايمان ڏيو
مار پوي منا مؤمن ڪري ڪر پوته مون پاتا پري
ڏيو صبر جي توفيق ڪا سر ڏي سدا مالڪ منا

روضه مجدد جو ڏسان ديدار اسان پيشاني پسان
ڏي شوق سنت جو اهڙو تر نه ٿيان تنهن کان جدا
محشر ۾ ٿيان شل سرخرو ديدار ڪريان روبرو
سوالي ٿيس خالي نه ڇڏ موتکي محبت سان گڏ

سدا مٺي سڄڻ ذو المنن مرشد مٺي محمد حسن
مالڪ منا ڪر ڪا مهر ڪر نظر محمد تي نظر

خواجه محمد آمڪنا اهل صفا جي واسطي
باقي بحق واصل خدا بحر سخا جي واسطي
شيخ احمد شاه امام الاوليا جي واسطي
حامي ٿيو سهڻو سڄڻ شاه وڏا جي واسطي

يا الهي ڪر سيلو بينوا جي واسطي
ٿيندو اجهو آڌار شل هن روسيا جي واسطي
خواجه محصوم مصباح الهدىٰ جي واسطي
صبغة الله شاه آن شمس الضحىٰ جي واسطي

شاه امام العارفين دافع بلا جي واسطي
حضرت محصوم ثاني حق سا جي واسطي
شاه غلام محمد سچي صاحب غنا جي واسطي
سائين صفي الله ذي نور ضيا جي واسطي

شاه فضل الله ذي فيض و عطا جي واسطي
شاه عبد القيوم عاشق باوفا جي واسطي
مرشد مٺي شاه عبد الرحمن مقتدا جي واسطي
عاشق ٿيان شل مير محمد مجتبيٰ جي واسطي

وارث تاج و سرير انبيا جي واسطي
سيني سندي تسليم و صبر و رضا جي واسطي

پورو ٿيو شجره طيبه

حضرت فخر العارفين زيب زينت مجدد دين خواجه عبد الله جان سرهندي مجددي المعروف به حضرت شاه آغا قدس سره جي مناجات منظومه جا سنڌي سليس زبان ۾ تحرير فرمائي شايع فرمائي هوائون ساهن ڪتاب ۾ داخل ڪيان ٿو ته انشاء الله سبحانه و تعالى ارواح متبرڪه جي طفيل اسانکي هن ڪتاب پڙهڻ مان الله وارن جي محبت ۽ انهن جي نقشِ قدم تي هلڻ جي توفيق عطا فرمائي آمين ـ

مناجات

بدرگاه قاضي الحاجات بتوسل مشائخ نقشبنديه و سلسله حضرات مجدديه از حضرت صديق اڪبر رضي الله تعالى عنه تا حضرت خواجه محمد حسن جان قدس سره

بسم الله الرحمن الرحيم ط

حمد اول ۾ چوان رب العلا جي واسطي ‏ ‏ شڪر بيحد خالق ارض و سما جي واسطي
پوءِ چوان دل جان سان لک لک صلوتون اُم أسو ‏ ‏ سيد الڪونين ختم الانبياء جي واسطي
ڪر ڪرم مون تي خدا مصطفيٰ جي واسطي ‏ ‏ حضرت صديق اڪبر باصفا جي واسطي
رک سلامت دين ۽ ايمان منهنجو اي خدا ‏ ‏ حضرت سلمان فارس پارسا جي واسطي
نيڪ ڪر قسمت اسانجي ۽ سعادت ڪر نصيب ‏ ‏ حضرت قاسم امام الاتقيا جي واسطي
صادقن سان حشر ڪر منهنجو اله العالمين ‏ ‏ جعفر صادق امام الاوليا جي واسطي
ڪر زياده دين ۽ ايمان اسانجو باليقين ‏ ‏ بايزيد بوسطامي پيشوا جي واسطي
بوالحسن سو خارقاني شهر جو سلطان هيو ‏ ‏ صاحب ڪشف و ڪرامت مقتدا جي واسطي
حضرت شاهه بوعلي عالي حسب عالي نسب ‏ ‏ صاحب علم و عمل نور الهديٰ جي واسطي
حسن ظاهر حسن باطن شيخ يوسف هيو ‏ ‏ ڏي اسانکي حسن نيڪي اُن مه لقا جي واسطي
عبد خالق غجدواني هو امام العارفين ‏ ‏ خلق جو رهبر ٿيو خاص خدا جي واسطي
معرفت پنهنجي عطا ڪر ۽ محبت ڪر نصيب ‏ ‏ پير ڪامل عارف راهِ هديٰ جي واسطي
نيڪ بختي ڪر عطا ۽ عاقبت محمود ڪر ‏ ‏ حضرت محمود شاهه اصفيا جي واسطي
سلسله جو پير ڪامل هو علي رامتني ‏ ‏ حضرت بابا سماسي باصفا جي واسطي
پير پيرن جو ٿيو هو سيد مير ڪلال ‏ ‏ ڪم ڪند و ڪنيار ڪو هوني رضا جي واسطي
نقش بند نقشبندان هو بهاء الدين ولي ‏ ‏ تنهن کي روشن طريقو هي خدا جي واسطي
دل ۾ ذڪر حق جو جڳ جيڪو بيان هر روز ۽ شب ‏ ‏ حضرت يعقوب چرخي پيشوا جي واسطي
بند نفس و قيد شيطان کان خدا آزاد ڪر ‏ ‏ خواجه احرار شاهه بي ريا جي واسطي
زهد ۽ تقويٰ طهارت علم ۽ حلم و حيا ‏ ‏ زاهد و درويش خواجه امڪنگي جي واسطي
ڪر بقا بالله سان موصوف فاني غير کان ‏ ‏ شيخ عبد الباقي باقي بقا جي واسطي

جنهن کيو روشن شريعت ۽ طريقت جو ڏيئو — تنهن مجدد الف ثاني مقتدا جي واسطي

ڏي اسان کي يا الاهي تون گناهن کان پناهه — خواجهءِ معصوم ولي خوش نما جي واسطي

رنگ اسان کي دين ۽ ايمان جو ڏي اي خدا — صبغة الله شاه رنگ رِيا جي واسطي

شاه اسماعيل جو هو صاحبِ تقويٰ عجيب — جنهن ڪئي قربان تنهن جان فدا جي واسطي

خواجه معصوم ثاني شاه غلام محمد ولي — صاحبِ فيض و ڪرامت باصفا جي واسطي

دل اسان جي صاف ڪر ۽ زنگ ظلمت دور ڪر — شاه صفة الله امام الاصفيا جي واسطي

شاه فضل الله جو ٿيو فيض جاري بسند — فضل ڪر يارب اسان تي اوليا جي واسطي

حضرت شاه عبد قيوم هوا هن جو جانشين — صاحبِ علم و عمل فيض و هديٰ جي واسطي

حضرت شاه عبدالرحمٰن هو سراج الاوليا — آفتابِ معرفت نورالهديٰ جي واسطي

هو ابو ۽ پير اسان جو مخلصن تي مهربان — حضرت خواجه حسن جان رهنما جي واسطي

هئا تن پيرن وليّن کي اله العالمين — تنهنجي در تي ميڙ آندو التجا جي واسطي

آهيون بيڪار ۽ بدڪار ڏاڍو آ عمل — ڪرڻ ڪيو ڪم عمل خالص خدا جي واسطي

نفس پرور بي اثر ڪاهل ڪمينو آهيون — ڏي مون کي توفيق تون حمد و ثنا جي واسطي

ناامين کي ڪامگار اي شاه آغا شاد رهو — فضل هن جو آهي دافع هر بلا جي واسطي

سڀ مرادون پوريون ڪر ۽ دعائون مستجاب — تنهنجي رحمت آهي واسع هر گدا جي واسطي

اهل ۽ اولاد اسان جو شاد رک آباد رک — اهلِ بيتِ مصطفيٰ خيرالوريٰ جي واسطي

پرده رک يارب اسان جو ننگ ۽ ناموس جو — فاطمه بنت النبي خيرالنساءِ جي واسطي

سڀ مريدن مخلصن کي رک سلامت اي خدا — غازين بدر و حنين و ڪربلا جي واسطي

آفتون سڀ دور ڪر ۽ گهر سندن معمور ڪر — ۽ دل سندن مسرور ڪر حمد و ثنا جي واسطي

مشڪلات آسان ڪر ۽ دشمنن کان ڏي پناهه — حرمتِ شيرِ خدا مشڪل ڪشا جي واسطي

تمت

٢٦ رجب سنه ١٣٨٤ھ

ترتيب ختم خواجگان

مراحة القلوب تان نقل ڪيل.

اسان جي طريقه نقشبنديه ۾ حضرات مجدديه ۽ خلفاءِ طريقه نقشبنديه
۾ هي ختم خواجگان مشهور ۽ معروف، باعث فيوض باطني ۽ نزول برڪات
۽ حصول مقامات سير و سلوڪ آهي - مقاصد ديني ۽ دنيوي، حل مشڪلات
۽ قضاءِ حاجات لاءِ مُجَرَّب آهي - قديم زمانن کان اهو وظيفو معمول آهي
مگر هن زماني ۾ هن جو رواج گهٽجي ويو آهي تنهن ڪري اسين هن جي
ترتيب لکون ٿا ته پنهنجن مخلصن دوستن عزيزن کي هن جو تاڪيد ڪيون ٿا
اسان جي ڏاڏي (حضرت سراج الاولياء خواجه عبد الرحمٰن قدس سره) ۽
والد شريف (حضرت خواجه محمد حسن جان قدس سره) جو طريقو
هي هو ته عصر نماز کان پوءِ مسجد شريف ۾ باجماعت حاضرين حلقو
ڪري ويهندا هوا، اڳيان چادر وچ ۾ وڇائيندا هوا تنهن تي هڪ سو عدد
پٿريون پکيڙيندا هوا، ٻيون ٽيهه پٿريون حساب جي واسطي پنهنجي اڳيان
محفوظ رکندا هوا، پهرين يڪ ڪٽي باجماعت سورة فاتحه پڙهندا
هوا پوءِ درود شريف ١٠٠ ڀيرا پڙهندا هوا، پوءِ انهن سؤ پٿرين مان ٢١
پٿريون ڪڍي باقي ٧٩ پٿرين تي سورة اَلَمْ نَشْرَحْ ٧٩ ڀيرا پڙهندا هوا
پوءِ اهي ٢١ پٿريون ورهي انهن سان گڏي سو عدد پورو ڪندا هوا ۽ جماعت
تي تقسيم ڪري قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ شروع ڪندا هوا ۽ هزار ڀيرا قُلْ
هُوَ اللّٰهُ شريف پڙهائيندا هوا ورري يڪ ڪٽي سورة فاتحه پڙهندا هوا
۽ تنهن کان پوءِ درود شريف سؤ ڀيرا پڙهي، لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ
٥٠٠ ڀيرا پڙهندا هوا ورري درود شريف سؤ ڀيرا پڙهي، حَسْبُنَا اللّٰهُ
وَنِعْمَ الْوَكِيْلُ پنجسؤ ڀيرا پڙهندا هوا، ورري درود شريف سؤ ڀيرا پڙهي
لَا اِلٰهَ اِلَّا اَنْتَ سُبْحٰنَكَ اِنِّيْ كُنْتُ مِنَ الظّٰلِمِيْنَ پنج سؤ ڀيرا پڙهندا هوا
۽ درود شريف سؤ ڀيرا پڙهي يَا قَاضِيَ الْحَاجَاتِ سؤ ڀيرا يَا كَافِيَ الْمُهِمَّاتِ

سوءِ پيرا، يَا كَاشِفَ الْمُشْكِلَاتِ سوءِ پيرا، يَا دَافِعَ الْبَلِيَّاتِ سوءِ پيرا
يَا مُجِيْبَ الدَّعْوَاتِ سوءِ پيرا، يَاشَافِيَ الْاَمْرَاضِ، سوءِ پيرا، يَا
اَرْحَمَ الرَّاحِمِيْنَ سوءِ پيرا پڙهي ختمون پورو كندا هوا پوءِ ايصالِ ثواب
ڪجائي ۾ دُعا هن طرح پڙهندا هوا - الٰهي تو قبول گردان ثواب اين
ختمات مباركات بروح پرفتوح حضرت محمد مصطفٰے احمد مجتبٰی صلی الله عليه وسلم
واهلبيت اطهار ايشان واصحاب اخيار ايشان وتابعين ايشان خصوصًا ثواب
ختمِ اوّل (يعني قُلْ هُوَ اللهُ اَحَدٌ) بروحانيت حضراتِ خواجگانِ نقشبنديه -
قَدَّسَ اللهُ تَعَالٰى اَسْرَارَهُمْ از حضرت صديق اكبر رضي الله تعالٰی عنه تا بحضرت مرشدي
ومولائي خواجه محمد حسن جان "جيڪو سندس پير مرشد هئا انهيءَ جو نالو
وٺي" برسان - الٰهي ارواح متبركه ايشان بدرگاه تو شفيع آوردم و وسيله ساختم
حاجات ديني ودنيوي از تو مي خواهم اَللّٰهُمَّ اقْضِ حَاجَاتِنَا وَحَاجَاتِ مَنْ
اَوْصَانَا بِالدُّعَاءِ وَحَصِّلْ مُرَادَاتِنَا وَمُرَادَاتِ مَنْ اَوْصَانَا بِالدُّعَاءِ
وَصَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلٰى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَّاٰلِهٖ وَاَصْحَابِهٖ وَسَلَّمَ

«پوري ٿي ترتيب ختم خواجگان جي»

فائدو:- حضرت صاحب جن جو مضمون رساله مناجات ۾ لکيل، تاريخ ١٥ شعبان جي فضيلت ۾ دعاءِ لَيْلَةُ النِّصْفِ مِنْ شعبان ۽ دعا جي ترتيب بابت ناظرين جي فائدي لاءِ هتي داخل ڪيو ويو آهي، جن صاحبان کي دعا هت نه اچي ته هن ڪتاب مان فائدو وٺي سگهندا - وَهُوَ هٰذَا

اڄ هتي اکر ن لکڻ وقت تاريخ ٣ شعبان سنه ١٣٨٤ھ آهي ١٥ تاريخ هن مهيني جي شب برأت آهي - اها تمام مبارڪ پلاري رات آهي - خدا تعالٰی پنهنجي فضل ۽ ڪرم سان هن رات آسمان دنيا تي نزول فرمائي ٿو ۽ پنهنجي مخلوقات جا فيصلا ڪري ٿو ۽ عملدارن کي انهن جي تعميل لاءِ احڪام صادر فرمائي ٿو.

آئنده سال ۾ ماڻهن جي رزق روزي جي تقسيم ۽ ماڻهن جي جيئڻ مرڻ جي تقدير ڪري مخلوقات ۾ ڪارسڪار ۽ حادثن بلائن ۾ مصيبتن جي نازل ٿيڻ بابت آسمانن زمينن ، دريائن ۽ جبلن تي اوڏا، سنها ٿلها جيئن ڪم ڪرڻ ۽ سندس مشيت موجب ٿيڻا آهن تن جو اظهار ٿئي ٿو ۽ فرمان جاري ٿئي ٿو ۽ انهن موافق ملائڪ سماوات و ارضين انهن جي تعميل ڪن ٿا- اوهانکي جي ته انهيءَ رات دعائن ، استغفارن ، وظيفن پڙهڻ ۾ ڪوشش ڪريو خدا تعالیٰ کان گناهن جي معافي گهرو ۽ پنهنجن مقصدن مطلبن جي درخواست درگاه الاهي ۾ پيش ڪريو ، پنهنجي رزق جي ڪشادگي ۽ ناگهاني آفتن ۽ بلائن کان پنهنجي واسطي ۽ پنهنجن عزيزن ، دوستن جي واسطي پناه گهرو ۽ هن ترتيب سان ٽي ڀيرا سوره يٰسٓ ۽ نڪيل دعا پڙهو-

ترتيب دعاء لَيْلَةُ النِّصْفِ مِنْ شَعْبَانَ

رات جو ضروري ڪمن کان فارغ ٿي نماز پڙهي ماني کائي پوءِ ٻه رکعتون يا چار رکعتون نفل پڙهي پوءِ ٣ دفعا سوره يٰسٓ پڙهي - پهريون دفعو عمر دراز ٿيڻ لاءِ ٻيو دفعو رزق روزي ڪشادي ٿيڻ لاءِ ٽيون دفعو آفتن ۽ بلائن دفع ٿيڻ لاءِ پوءِ هي دعا هڪ ڀيرو يا ٣ ڀيرا پڙهي-

اَللّٰهُمَّ يَاذَا الْمَنِّ وَلَا يُمَنُّ عَلَيْهِ يَاذَا الْجَلَالِ يَاذَا الطَّوْلِ وَالْاِنْعَامِ مَظْهَرَ اللَّاجِيْنَ وَجَارَ الْمُسْتَجِيْرِيْنَ وَاَمَانَ الْخَائِفِيْنَ اَللّٰهُمَّ اِنْ كُنْتَ كَتَبْتَنِيْ فِيْ اُمِّ الْكِتٰبِ شَقِيًّا اَوْمَطْرُوْدًا

أَوْ مُقَتَّرًا عَلَيَّ فِي الرِّزْقِ فَامْحُ اللّٰهُمَّ بِفَضْلِكَ شَقَاوَتِي وَطَرْدِي
وَإِقْتَارَ رِزْقِي وَأَثْبِتْنِي عِنْدَكَ فِي أُمِّ الْكِتَابِ سَعِيْدًا مَّرْزُوْقًا
طَوِيْلَ الْعُمُرِ مُوَفَّقًا لِّلْخَيْرَاتِ فَإِنَّكَ قُلْتَ وَقَوْلُكَ الْحَقُّ فِي كِتَابِكَ
الْمُنْزَلِ عَلٰى نَبِيِّكَ الْمُرْسَلِ يَمْحُو اللّٰهُ مَا يَشَاءُ وَيُثْبِتُ وَعِنْدَهٗ
أُمُّ الْكِتَابِ ط اللّٰهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِالتَّجَلِّي الْأَعْظَمِ لَيْلَةَ النِّصْفِ
مِنْ شَعْبَانَ الْمُكَرَّمِ الَّتِي يُفْرَقُ فِيْهَا كُلُّ أَمْرٍ حَكِيْمٍ وَ
يُبْرَمُ أَنْ تَكْشِفَ عَنَّا مِنَ الْبَلَاءِ مَا نَعْلَمُ وَمَا لَا نَعْلَمُ
وَمَا أَنْتَ بِهٖ أَعْلَمُ إِنَّكَ أَنْتَ الْأَعَزُّ وَالْأَكْرَمُ ط
وَصَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلٰى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَّاٰلِهٖ وَسَلَّمْ

كتبہٗ احقر نور احمد عفی عنہ مدرسہ مجددیہ دیہات
تعلقہ کنڈیارو ضلع نوشہرو فیروز
تاریخ ۲۴ محرم الحرام سنہ ۱۴۱۲ھ مطابق ۱۶ اگست سنہ ۱۹۹۲ء